מעריב

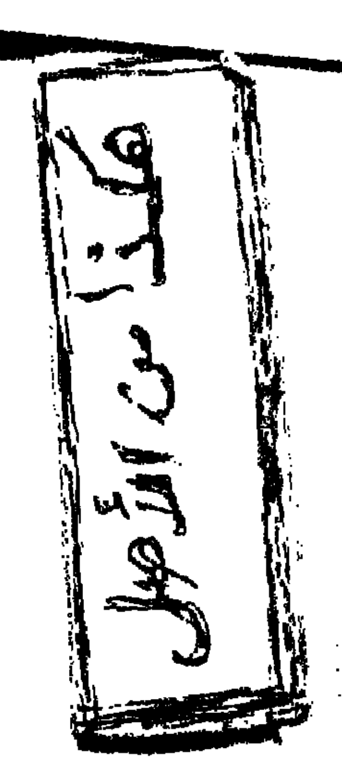
סופשבוע

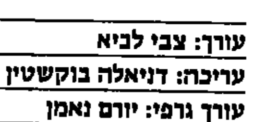
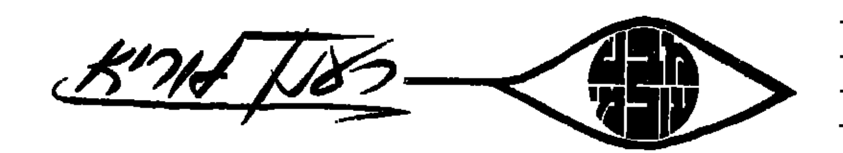
ט"ו בסיון, תשמ"ז 12.6.1987

גידי גוב. אין שלווה

ח"כ חיים קופמן. המצית של הליכוד   העלייה מדרום־מאפריקה. אז
והיום. בין חומר־נפץ לבועה   מקרה אשה: רומן בשדה מוקשים "פרשת
פרופיומו", חלק ב'   תיקון לחוק העתיקות: ההיסטוריה, המדע, הכסף

هكذا من الأصل

סופשבוע

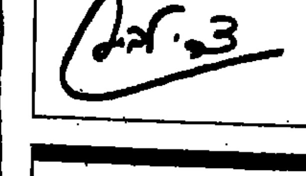
ט"ו בסיון, תשמ"ז 12.6.1987

This Magazine is a Supplement to
Maariv International Edition

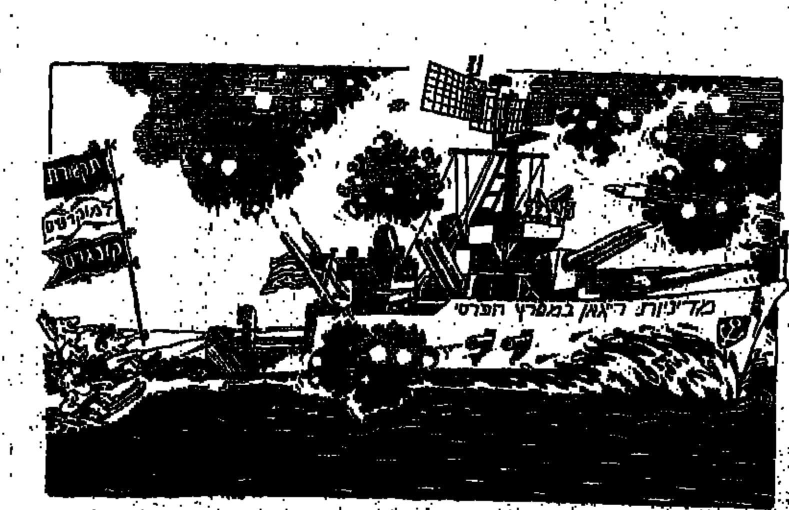
עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבת: יעל תורן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

ISRAELS LEADERSHIP
פרס
שמיר
נמרת
רבין
ועדת חקירת פרשת פולארד

"איזה צלף נהדר אני! לא קלקלתי אפילו מטרה אחת!"

"אנחנו הבנקאים שלו"

קורא יקר,

יש לי עניין אישי בהעברת המסר העולה מכתבתה של טל בשן על יהודי דרום־אפריקה הנקלטים בישראל. קרובים קרובים שלי עדיין יושבים שם. המלה עדיין היא אמונה ותפילה. דברים שרואים מכאן לא רואים משם.

הכנת הכתבה היתה ממושכת ולא קלה. הרעיון המקורי היה לתאר את חייהם של יוצאי דרום־אפריקה שהשתקעו בארץ הרבה לפני שתקרקע החלה בוערת, העתיקו את מסגרותיהם החברתיות וחלק מההווי. מהר מאוד התברר שלרעיון הציוני התווספו בשקט קבוצות חדשות עם סימני היכר של עליית מצוקה, גם אם חלקם מסווים את עלייתם מאחורי אשרת תייר או סטודנט. כמובן שמוקד הסיפור עבר אליהם.

האווירה בה נערכו הראיונות מקרינה את המורעננות. הם מדברים כמו חברי מחתרת חשאית. בעילום שם, בזהירות, מתוך חשש גלוי שכל מלה מיותרת או פרט מזהה עלולים להמיט אסון. אם לא עליהם אז לפחות על קרוביהם שנשארו מאחור, וגם על שארית הרכוש שנותר שם בתקווה שניתן יהיה לחלצו בשלמותו. הרכוש זו מלת המפתח בקהילה המבוססת, מיעוט בתוך המיעוט הלבן, שעלול ליפול בין הכסאות. ומי שעקר את עצמו לכאן זה המיעוט שבמיעוט. גם אלה שנמצאים כאן, לא בטוח שהם חושבים על ישראל בתור תחנה סופית. בעלי העין החדה והמצפון הרגיש חשים בקונפליקט היהודי־ערבי כמו בבית. הבית החוא אותו נטשו. האחרים שנשארו שם ומתכננים למלט עצמם למקום אחר, חושבים פחות על ישראל ויותר על קנדה או אוסטרליה. רבים בכלל לא חושבים על הגירה.

במקום אחר במוסף, מארח מדורה של נורית ברצקי "שטח פרטי" את אינגה דויטשקרון – סופרת וכתבת "מעריב" – לרגל פרסום ספרה החדש "את יהודיה" על קורותיה בברלין הנאצית במלחמה. יהודיה שלא נמלטה גמן מלוע הארי. התמונה מלפני 50 שנה לא חוזרת בדיוק בסיפורם של יהודי דרום־אפריקה. הם לא כל כך תמימים. אבל העדפותיהם, היסוסיהם או שמותיהם האיטיות מוליכים אל הפרק ההוא שעלה בעשן.

אחד המרואיינים מספר לטל בשן איך מתפתח המיתוס האנטישמי בקשאת השחורים, כאילו לא די בשנאה המצטברת לאיש הלבן. אבל איש שם לא מצטט את תומור הגרדומים שכבר מהלך שם, איך שואלת יהודית את המשרתת השחורה שלה אם בבוא יום הדין היא תשחט אותה, והכושית עונה "חס וחלילה. החברה שלי תשחט אותך ואני אשחט את המאדאם שלה". אומרים שביוהנסבורג ובקייפטאון יש כאלה שגם צוחקים מזה וממשיכים לעשות עסקים; כמו אותו יהודי שהתנפלו עליו שודדים ואמרו לו "הרכוש או הנפש", והוא ענה להם "קחו את הנפש, את הרכוש אני צריך לעת זקנה". הזקן של הבדיחה הזאת צמח הרבה לפני השואה.

צבי לביא

בשער גדי גב. כתבה בעמודים 11-16. צילום: אבי גנור.

המצית של הליכוד

לח"כ חיים קופמן מהליכוד יש כינוי חדש. "מצית". מה שמאפיין אותו, הוא אומר, זה קודם־כל יזמות, ולא מזמן אמר לו מישהו שיש עכשיו בארה"ב מושג חדש, "מצית", מבעיר תבערות. אחד שיוזם, מעלה רעיונות. זה מתאים לו. שבח וייס אמר לו שהוא מתחיל להדאיג את המערך יותר מיוסי שריד, וזו בעיניו מחמאה גדולה. נדמה שאין פרשה בארץ הזו שלשונו מדלגת עליה. תמיד מהר. תמיד ראשון, ותמיד המערך אשם. קופמן במהירות האור.

מאת מיכל קפרא   צילומים: שמואל רחמני

מ הקומה התשיעית של בניין המשרדים האקסלוסיבי "בית הטכסטיל" בתל־אביב אפשר לראות גם את הים התיכון וגם את יו"ר סיעת הליכוד חיים קופמן. הים די רגוע. קופמן – פחות. ביחוד כשנזרקים לחלל האוויר הממוזג של משרד "כימיקלים קופמן" הצלילים הבאים: פרס, או שמעון, או שמעון פרס. השם אבא אבן לעומת־זאת, מביא אותו למצב רגיעה ונעימות. ואילו השם חנא סניורה מביא אותו לרדיו. גם לטלוויזיה.

נדמה שאין פרשה בארץ הזו – ביטוי, נאום, אירוע – שלשונו של קופמן מדלגת עליו. תמיד מהר. תמיד ראשון. ותמיד המערך אשם. תמיד. יש חוקיות. "אני התמחיתי די יפה במסרים קצרים", הוא מעיר על עצמו. קופמן במהירות האור.

כשכיהן כיושב ראש הקואליציה של ממשלת האחדות – "תפקידי כיו"ר להגן על הממשלה" – התלונן אז ראש הממשלה שמעון פרס בכעס: "אני קם בבוקר עם קופמן ובערב הולך לישון עם קופמן". חיים קופמן נאנח ואומר לי: "הוא היסטרי. הבן־אדם הזה נכנס להיסטריה. איזה מין שטויות. קם בבוקר, הולך לישון, איזו מין התנהגות זוז בן־אדם עצבני".

פרט לשלל התפקידים שקופמן מחזיק בהם הוא נטל בהתנדבות תפקיד נוסף, עליו הכריז כהרגלו בעיתונות: "תפקידי להוכיח שתוכו של פרס לא כברו". וכאיש מעשה, כפי שהוא מעיד על עצמו, הוא רבק במשימה. בסיקור מרפרף למדי עולות ההתבטאויות הבאות של ראש־סיעת הליכוד על שמעון פרס: בליל הסדר האחרון אמר: "מי ששמע את פרס מסביר בכנסת שועידה

(המשך בעמוד הבא)

מנחם סבידור: ח"כ קופמן לא דרש להעניק לו מדליות אחרי שהכריז על הצבעה גלויה בכנסת נגד רצון הליכוד.

[illegible]: ח"כ קופמן לא ביקש [illegible] אזרחות כבוד על שצילצל [illegible] הטבח בסברה ושתילה.

[illegible]

ח"כ חיים קופמן: "אני [illegible]"

"לגבי החזרת תושבי איקרית ובירעם: "לא צריך לשכוח שזו התחייבות ברורה של בגין. אין פה שום רווח פוליטי, אלא רווח מוסרי".

"פעם אמר לי מישהו מהח"כים המפורסמים: אתה הרבה יותר מתוחכם ממה שאתה נראה".

"בהתחלה קיבלו אותי בתור אחד שמביא מכה פה, מכה שם, יוזמה, רעיון, אבל במשך הזמן למדו שאני מבין שיעורי־בית. אני קורא את המפה רחוק, ויש גם הרבה אינטואיציה".

ח"כ קופמן לפני הופעה אחת מיני רבות בתקשורת (מימין, ולמטה): "תפקידי להוכיח שתוכו של פרס לא כברו".

(המשך מהעמוד הקודם)

בינלאומית היא איום לישראל, ושומע אותו אומר היום ההפך – אינו יכול אלא להסיק שבין התקופות מר פרס שתה הרבה חביות של יין והשתכר. לכן אסור לו להנהיג את הסדר. צריך להוריד אותו מהמפה הפוליטית". או: "פרס מנווט פעולת הטעייה לאומית". או: "פרס מוכן להקריב את האינטרסים הבטחוניים של ישראל לטובת אש"ף מתוך תאוות־שלטון בלתי מרוסנת". או "פרס מררים את חושי הבוחרים". או: "פרס משקר". או: "פרס לא אמין", ועוד. ועוד הרבה.

מר קופמן, אם זו דעתך על שמעון פרס, ותפקידך הוא להוכיח שתוכו לא כברו, מה בדיוק עשית בקואליציה שבראשותו, ועוד כיו"ר?

קופמן: "ממשלת האחדות הלאומית נכפתה עלינו. אני לא הייתי תחתיו. אני לא קיבלתי את סמכותו המוסרית, ולא את סמכותו הפוליטית, אלא רק את סמכותו המימסדית".

לא דילגת בתשובה על המושג "יושר פוליטי"?

"בדברים כאלה מתפשרים. זה המחיר".

משה גור לא התפשר.

"כל הכבוד לו. אני מעריך אותו".

אז למה לא התפטרת?

"אהה, אני לא הייתי בתפקיד מיניסטריאלי".

חיים קופמן, 52, תמיד חיוך סימפטי. שיער משוך לאחור. מיליונר. בעל השפעה וכוח רב בחרות. נושא בתפקידים: יו"ר האגף המוניציפלי של הליכוד. יו"ר הסיעה בכנסת. מ"מ יו"ר הקואליציה, יו"ר ועדת המשנה לנושאים מוניציפליים בוועדת הכספים. יו"ר ועדת המיחשוב של הכנסת. ומי שמתעניין קצת בשורשים: לשעבר יו"ר צעירי חרות, תפקיד שעבר לרוני מילוא ומיכאל קליינר, ואחר־כך יו"ר דוד ההמשך.

הצלם מגיע. קופמן מפלרטט עם המצלמה. מודע לה, מפעיל קסם, אבל לכאורה מתעלם. כוס קפה על השולחן, ומזכירה מיומנת, שיודעת שהוראתו של הכוס לא להעביר שיחות אינה חלה על אנשי התיקשורת. במשך שעה אחת בלבד מזומזמים אמצעי התיקשורת כחריר פעמים.

פעם ראשונה זום־זום. הרדיו על הקו.

"הלו? להגיב על תנא סניורה"?, שואל קופמן. "שידור ישיר? מתי? אין שום בעייה. שום בעייה".

וזום־זום פעם שניה. "ערב חדש" על הקו:

"הלו? להגיב על חנא סניורה? יש שיר סניורה־סניורה", שר קופמן בעליצות לתחקירנית תוכנית הטלוויזיה, ומאשר את בואו.

"ראית את התגובה שלי לסניורה הבוקר ב'הארץ'?, הוא שואל אותי: "זה לא בגלל שרציתי להגיב, אבל עיתונאי התקשר אלי הביתה, אז כבר אמרתי לו מה שאני חושב". עניין מקרי לחלוטין, על־פי קופמן.

כשעם ישראל היה עדיין מופתע מהצהרתו של חנא סניורה על אפשרות התמודדותו בבחירות לראשות עיריית ירושלים, כבר יצא קופמן לעיתונות עם הצעת חוק: לחייב את כל אזרחי ישראל – לא רק ערבים, חלילה וחס – שבוחרים לראשויות המקומיות להצהיר הצהרת אמונים למדינה וחוקיה. כיוון שלפי שיקול דעתם של קופמן וחבריו לא יסכימו הערבים לאקט סימבולי זה, נפתרה הבעייה. הסל. יוק.

"אם היה להם שכל", מסביר קופמן באווירה לא פורמלית לתחקירנית של "ערב חדש" ופונה אלי, תופש שני עיתונאים במכת אחת, "הם היו נשבעים, ומשתלטים עלינו. אבל יש לנו מול שהם כאלה. יש להם כבוד לאומי, והם לא יסכימו".

סניורה אולי צוחק. הוא ירע שבעקבות הצעתו יקומו הקופמנים שישימו ללעג ולקלס את הביטוי ירושלים מאוחדת. קופמן לא איכזב את סניורה, למרות הניסוח העקלקל. "בעיקרון אני בעד התמודדות", הוא מסביר בנימה הומנית, "יש בכך שילוב והרמה בירושלים המאוחדת. זו הרי כוונתנו. אני בעד שערביי ישראל יתמודדו בבחירות. יש לנו בתורת בית"ר פסוק ידוע: 'שם ירווה לו בשפע ואושר, בן ערב, בן נצרת ובני, כי דגלי דגל טוהר ויושר יתאר שתי גדות לירדן'", מדקלם קופמן, וקצת מנמיך את הטון בשורה האחרונה שלא מסתדרת כל־כך עם רלוונטיות המסר השוויוני.

אחר־כך ישכח שהוא באופן עקרוני בעד השתתפות ערבים בבחירות, וידבר על "הסכנה הגדולה בהכשרת ערבים לבחירות" שאותה יוזמת מפלגת העבודה הראוייה לגנאי.

וכשמסירים את המבט מהכחול המהפנט של הים ומסורת תמציות הבשמים התלוייה על הקיר – רמז קליל לממון שהוא גורף לכיסיו כאיש עסקים – אפשר לראות בחרות מדהימה את תמציתה של הפוליטיקה העכשווית, הנוזלת מממשלת האחדות, וריח אופוזיציונר גדול לריח הבשמים ההוא.

לפני שראש סיעת הליכוד השקיע אנרגיה לא מעטה בתגובה מחץ להצעת סניורה, זכה אבא אבן להיות מוקד לשנינותו, כתגובה על מסקנות ועדת אבן שהטילה אחריות עודפת על שמעון פרס. קופמן, כהברקת פתע, הציע לאלי לנדאו ראש עיריית הרצליה להעניק לאבא אבן אזרחות־כבוד של העיר כהערכה לאומץ ליבו ויושרו הפוליטי.

קופמן מאוד מרוצה מההברקה. "יש לזה משמעות כפולה", הוא מסביר, מקפיד להבהיר את מידת התיחכום הרב. "דבר ראשון זה מגיע לאבא אבן על שעמד בלחצים וקבע את האמת שלו. דבר שני", הוא מחייך ברוב נחת ומנופף באצבע זקורה, "כמה שלושות לפני־כן העניק אלי לנדאו את אזרחות הכבוד ליצחק רבין. אז מבינה? זה מסר שמדבר יותר מאלף מלים".

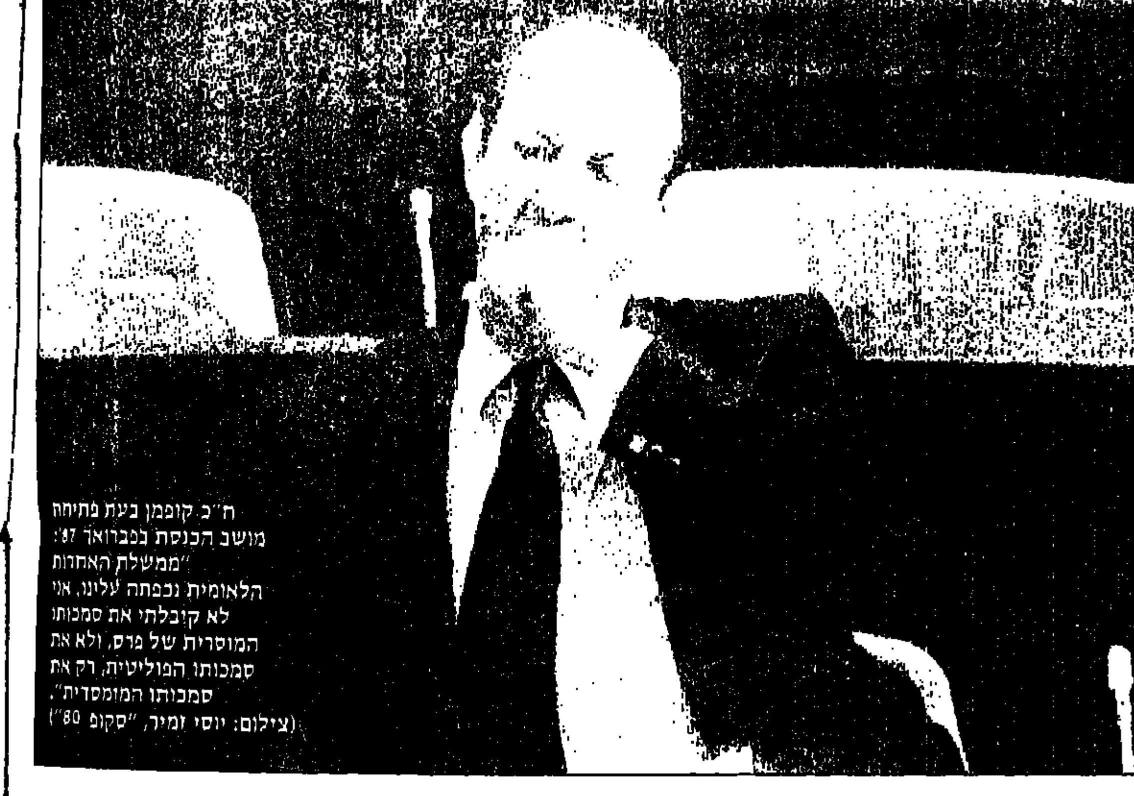
חיים קופמן יודע להעריך מאוד אומץ ויושר פוליטי. לכן קצת קשה להבין מדוע נזף קופמן, אז סגן שר האוצר, בחריפות בוטה ביגאל כהן אורגד שהעז לצאת נגד מדיניות ארידור, עד כדי כך, שישיבת המרכז הופסקה. וגם לא ברור מדוע לא ביקש אזרחות כבוד למרדכי ציפורי שצילצל לשמיר וסיפר לו על הטבח בסברה ושתילה, ובעקבות זה מצא עצמו מחוסר עבודה. ומדוע לא דרש בתוקף הענקת מדליה למנחם סבידור, לשעבר יו"ר הכנסת, שעמד כנגד רצון הליכוד והכריז על הצבעה גלויה, וזכה בעקבות כך לטעום את סעם נקמנות המלפגה. ולמה ללכת רחוק – מה עם איזה ציון לשבח לאריה נאור שהפגין יושר פוליטי משלו?

קופמן לא אוהב את השאלה הארוכה והחסטנית הזו. הוא נע בחוסר נוחות. "אני לא חושב שזה מדוייק. רגע, בואי נתייחס בגדול. פולארד זו פרשה קשה מאוד. אני מאוד מעריך את אבן על כן. מה

(המשך בעמוד 10)

"אני ישר. הארגומנטים שלי כל־כך חזקים שהם צורבים וכואבים, וקשה לכופף אותי".

"תסתכלי על הפרצופים של הח"כים של הליכוד, ועל פרצופי הח"כים של המערך. לא למדתי פסיכולוגיה, אבל מהתבוננות הזו ניתן להבין שיש פער בין הסקרים והמציאות".

ח"כ קופמן בעת פתיחת מושב הכנסת בפברואר '87: "ממשלת האחדות הלאומית נכפתה עלינו. אני לא קיבלתי את סמכותו המוסרית של פרס, ולא את סמכותו הפוליטית, רק את סמכותו המוסדית". (צילום: יוסי זמיר, "סקופ 80")

המצית של הליכוד

(המשך מעמוד 9)

עשה ציפורי בסך־הכל? אני לא רואה בזה אומץ גדול. אני לא בטוח בכלל שהוא חזה אפשרות שיקבל נזיפה. באמת, מה הוא כבר הכל עשה ואורגד? במקרה הזה היסוד הביקורתי נבע לא רק על בסיס נתונים כלכליים, אלא על בסיס יריבות קשה בינו ובין ארידור. יכול להיות שהתייחסתי לאלמנט הזה. לפי דעתי זה סיפור שונה. בכל מקרה, אני לא מאמין שאם במקום אבא אבן היה עומד מישהו מהליכוד, והוא היה יורד בצדק על שמיר, הייתי מבקר אותו".

עוד דוגמה לביקורת נוסח קופמן: כשעלתה על הפרק ההחלטה להחזיר את שטח תשע, גם קופמן רץ להפגין נגד. "בוודאי שהייתי שם. אין לי ספק בכלל בחשיבות הגדולה של שטח 9, הן כשטח אימונים והן כחגורה להתפתחות ישוב יהודי סביב כרמיאל. זו אדמה שאף פעם לא היתה שייכת לערבים. תמיד היא היתה אדמת ממשלה, גם בתקופה הבריטית. עשו את זה רק כנסיון לקנות קולות".

כלומר, גם רצונו של ארנס להחזיר את תושבי איקרית ובירעם זה נסיון לקנות קולות?

"זה משהו אחר", הוא אומר בפסקנות. "לא צריך לשכוח שזו התחייבות ברורה של בגין. אין פה שום רווח פוליטי, אלא רווח מוסרי".

ובשטח 9 אין רווח מוסרי?

"מה זאת אומרת? זו הרי לא אדמה שלהם".

בכל זאת חיו שם אנשים?

"בקושי, בקושי. סיירתי שם, ופה ושם יש כמה בתים של ברואים. אין היאחזות היסטורית אלא התגנבויות קטנות".

ברף שלי, בצד השולחן, יש רשימת פניני־לשון אילה קופמן, למשל, הראשונה ברשימה: "המערך מחפש קרן מציצה מהאוצר ולא קרן צמיחה".

זה כישרון טבעי?

"מה שמאפיין אותי זה קודם־כל יוזמה. ולא רק אני אומר את זה על עצמי: לא מזמן אמר לי מישהו שיש מושג חדש בארה"ב – 'מצית', מבעיר תבערות. וזה כמובן במובן החיובי. כלומר אחד שיוזם, מצית, מעלה רעיונות. וזה מתאים לי. התגובות שלי – גם אם הן בוטות ומתנפספות – הן די קולעות. שבח וייס אמר לי בסימפוזיון בחיפה, אתה מתחיל להדאיג אותנו יותר מיוסי שריד. וזו מחמאה גדולה מאוד, כי שריד, למרות הבדלי ההשקפות, יש לו יותר וותק ומיומנות".

זה בא לך בקלות, הרעיונות האלה?

"זה לוקח זמן. אני שומע, אחר־כך בודק את המידע, ושתדעי לך שמידע חשוב אצלי בצורה בלתי־רגילה, ורק אחר־כך אני מכין את התגובה, מחפש את הרעיון, את הבדיקה. אחרי שהרעיון נתפס, אני מנתח אותו ומחכה להזון חוזר. אני מסוגל לשגע את הרובדים שלי".

כל הרעיונות שלך?

"שמונים אחוז שלי, ועשרים אחוז מבחוץ, ואני מספיק חזק בשביל להגיד את זה. אני לא מסוגל לעקוב אחרי הכל, או אנשים מתקשרים איתי. פעם אמר לי מישהו מהח"כים המפורסמים – אתה הרבה יותר מתוחכם ממה שאתה נראה. בהתחלה קיבלו אותי כחור אחד שמביא מכה פה, מכה שם, יוזמה, רעיון, אבל במשך הזמן למדו שאני מכין שיעורי בית. אני קורא את המפה רחוק. ויש פה גם הרבה אינטואיציה. אני מצרף אינפורמציות ורק אחר־כך קובע את העובדות".

אפשר לקבל דוגמה לאינטואיציה?

"בבקשה. אני צופה אפשרות שהזוג פרס־וייצמן – גם אם ידעו שהנושא לא יעבור בכנסת – החליטו להשתמש בוועידה הבינלאומית מבחינה אלקטוראלית. הם רוצים לקבל כמה שיותר קולות עבור מפלגת העבודה ומפלגות השמאל, כולל חד"ש והרשימה המתקדמת לשלום. הם יצרו לגיטימציה לשתי המפלגות הללו, ולצערי הן לא פסולות בעיניהם". אגב, כשקופמן עצמו עושה חישובים לממשלה צרה בראשות הליכוד, הוא מונה גם את כהנא. "זה לא אותו דבר. הוא לא יהיה חלק בקואליציה".

בכל אופן, ממשיך קופמן לפתח את האינטואיציה: "פרס ווייצמן משדרים כל הזמן לערביי ישראל, תנו לנו את הקולות. הם חוששים שהנוער בארץ נוטה לליכוד, ולכן הם זקוקים לקולות הערבים. וזה מדאיג אותי מאוד. תארי לך שמפלגת העבודה מנצחת את הליכוד בגלל שהם קיבלו חמישה־שישה מנדטים של קולות ערבים. בזכות המנדטים הללו הם יזכו בשלטון. מה יקרה במדינה, מה יקרה בישובים? עוד ניצחון כזה ואבדנו". וזו דעתו, למרות שהוא באופן עקרוני מעודד הצבעת ערבים, כמובן.

אם בסקרים המערך מוביל גם בציבור היהודי, למה מדאיג אותך כל־כך הציבור הערבי?

"קודם כל, המערך חושש מבחירות. ואת יודעת למה? כי כאשר מתקרבים לבחירות, הציבור הליכודי הרבה יותר עצמאי מציבור הבוחרים של מפלגת העבודה. למערך יש לפתות חמישה־עשר מנדטים של עובדי מוסדות שחוששים למשכורת שלהם, נכון שהיום יש יותר חופש, אבל זו אחיזה רצינית. השוני הוא שאצל הליכוד, כל אלה שמענישים אותנו בסקרים, הרי ביום הדין, כשהם באים לקלפי, הם מתייחסים אלינו כמו אבא שכועסים עליו – אבל עדיין מצביעים בשבילו. וראינו את זה כשהיינו בשפל המדרגה לאחר התמוטטות מניות הבנקים, כשהציבור הפסיד הון עתק – לא בגללנו, כמובן – ובכל זאת נתן לנו את קולותיו".

אז איזו מין עצמאות זו?

"הציבור שלנו לא חייב כלום לליכוד. הציבור של המערך כן", והוא מוסיף: "תסתכלי על הפרצופים של חברי הכנסת של הליכוד ועל פרצופי חברי הכנסת של המערך. אני לא למדתי פסיכולוגיה, אבל מהתבוננות הזו ניתן להבין שיש פער בין הסקרים והמציאות".

ובכל זאת ישנו בציבור רוב התומך ביוזמה לוועידה בינלאומית, אני מתעקשת, למרות תוות־הדעת הפסיכולוגית.

"פרס משחק בקלפים שמשפיעים כמו מורפיום לתקופה מסויימת – וזה, כמובן, בנושא השלום. כל יום נציגי מפלגת העבודה זורקים את המלה שלום בכל משפט שני. העם עייף

(המשך בעמוד 33)

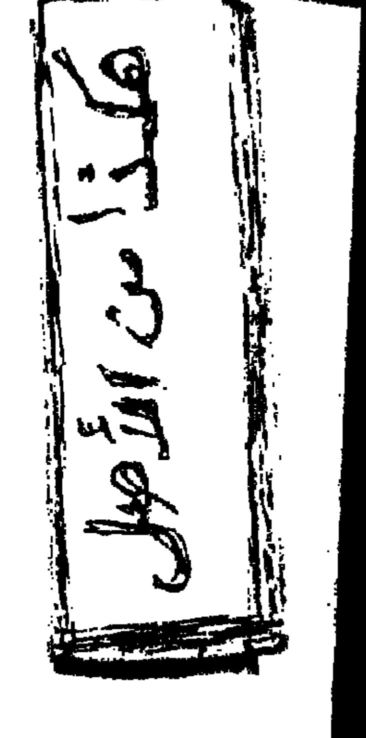
"בגין, אל תפקיר אותנו, אנו זקוקים לך". חיים קופמן ומפגינים מול בית ראש־הממשלה מנחם בגין בקיץ '83. (צילום: יצחק אלתרר)

זכרונות מאפריקה

מאת טל בשן

עולם מרוחק ואקזוטי באחד ממגרשי הכדורת המוריקים בארץ. דשא ירוק, שקט, שלווה וטקסים, ובחמש שעתיים חח, המועדונים מהווים מעין מפלט אחרון עם טעם הבית לוותיקים שבאו משם. (צילומו של בשן).

(המשך מהעמוד הקודם)

"יוהנסבורג תהיה שוב עיר בּרית בארץ בּרית, נקייה מיהודים, שחורים, צבעונים והודים", הכריז אחד ממועמדי ה"אי.וו.בּ.", ארגון נאצי עם סמל דמוי צלב־קרס ומדים חומים. כן, בהחלט, היו מי שהצביעו בעבורו. מספרים שגם יהודים רבים הצביעו לימין הקיצוני. "הם פשוט הולכים יחד עם כל הלבנים. כולם באותה סירה".

התוצאה: קיטוב הולך וגובר בין שחורים ללבנים, הקצנה בלתי־נמנעת של העמדות. "הפיצוץ הוא רק עניין של זמן. אולי הוא יבוא דרך פעולות טרור, ואולי דרך שביתות פראיות – מה שברור הוא שהשחורים לא יהיו מוכנים להסתפק בפחות מהשלטון כולו", אומר אחד העולים משם.

וכשהימין מתחזק והשמאל השחור נעשה מיליטנטי יותר – היהודים נופלים באמצע. "יותר ויותר שחורים דרום־אפריקנים נוטים כיום לאנטישמיות", אומר הרבי רוזנברג, מזכיר הפדרציה היהודית בדרום־אפריקה. "ברוב הערים השחורות יש משרדים של אש"פ ושל הליגות הערביות". "זה לא פלא", אמר אילן לוקאס, בעבר שליח בדרום־אפריקה, בראיון ללאה ענבל ב"כותרת ראשית". "איך רוצים שיתייחסו אחרת כשהם רואים את החיילים הדרום־אפריקנים מתפרצים לגיטאות שלהם עם רובי 'גליל' מתוצרת ישראל?".

ס., איש בני עקיבא, שלושה חודשים בארץ, מספר איך בוקר אחד אמרה לו העוזרת הכושית בבית: "אתם אנשים טובים, לא כמו שאר היהודים". "שאלתי אותה למה היא מדברת כך, והיא ענתה – 'בגטו אמרו לנו שהיהודים שודדים את כולם'".

ס. הוא רופא כללי מתמחה. יש לו אשה מורה, תינוקת בת שנתיים וכלב בשם בניומין, וכולם נמצאים עכשיו במרכז הקליטה ברעננה. אשתו, מורה לשעבר בבית־ספר אנגלי פרטי, נתקלה באחד המבחנים בשאלה הבאה: "כיצד תגדיר קבוצת אנשים ששונאים יהודים". "שאלתי את המנהל מה זה צריך להיות, ותשובתו היתה – 'אני חושב שאנטישמיות זו מלה שכל אחד צריך לדעת'".

ס. הוא איש צעיר, סימפטי וגלוי־לב, אך גם הוא לא מוכן להזדהות בשמו. "אני יודע שזה נשמע נורא, אבל יש לי סיבות מעשיות לכך – אני לא הודעתי שאני עולה ארצה. באתי לכאן ללמוד, כביכול". למה לא הודיע? כדי שיוכל להמשיך ולקבל כסף משם בלי שיצטרך לחסל את עסקיו. יהודים דרום־אפריקנים רבים נוקטים עכשיו בשיטה הזו. בלעדיה היו מגיעים לכאן "תפרנים" ממש: רשמית מותר (למי שיש לו) להוציא רק מאה אלף ראנד השווים כיום רק כעשרים וחמישה אלף דולר. בזה, כידוע, אי־אפשר לקנות בישראל אפילו דירה קטנה, שלא לדבר על וילה. "אבל כולם בטוחים שאנחנו נורא עשירים. אנשים אומרים לנו: 'אה, אתם מדרום־אפריקה, אז לכם אין בעיות'", מחייך ס. "אני יודע, לעולים מדרום־אפריקה יש בארץ דימוי כזה, בגלל הוותיקים. הם הוציאו בזמן מה שאנחנו כבר לא יכולים להוציא".

העלייה העכשווית מדרום־אפריקה אינה מה שהיכרנו בעבר: לא עוד עולי מח"ל הציוניים של 1948, לא עולי שנות השישים שנפשם נקעה מן האפרטהייד, לא שחקני הכדורת והגולף האמידים והגינותים בגיל העמידה. עכשיו רוב העולים צעירים יחסית, בני המעמד הבינוני.

"למבוגרים יותר אין כוח לעשות את השינוי הזה. הם לא מאמינים שיוכלו להסתדר כאן", שרי נתן, אחראית על הקליטה בפדרציית עולי דרום־אפריקה מספרת שעכשיו יש גם עולים המגיעים לכאן חסרי פרוטה. "אמת, שם הם עדיין גרים בווילות הענקיות, עם מגרשי הטניס והמשרתים, אבל כשהם רוצים לצאת משם, פתאום מתברר שהבית שווה רק 150,000 ראנד ויש עליו עוד משכנתה, שהמרצדס היא בשכירות, והמשרתים – הם פשוט זולים כל־כך שכל אחד יכול להרשות אותם לעצמו", מסביר הרבי רוזנברג. "רק בדרום־אפריקה יכולים האנשים הללו לחיות ברמת חיים גבוהה כל־כך. בכל מקום אחר הם פשוט צונחים צניחה אגרסיבית. אז עכשיו את מבינה למה – למרות המצב – אנשים לא ממהרים לעזוב?".

במצב הנוכחי בדרום־אפריקה, נדמה, בצריך להיות עיוור בכדי לא לקרוא את הכתובת שעל הקיר, ומשה ארנס אמר לא מזמן ש"אם לא נביא אותם אלינו – זה יהיה מחדל בקנה־מידה עצום", ולא פירש. בסוכנות מתגברים את מספר השליחים, מעלים סכומי הלוואות ומשכנתות (העולים מדרום־אפריקה הם היחידים בינתיים המקבלים משכנתות ללא הגבלת שטח).

בפדרציה הדרום־אפריקנית בישראל מתארגנים כמו לקראת מבצע צבאי. בבית־הספר למלונאות "תדמור" פותחים קורס לדוברי אנגלית. בראשון־לציון עובדים על פרוייקט קליטה יחיד מסוגו – היישר מנמל־התעופה לדירות. ברמת־גן הכריזו על הכשרת שטח קרקע להקמת שכונת עולים מדרום־אפריקה – ומי עדיין אינם באים כהמוניהם? נכון לעכשיו, העלייה מדרום־אפריקה עדיין איטית ומהוססת למדי. בשנה שעברה הגיעו ארצה 650 עולים משם. השנה מצפים לכ־1300. האופטימיסטים, כמו הרבי גרינברג, אומרים שזו מגמה.

"הפעילות הציונית הולכת וגוברת. אנשים הולכים ללמוד עברית, באים לסיורי גישוש בארץ, עוברים קורסי הכשרה בדרום־אפריקה. עכשיו נערך שם קורס מטעם לשכת עורכי־הדין בישראל, משתתפים בו יותר משלושים איש. חכי ותראי מה יהיה כאן בעוד שנה".

הפסימיסטים אומרים – לא זכרות ולא ספארי. יהודים הם יהודים. איפה שמחירי הזהב עולים והמשרתים עדיין עובדים במשכורות מגוחכות – היהודים נשארים לשבת. עיין ערך גרמניה, איראן, צ'ילה, ארגנטינה. יש שמספרים אפילו על ישראלים שדווקא מהגרים לשם עכשיו. "רוב היהודים פשוט מעדיפים להסתגל למצב. אז מסתגרים עוד יותר בשכונות הלבנות. מתגברים עוד כוחות משטרה. מתקינים עוד גדר אלקטרונית", אומרת שרי נתן.

להיות כאן, להרגיש שם

מי שרוצה להיות כאן ולהרגיש שם, צריך לגשת למגרשי הכדורת [illegible]

עמנואל ופיליס סחר, עולים חדשים מאוד בדירתם בת"א: "להגיד שבאתי למות כאן" (צילום: ש. רחמני).

"אמא שלי פשוט הפסיקה לקנות עיתון", מספר מרטין סומרס, צעיר בלונדי שנראה כמו גוי, חבר גרעין תנועת "הבונים־דרור" שהגיע לישראל לפני שלושה חודשים. כשמזכירים את אמא של מרטין, כולם מחייכים: דווקא היא, ישראלית לשעבר, התנגדה נמרצות לעלייתו.

45 חברי הקבוצה הנמצאים עכשיו באולפן בקיבוץ שדות־ים, הם תופעה מעודדת: כבר מזמן לא נוסד גרעין ציוני כה גדול ומגובש מדרום־אפריקה. בניגוד לעולים המבוגרים יותר הם עדיין חדורי התלהבות ציונית, מלאי ביקורת על הממסד הציוני השמרני, מדברים (בעברית) בגילוי־לב יחסי. בשיחה איתם מתברר שוב שעלייה, כמו נישואים, כדאי לעשות בגיל צעיר, לפני שמתפכחים. ביוהנסבורג הם היו נקשנים, כהכנה לעלייה. התפרנסו לבד, התחלקו בחדרים, היו בלי משרתים ונתנו שעורי־עזר לצעירים שחורים. קשה להגיד שההורים התלהבו. "זה היה קצת כמו משחק", הם מודים, "כי בימי שישי הרי חזרנו הביתה, להורים ולמשרתים".

עכשיו הם כאן. חלקם עומדים להשתלב בקיבוץ תובל בגליל. "החברים בתנועה ראו בעלייה שלי דבר מכובד. כל האחרים אמרו שאני משוגע", מספר מרטין. "הסברתי להם שיש בחיים עוד דברים חשובים חוץ מכסף, אבל קשה לומר שהם הבינו". "הבחירה בסופו של דבר היא בין הזהות היהודית שלך – לבין החיים החומרניים. מי שהתנאים החומרניים יותר חשובים לו – הולך לגלות אחרת. אני העדפתי לבוא לכאן", אומרת בברלי ביורי, בת 22, גם היא מגרעין "הבונים".

בינתיים היא במיעוט. מתברר שרק שליש מן העוזבים את דרום־אפריקה מגיע לכאן. נתונים מדוייקים אמנם אין ("אנשים לא מספרים שהם עוזבים. הם פשוט נעלמים"), אבל מדברים על אלפי יהודים שהיגרו לארצות אחרות – אוסטרליה, קנדה, ניו־זילנד, ארצות־הברית. משפחות מתפצלות בזו אחר זו. "אנשים יושבים בארוחת הערב ומדברים על מי־עוזב־לאן", מספרת בוורלי. כמעט לכל עולה שהוזמן איתו יש אח או שניים בארץ אחרת. ממשלת ניו־זילנד מפרסמת עכשיו בעיתונים מודעות לקהל היהודי הדרום־אפריקני, משהו בנוסח "בוא אלינו. אנחנו מחכים לך".

"אנשים גמרו עם האידאולוגיה. הם רוצים תכל'ס. נ.ג. פרנסה. הרבה יותר קל להם להגר לאוסטרליה, למשל. אין בעיית שפה, אין בעייה של הסתגלות מנטלית, אין ירידה דראסטית כל־כך ברמת החיים, ויש להם קרובים שם". ומה עם הציונות? אהה. עוד אשלייה מנופצת. "היהודים בדרום־אפריקה אהבו לחשוב שהם שילה ציונית נפלאה, הפנינה שבכתר. עכשיו מתברר שזה לא בדיוק כך", מבקרים צעירי "הבונים" את זקניהם. "הציונות שלהם הסתכמה בתרומות לפרוייקט שיקום השכונות. יש שם פעילים ציוניים וותיקים שבעצם לא התכוונו לעלות מעולם. אנחנו הזכרנו להם כל הזמן שציונות אמיתית פירושה עלייה – והם התייחסו אלינו כמו לקוץ בתחת".

"אפשר להגיד שבאתי למות כאן", אומר עמנואל סחר. המקרה של סחר, בן 74, מעשירי־נכבדי הקהילה היהודית בקייפטאון, מוכיח שבכל זאת לעולם לא מאוחר מדי. לפני חודשיים חיסל את רוב עסקיו הענפים בדרום־אפריקה (רשת סופרמרקטים, השקעות בנכסי דלא־ניידי) והגיע לישראל. בתו יושבת פה מזמן.

תמיד חלם להגיע לכאן, הוא אומר. אז למה הגיע רק עכשיו? "אני לא יודעת, הדברים פשוט התגלגלו", אומרת אשתו, פיליס. אחרים יגידו שסחר, בעל החוש המסחרי המחודד, הרגיש שזה הזמן ללכת. לזכותו ייאמר שהחוש הזה לא הכזיב בעבר – הפליט היהודי מליטא שהגיע לדרום־אפריקה בחוסר כל נהפך שם – בעבודה של עשר אצבעותיו – לבעל אימפריה אדירה. כלומר, מבחינה כלכלית לא צריך לדאוג לו. בארץ הוא אחד השותפים בחברת "פלתורס" והחברה הבת "המגן" (לביטוח).

השיחה עם עמנואל סחר מתנהלת בין ארגזים וערימות קש בדירה מפוארת במגדלי דוד בתל־אביב. הפועלים פונים אליו מדי פעם בשאלות חשובות, כמו איפה בדיוק לתלות את נברשות הבדולח ואיך להעמיד את שולחן האוכל הענק (למאה אנשים) שעליו וסביבו נערכו בכבר הרבה ארוחות נכברות ו"כבדות". הריהוט הזה הוא רק חלק קטן ממה שהיה לו בווילה הענקית בקייפטאון. בשבילו, החיים בארץ – גם במגדלים של רחוב אורי – הם ירידה דראסטית ברמה.

6 נציגים מתוך 45 חברי גרעין תנועת "הבונים דרור" מדרום־אפריקה באולפן בשדות־ים. מימין: ג'ואן מלמן, מוקי ינקלביץ', מרטין סומר, בברלי ביורי, מייקל שור ושירה צימרמן. חדורי התלהבות, מלאי ביקורת על הממסד הציוני השמרני שם וגם על הנעשה כאן. מתברר שעלייה, כמו נישואים, כדאי לעשות בגיל צעיר, לפני שמתפכחים. (צילום: טל בשן).

"תראי, אם שם עבדה המשרתת משבע בבוקר עד שמונה בערב ולפעמים עד הלילה, ופה היא עובדת רק עד שתיים בצהרים, ברור שזה לא אותו הדבר". (בעוד הוא מדבר מטאטאה אשתו במו ידיה, אולי לראשונה בהרבה מאוד שנים, את הקש שהתפזר מן הארגזים. נראה שהיא דווקא זוכרת את המלאכה). לא שהוא מתלונן, חלילה. "מי שבא לכאן צריך לדעת שאסור לו להשוות". הבעייה שלו היא אחרת לגמרי: "שם, בקייפטאון, הייתי מישהו. היה לי מעמד בקהילה. כאן אני כלום. סתם עולה. לזה צריך להתרגל".

אין לו, לסחר, טענות לדרום־אפריקה. היא היתה טובה אליו. ממנו לא תשמע מלה רעה על המימשל ועל האפריקנרים (הלבנים הבּוּרים). "אסור לשכוח", הוא אומר, "שלנו יש לאן ללכת. להם אין". חוץ מזה, הוא אומר, הוא אף פעם לא היפלה שחורים לרעה. "היהודים מתייחסים אליהם טוב מכל אחד אחר. שילמנו להם יותר, פירנסנו משפחות שלמות, נתנו להם בגדים. יהודים רבים יצאו למאבק למענם".

"שטויות", אומרת ג., יועצת בנושאי כוח אדם, אם לשלושה, עולה חדשה מקייפטאון. "הטיעון שהיהודים ליברלים יותר כלפי השחורים מופרך מעיקרו. היהודים גוענים כמו כולם שם. הם חלק מהשיטה". בדרום־אפריקה, היו היא ובעלה מעורבים בפעילות ב"פי. אפ. פי", המפלגה הפרוגרסיבית המזדהה עם התנועה המחתרתית של נלסון מנדלה. הם עשו זאת בהחבא, מחשש שייעצרו. לרבים מחבריהם לתנועה זה קרה.

היו הרבה "קשים" ששברו אותם, היא אומרת, החל מתחושת המועקה, החרדה, היעדר החוק, ועד למראות הקשים של שחורים גוועים ברעב, מסתופפים מתחת למחסות מפלסטיק. מה ששבר אותם סופית היו המהומות האחרונות בפרבר השחור קרוס־רודס, שם נהרגו ילדים מיריות שוטרים. "במוצאי שבת זה קרה. ביום שני כבר היינו אצל שליח העלייה". והיתה גם חוויית החיפוש אחר פועלים שיעבירו את רהיטי המשרד של בעלה: "הלכנו למקום בו מתרכזים כל הפועלים היומיים, ליד הגשר. הם עמדו שם בהמונים. בעלי סימן ביד שהוא זקוק לפועל אחד, וחמישים שחורים התחילו לרוץ כמוכי אמוק, ומי שרץ מהר יותר ונדחף – ניצח. בסוף לקחנו פועל זקן אחד שעבר כל היום עד הערב תמורת עשרה ראנד (שלושה דולר בערך). זה היה די נורא".

אבל זה לא עובר, מודים העולים החדשים. כשאתה חי מינקות עם מדיניות האפרטהייד, משהו ממנה נשאר טבוע בדם, גם אם אידאולוגית אתה מתנגד לה. אף אחד מהם, למשל, לא יהיה מאושר אם בתו תתחתן כאן עם מרוקני. "זה עניין של חינוך מינקות. גדלנו על תרבות של הפרדה", מודה ויקטור ג'ייקובסון. "כשביקרנו בגרמניה וראינו בפעם הראשונה כושי הולך עם לבנה – הבת שלי היתה בשוק. ברור שזה עוד גשר לצריך לעבור". לפעמים הם צוחקים על עצמם: בקרב עולי "הבונים", למשל, מתבדחים בציניות שהעולים החדשים מדרום־אפריקה מעדיפים את ראשון־לציון "כי שם יש הרבה אתיופים, יו נו".

ודווקא בגלל זה, הם אומרים, יש להם ביקורת חריפה יותר בנושא ההתנהגות הישראלית בשטחים, מה שהם קוראים "הכיבוש". ביום ירושלים כמעט סירבו לעלות לבירה לעצרת החגיגית של כל תלמידי האולפנים. רק שיחה ארוכה לתוך הלילה עם רוברט כהן, מנהל האולפן, שיכנעה אותם לבסוף להצטרף.

"מה שהולך כאן מזכיר יותר מדי את דרום־אפריקה", אומר מיכאל סילבר. "בדיוק כשהגענו לכאן עלה הנושא של שכר לימוד נפרד לערבים. הרגשתי ממש בבית...". וחוץ מזה מפריעים להם הליכלוך, והבירוקרטיה, והשוביניזם הגברי (מוקי ינקלביץ': "מרגע שהגעתי לכאן נהייתי פמיניסט"), אבל בסך הכל ואחרי ככלות הכל, הם מרגישים שטוב עשו שעלו לישראל, מדברים על אתגרים ומעורבות וחופש והיעדר הפחד, מדברים על קוסמופוליטיות ותערובת מרתקת של אנשים, ובעיקר מדברים על מה שהכי חסר להם שם – היכולת להזדהות.

"זה כמו אדם צמא שסוף־סוף מגיע למים ושותה", מתאר מייקל שור. "זה בולט במיוחד בחגים", אומרת ג'ואן מלמן: "פתאום אתה מרגיש שאתה חלק אמיתי ממשהו שאתה מוכן להזדהות איתו". ולגבי מי שבא משם – זה לא עניין של מה בכך. ■

רומן בשדה מוקשים

הדרך מטלביה הירושלמית לואדי ג'וז אינה ארוכה, אבל האשה שעוברת בה בכל שבוע מדלגת מעל גדרות גבוהות, עשויות מחומרים קשים. רחל מותתדי, יהודיה ממשפחה בלגית אמידה, נישאה ב־35' לערבי־מוסלמי אדוק. נולדו ארבעה ילדים. כיום מתגורר הבן ברבת־עמון, בת אחת בוארי ג'וז, שתיים בת"א, הכלה – באבו־דיס, והנכדה לומדת בבריה"מ. על דרכה שילמה רחל מחיר גבוה, אבל היא ממשיכה ללכת בה. אין לה אחרת.

מאת בילי מוסקונה־לרמן

רחל מוחתדי (בצילום הגדול) ועם בתה סמירה־שלומית בוואדי ג'וז. כשמתחיל בטלוויזיה איזה ויכוח על פוליטיקה, היא לוחצת על הכפתור. "הכל דיבורים. חבל על הזמן". (צילומים: עודד לרמן).

הדרך מטלביה לוואדי ג'וז נמשכת קרוב לעשר דקות במכונית. האשה שעוברת את הדרך הזאת, כל יום שישי בצהריים, מדלגת מעל גדרות גבוהות, בלתי נראות, עשויות חומרים קשים, לא חדירים, לפעמים רצחניים. החיים הפרטיים שלה ניצחו גבולות של מדינות ולאומים, בשפה גבוהה, של פוליטיקאים. על הדרך הזו שהיא עוברת במכונית, לפעמים צועדת ברגל, שילמה מחיר. מדובר בסכומים גבוהים. היא משלמת וממשיכה להתעקש עם הדרך. מקפידה לא למעוד. ואולי אין לה ברירה או דרך חזרה. כששואלים, היא אומרת שהיתה חוזרת על אותם צעדים, באותו קצב, באותו מסלול, באותה נכונות. אולי עם קצת פחות נאיביות.

ננסה לעבור איתה מסלול. בשבת בעשר בבוקר, רחל מוחתדי מחכה למונית שתביא אותנו לוואדי ג'וז. היא קבעת מיפגש במלון "לדום" בירושלים, משתדלת להצניע את כתובתה הפרטית. בוואדי ג'וז, בבית קטן, פרטי, גרה בתה, סמירה־שלומית, שכבר מחכה לה בחצר.

"א מ א", מנגנת הבת את המלה בערבית רכה, מתמשכת, והשתים מתחבקות ומתנשקות בחצר, בין הכבסים שתלויים על חבל אלכסוני נמוך. סמירה מורה בבית־ספר ערבי לבנות. "בחורה מאוד משכילה, גמרה אוניברסיטה בסוריה", אומרים השכנים ומניעים את הראש בהערכה מצד לצד. השכנים, גם

(המשך בעמוד 19)

רומן בשדה מוקשים

(המשך מעמוד 17)
הם ערבים מוסלמים, שולחים את חמשת הבנות שלהן לבית־הספר שם מלמדת המורה סמירה. המורה לא נשואה. גרה בתוך שני חדרים קטנים, מקושטים. על הקיר תלויה תמונת פלסטיק של המונה ליזה. יש גם שעון קרמיקה עם מסגרת זהב. ליד הטלוויזיה שתי בובות רוסיות. על השולחן קפה שחור עם עוגות קאיך.

האם והבת מתיישבות אחת ליד השניה. מחליפות משפטים בערבית. טונים מנומסים, שיחה לא מאוד אמוציונלית. סמירה־שלומית שואלת מה שלום האחיות שלה שגרות בתל־אביב. רחל עונה שבסדר, ומחזירה שאלה שקשורה בעם הרמאון. איך עברו מה בישלה אחר־כך? מתי היא נוסעת לראות את האח שגר בירדן? בחופש הגדול סמירה מתכננת טיול אל המשפחה ברבת־עמון. שם היא תתלבש בחגיגיות. בגאווה היא מוציאה מהארון בגדים שתפרה לנסיעה. את בדי הסאטן הוורודים קנתה בחנות לבדים במאה־שערים. רחל צוחקת. אני לא מתמצאת במאה־שערים, היא אומרת. הבת שלה — שלמית אדוקה מאוד — כן.

כבר עשר שנים גרה סמירה־שלומית בוואדי ג'וז. אשה נורה בת ארבעים פלוס. מחזיקה על הפנים הבעה של יתומה. עברה ילדות לא קלה בדילוגים בין ירדן לסוריה. מסלול חיים פתלתל. משנת 48' עד 68' שנה עם האבא ואצל משפחות אומנות בירדן. שקטה מאוד, כמעט לא מדברת, מעריפה שאלות מנומסות על שאלה או תה מאשר דיבורים שחודרים לחיים שלה. באה לכאן מירדן כדי להיות יותר קרובה לאמא והאח שלה. בינתיים האח התגרש ועבר לגור ברבת־עמון. נשארה אמא. אשה עם עור חלבי מקומט, עיניים כחולות פקחיות, שיער שיבה לבן, לבוש אירופי. מולה הבת עם הפנים הכהות, השיער הפחמי. יש רגעים שהן מחלקות אותה הבעה פנים בדיוק. "אני דומה לאמא", מצביעה הבת על עצמה ואחר־כך, מאוד ברכות, נוגעת בכתף של אמה. רחל, יהודיה ממוצא בלגי, מסתכלת במבט מחבק על הבת המוסלמית האדוקה שלה, שיושבת בוואדי ג'וז עם שמלה כחולה ארוכה רקומה זהב.

תקציר. רחל מוחתדי נישאה בירושלים ב־1935 לערבי מוסלמי אדוק. נולדו להם ארבעה ילדים. שלוש בנות ובן. חלוקת ירושלים בעקבות מלחמת השחרור פילגה גם את המשפחה. האב נשאר עם בת ובן בצד הירדני, האם נשארה עם שתי בנות במערב העיר. כמעט עשרים שנה לא התראו. אחרי ששת הימים נפגשו. העיר אוחדה מחדש וגם המשפחה. מאוחר יותר האב עבר לגור עם האם בטלביה. בשנת 83' נסע לבקר את הבן שבינתיים עבר לגור ברבת־עמון. הוא מת שם ושם גם נקבר.

רחל מדברת על סיפור אהבה גדול בינה לבין הגבר המוסלמי שאיתו חילקה חיים וילדים. לא מוכנה להתעכב לתאריכים או לשמות מדוייקים. היא גם לא נוטה לרגשות. יש ילדים ונכדים שעלולים להיפגע מאוד גם היום, גם אם החיים של האשה הזאת גלויים לכל, והיא מחביאה חוכמה מאופקת בין קמטי העיניים. לכן, החוטים שרוקמים את הסיפור שלה לא לגמרי קשורים. זאת אשה שיודעת להסתיר סודות. יש בסל הרבה דברים מקופלים שהיא לא מוציאה לאוורור. לא לחצתי. אוורור ציבורי עם חשבון־נפש עלול לגרום רק לכאבים מיותרים. בגיל שבעים, רוטציה היא תהליך ריכוך נכון.

התמונות שהסיפור ייעצר בהן כוללות את חכית של הבת בוואדי ג'וז, תכית של הכלה באנגלים, שבצד האחר של הר־הצופים, סיפורים על האח של הכלה שגר בכווית ובא לראות חניכים והגיעות בתל־אביב, סיפורים על הבן ברבת־עמון ועל הנכדה שלומדת באודסת שכברית־המועצות. חוט השידרה של הסיפור מורכב מהאישיות של רחל מוחתדי. היא שבוחרת מה לחשוף ומה להסתיר.

כמה צעדים לאחור. רחל נולדה באנטוורפן למשפחת יהלומנים. היא היתה הילדה הקטנה של אבא, שראג לכל תעשה בחייה שום צעד שדורש מאמץ. היא זוכרת, למשל, איך נהג במכונית קרייזלר שחורה ומרופדת היה מסיע אותה לבית־הספר וחזרה. אמא מצידה דאגה שתלבש רק משי, ושצבע הסרט בשיער יהיה תואם לצבע השמלה. את הבגדים קנו לה באותה חנות שקנתה בה גם המלכה אליזבט, אישתו של אלברט מלך הבלגים. את השמלות המרשרשות מרדה הנערה במיוחד לכבוד אבא כשהיה חוזר מהעבודה. שלובי זרוע היו יורדים לגינה, לבריכה הקטנה עם הנרקיסים ודגי־הזהב, ויחד היו מנפנפים לאמא שהזיעה במגרש הטניס, כמה מטרים קדימה. "אם הייתי צריכה לבחור באיזו נקודה להתחיל, זו הנקודה", אומרת רחל מוחתדי בחיוך משועשע, מהמקום שלה היום.

עד שיום אחד החליטה אמא שהפינוק הזה ייגמר לא טוב, ובשם הציונות שלחה אותה לתרגיל של עצמאות בארץ ישראל. בספטמבר 1930 עגנה בנמל יפו האניה שהפליגה מאנטוורפן, ולפי ההוראה הקפדנית של אמא נישלחה רחל הישר לבית־הספר החקלאי לבנות של חנה מיזל בנהלל. על המכתב הראשון ששלחה מנהלל לאנטוורפן היא מרחה בגדול את המשפט, "אמא, אני חוזרת הביתה".

"את נישארת איפה שהפילפל צומח", היתה התשובה שקיבלה על נייר מיכתבים דק ומשובח, בתוספת שלוש וחצי לירות לחודש שהספיקו להוצאות המחייה וגם לגלידה ולעוד סוכרייה אחת.

הנערה הבלונדית שדיברה צרפתית, פלמית, גרמנית ועכשיו גם עברית שוטפת, ידעה תוך שנתיים בדיוק מאיפה צומחים הפילפלים. בסביבות גיל חמש־עשרה הפסיקה ללמוד בנהלל והחליטה להשלים בגרות בבית־הספר של רוז ילין בירושלים. היא שכרה דירת גג בשכונת גאולה. השנה 1932, מאז פחות או יותר, ירושלים היא הבסיס הקבוע שלה. עניין של חמישים וחמש שנים.

יום אחד, כשהיא צועדת לכיוון כיכר "ציון", החל לרדת גשם. נכנסה לשתות משהו בבית־קפה קטן ליד הקולנוע. אחריה נכנס בחור שחרחר, שאל אותה שאלה באנגלית, הזמין לה קפה. עוד באותו ערב הביא אותה למשפחה שלו בשייח' ג'ראח. האבא הסתכל מקצה השולחן על הנערה היהודיה הדקה שעמדה לפניו, ואמר: "את יודעת שאנחנו מוסלמים אדוקים". כן, היא ידעה. יחד עם זה, הטון האריסטוקרטי בבית הערבי, עם הרהיטים הכבדים והגינונים המכובדים, מילאו את החלל שנוצר אצלה אחרי שנעקרה מבית ההורים באנטוורפן.

הם התחתנו בטקס אזרחי אצל הקונסול האנגלי בירושלים. ירח הדבש נמשך שנה והיה כולו מסע טיולים באירופה. בפולין, אצל דודים, קבעה פגישה עם אמה. אביה נפטר שלושה חודשים לפני החתונה. האם החליטה לחסל את העסקים באנטוורפן ולחזור אל חיק משפחתה בפולין. אחרי הנשיקות אמרה לה האם בצרפתית משתוממת: "זה הבחור הערבי?". התשובה של הבת היתה: "מה חשבת, שהוא קניבל?". כולם התפעלו מהנימוסים המושלמים של הבחור השחרחר. גם הדוד שלה, רב הקהילה שארח אותם, חלק לו כבוד.

אחרי שנה חזרו לירושלים והחליטו להתמקם: עבודה, בית, ילדים. הם גרו בשייח' ג'ראח. אף אחד לא המיר את דתו. הוא עבד כפקיד, היא למדה להיות אחות. בבית דיברו אנגלית, וריפדו להם קן חמים בהחלטה שהפוליטיקה שייכת לגדולים שמשחקים בחוץ באקדחים. אבל ערב אחד כשהלכו ברחוב, עצרו אותם "הבחורים שלנו" – מההגנה או מאצ"ל, היא לא זוכרת – ואמרו לה בעברית: "לא יכולת לקחת בחור משלנו?". המשפט הזה חי לה בזיכרון עשרות שנים, צורב אותה גם היום. לא אחת, כשחזרו לקן שלהם, מצאו אותו הפוך, מבולגן, מלא סימנים שהשאירו זרים שרצו למצוא אצלם סודות.

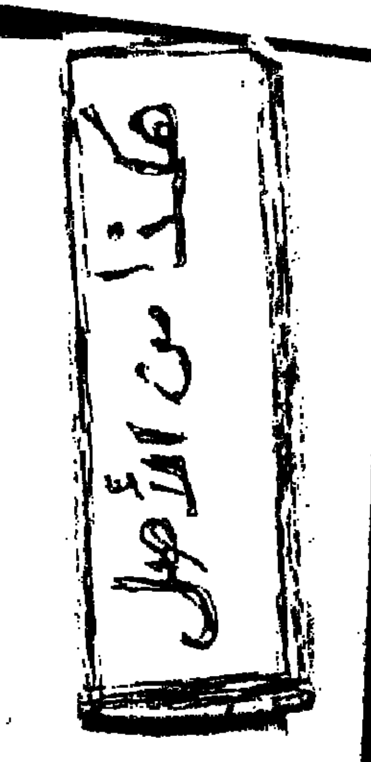
בשנת 39' נולדה הבת הבכורה, שגרה היום בתל־אביב. מהבת הזאת יש לה היום נכד שסוגר מעגל. הוא לומד מחשבים באנטוורפן. בשנת 41' נולד הבן שגר היום ברבת־עמון. ממנו יש לה את הנכדה שלומדת הנדסת חשמל באודסה. בשנת 43' נולדה סמירה־שלומית, שמגיל חמש גדלה תחת שלטון ירדן,

(המשך בעמוד 38)

רחל מוחתדי, אשה חזקה. החוטים שרוקמים את הסיפור שלה לא לגמרי קשורים, ובסל יש לה הרבה דברים מקופלים שהיא לא מוציאה לאוורור: "כן, ברור שהייתי מתחתנת איתו שוב פעם. זו היתה אהבה גדולה".

תמונה משפחתית, רחל מוחתדי (במרכז) ושלושה מילדיה. הבכורה גרה בת"א. הבן – ברבת־עמון. סמירה־שלומית (ימין) שמגיל חמש גדלה תחת שלטון ירדן, למדה בסוריה, והיום גרה בוואדי ג'וז. הבת הרביעית, שנולדה בירושלים בשנת 49', ישראלית לכל דבר.

אמקור

ענק במוניטין

זו השנה ה-24 ברציפות בה זוכה אמקור בתואר המקרר הטוב ביותר בישראל.

אמקור דורג במקום הראשון במשאל המוצר הנבחר 1986-87 שנערך ע"י המכון הישראלי למחקר חברתי שמושי ע"י 70% מכלל אזרחי המדינה.

גם מחקר מודיעין אזרחי דרג את אמקור במקום הראשון לאחר ש-74% מהאוכלוסיה העניקה לו את תואר הקניה הטובה ביותר 1986-87

כל מקררי אמקור הם בעלי תו תקן ישראלי מלא.

ענק בטכנולוגיה

עילית המהנדסים והטכנאים בישראל.
פסי יצור מתוחכמים.
רובוטים חדישים.
מקרר העשוי פלדה ומתכות אל-חלד.
שיטת צביעה ממוחשבת המודרנית והמשוכללת ביותר בעולם.
כל אלה הופכים את אמקור לענק הטכנולוגיה בישראל.

ענק בנסיון

רק לאמקור נסיון מוכח של 40 שנות ייצור מקררים בישראל.

ענק במכירות

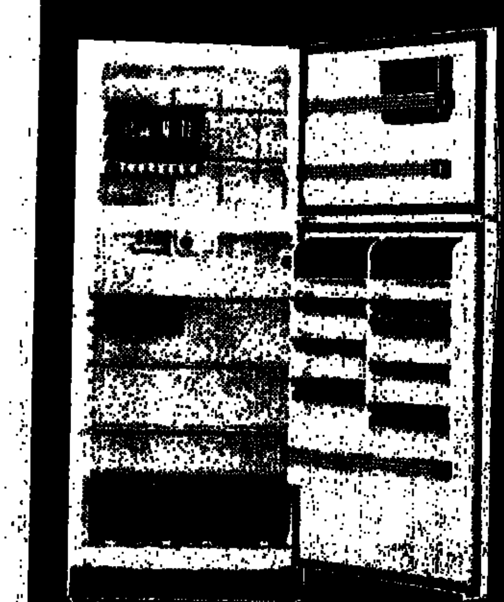
...למעלה ממיליון ושלוש מאות אלף (1,300,000) מקררים נמכרו עד ... בישראל. פי 3 ויותר מכל יצרן ...

ענק במבחר

... לאמקור מבחר של 8 מקררים ... החל במקרר אמקור 600 ... וכלה בדגמי אמקור XL SUPER ... הענקיים.

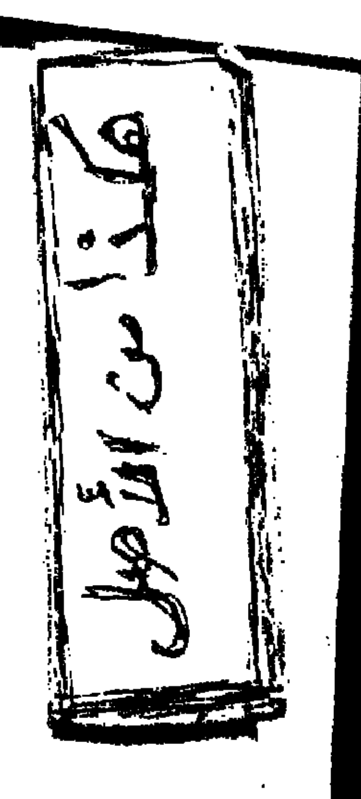
ענק בשירות

רק לאמקור יש את השירות רב המוניטין והנסיון של אמפא - החברה המדורגת מזה שנים רבות במקום הראשון בשירות למוצרי החשמל בישראל.

אמקור

אמקור נותן לך גם מקפיא ענקי וגם [illegible] ענקי

ד"ר סטפן וורד, "רופא החברה הגבוהה" (בצילום מימין). התאבד עוד לפני מתן גזר־הדין. היום יש מי שטוען כי היה ה"שעיר לעזאזל" של הממשלה. "פרשת פרופיומו", ע"ש שר המלחמה ג'ון פרופיומו (בצילום הקיצוני משמאל, עם אשתו, השחקנית ואלרי הובסון), זיעזעה את בריטניה השמרנית של שנות ה־60' ועוררת תשומת־לב ציבורית עצומה. (בצילום למעלה: התקהלות סביב מונית בה נסעו קריסטין קילר – הנראית בצילום המרכזי – ומנדי רייס־דיוויס).

מלכודת הדבש

"פרשת פרופיומו". זוכרים? בראשית שנות ה־60 כמעט נפלה ממשלת אנגליה בשל שערוריה שפרטיה נשמעו כיצירי דמיונו הפרוע של תסריטאי הוליווד. במרכזה – שתי יצאניות, שר־מלחמה בריטי, נספח סובייטי והרבה מיטות. שני ספרים שיצאו שם לאור לא מכבר מציגים גילויים חדשים בפרשה וקובעים כי קורבנה הראשי, ד"ר סטפן וורד, שהוקע כ"אויב המדינה" והתאבד, הואשם שלא־כדין, ולא היה אלא סוכן של שירות הביטחון הבריטי.

מאת יוסף פינקלסון, לונדון

אז תגיגת תקשורת. אפילו הדיווחים הישירים, היבשים והקורקטיים ביותר מ"פרשת פרופיומו" המפורסמת הפכו כל עיתון שמרני ומהוגן באנגליה של ראשית שנות השישים ל"עיתונות צהובה". ככל שתתאמץ לנסח בעדינות, הרי סיפור שמרכיביו כוללים אורגיות, ריגול, סחיטה, איש ק.ג.ב. ושר־מלחמה מתפטר – סיפור שכזה אינו יכול להשאיר אותך אדיש. ואכן בריטניה, ועימה העולם כולו, בלעו אז את הסיפור הזה בתאווה.

עתה הוא מתעורר מחדש.

"זה היה משפט דרייפוס של מערכת המשפט הבריטית. מקרה מובהק של עיוות הדין. השופט – בעל דעות קדומות – הרשיע אדם שלא כדין", כך תיאר לא מכבר לורד גודמן, פרקליט יהודי אנגלי ידוע ששימש יועצם של ראשי ממשלה בריטיים רבים את הרשעתו של סטפן וורד, רופא עצמות מפורסם, בידי בית־המשפט העליון. בית־המשפט קבע כי וורד התקיים על רווחיהן הלא חוקיים של קריסטין קילר, מנדי רייס־דיוויס ונשים אחרות ששמן נודע ברבים בעקבות שערוריית המין של שנות ה־60.

ראיות חדשות שנתגלו במסמכי ה"אף.בי.איי." וה"סי.איי.איי." ופורסמו בשני ספרים חדשים שיצאו לאור בלונדון בימים אלה, מצביעות על העובדה שלא רק נעשה עיוות דין במשפטו של וורד, אלא שמזימה משותפת לממשלה ולמשטרה הבריטית נועדה להפוך את הרופא לשעיר לעזאזל כדי להסיט את תשומת הלב מהאחראים האמיתיים לשערוריית פרופיומו. אין פלא, איפוא, שנשמעים עתה באנגליה קולות הקוראים לחקור את פרשת החיפוי.

החוט המקשר בין הדמויות הפועלות בעלילה היה ד"ר סטפן וורד, רופא "החברה הגבוהה" שנודע גם במשיכתו לנשים צעירות ממנו בשנים רבות. בעת שהפרשה התפוצצה, הוצג וורד כסרסורן של קילר ושל עוד כמה מארחות ונערות־טלפון. דיברו עליו כעל האיש שפעילותו עלולה היתה לפגוע בבטחון המדינה יותר מרי סודות. מדיניים נלחשו בין מצעי הנערות "שלו". וורד, שלא התייחס בתחילה להאשמות הללו ברצינות מרובה, גילה לפתע שנהפך להיות "האיש הרע" המרכזי של הסיפור. שר־המלחמה פרופיומו נאלץ להתפטר. לגבי וורד היתה התוצאה קיצונית הרבה יותר: הוא התאבד.

ככל בעת התרחשות הדברים נשמעה באנגליה לא אחת הדעה כי ההאשמות שהוטחו בוורד לא היו אלא מסך־עשן שנועד להסב את תשומת הלב הציבורית מפרופיומו בפרט, ולמעשה מכל קברי הממשלה השמרנית בראשות הרולד מקמילן. כיום הולכות טענות אלה ומתחזקות.

"מלכודת הדבש", ספר חדש מאת אנתוני סאמרס וסטפן דוריל, קובע כי שרות הביטחון הבריטי, M.I.5, גייס את וורד לשורותיו במטרה לסחוט מידע מאיוואנוב בעזרת כריסטין קילר. וורד טען טענה זאת במשפטו, אך אז התקבלה עדותו כשקר שנועד להגן על עורו. איש מאנשי השרות לא היה מוכן לאשרה. ספר חדש אחר, "פרשת המדינה: פרופיומו והפלתו בפח של סטפן וורד" מאת פיליפ נייטלי וקרולין קנדי, מאשר את הטענה כי וורד אכן נהפך לשעיר־לעזאזל בעקבות החלטה שנתקבלה בחלונות הגבוהים ביותר של הממשלה הבריטית.

מתברר שאפילו היום, רבע מאה לאחר שעלתה לכותרות לראשונה, עשויים ספיחיה של פרשת פרופיומו לזעזע את השלטון באנגליה.

סטפן וורד, הרופא שעם לקוחותיו נמנה אפילו וינסטון צ'רצ'יל, לא גורע כמאהב גדול, אך היו לו ידידות צעירות רבות, מאהבות־בשכר, אותן נהנה להכיר לידידיו, מהם דמויות מצמרת הממשל. רצית מסיבה סוערת – סטפן וורד היה האיש שלך, כלא אחת ממסיבות אלה היה "לבוש־התובה" עירום מלא.

בין ידידותיו היו גם כריסטין קילר – ומנדי רייס־דייוויס, לימים אשתו של המסעדן הישראלי רפי שאולי ודמות בולטת בטורי הרכילות בארץ, שביום חזרה להתגורר באנגליה. שתיהן היו אז צעירות יפהפיות שסיחררו ראשי גברים רבים. בין מאהביה של כריסטין היה גם שר המלחמה הבריטי ג'ון פרופיומו, שהיה נשוי לשחקנית הבריטית הידועה, ואלרי הובסון. הוקסם מיופיה של קילר כאשר ראה אותה יוצאת עירומה מבריכת שחיה במסיבה שנערכה בבית לורד אסטור, איש אצולה אמריקני־בריטי, שמשפחתו היתה מבעלי העתון "טיימס". קילר נענתה לחיזוריו של השר למרות שכבר אז ניהלה פרשיית־אהבים עם נספח־הצי הסובייטי.

ג'ורג' ויג, חבר פרלמנט ממפלגת הלייבור, בעל קשרים בקהילת המודיעין, שמע על הפרשה – והחליט לפוצץ אותה. היתה זו הזדמנות־פז לנגח את הממשלה השמרנית בטענה כי בטחון המדינה נמצא בסכנה: מארחת־בתשלום מקיימת יחסים הן עם שר המלחמה של בריטניה – והן עם מרגל רוסי! סודות בריטיים חשובים ביותר עלולים להגיע לידיעת ה"ק.ג.ב.".

השערוריה אמנם היתה אדירה. ב־1963 נאלץ פרופיומו להתפטר, לאחר שנתפס משקר לבית הנבחרים בנוגע לפרשיית האהבים שלו עם קילר. אולם מלוא עוצמת החימה הציבורית התרכזה בסטפן וורד: בבית־המשפט הוא הואשם אמנם "רק" ב"חיים על רווחים לא־כשרים" – אך דמותו, כפי שהצטיירה בעת המשפט, היתה דמות השטן האחראי לכל תחלואי העולם. בנאום הסיכום שלו ציין התובע כי וורד הוא "טיפוס מטונף" שניצל "ילדות מתירניות חסרות פרוטה", וכי "אין ספק שבמשפט זה תיארנו את עומק הזימה והשחיתות – זנות, מתירנות, סטיות והוצאת ילדות לרחוב ללוות כסף בתמורה לחסדי גופן".

על פי שני הספרים שהתפרסמו עתה, זכתה התביעה לסיוע רב מצד השופט שמלכתחילה גילה עוינות כלפי וורד, למרות שלמראית־עין הצטייר כנייטרלי. התובע, מרווין גריפית־ג'ונס, היה לפני־כן התובע במשפט המפורסם שנלווה לאישור פרסום ספרו

(המשך בעמוד הבא)

מנדי רייס־דייוויס־שאולי בצילום מ־82', כשהיתה "מלכת חיי הלילה של ת"א"

(המשך מהעמוד הקודם)

גרנש התיאורים האירוטיים של ד.ה. לורנס, "מאהבה של ליידי צ'טרלי". בניסיון לעצור את פרסום הספר באנגליה פנה גריפית־ג'ונס לחבר המושבעים ושאל: "האם הייתם מרשים לנשותיכם ולמשרתים שלכם לקרוא חומר כזה?" זה היה גם סוג הטיעונים שלו במשפט הנוכחי. במשפט נגד ספרו של לורנס הוא הפסיד. במשפט נגד וורד הוא הצליח.

מנדי רייס־דייוויס הודתה בעת המשפט בקיום יחסים עם לורד אסטור, עם כוכב־הקולנוע דגלאס פיירבנקס ועם פיטר רחמן, בעל דירות־להשכרה עשיר ויוזע־לשמצה שהיו־לו קשרים עם עולם הפשע הלונדוני, אך הכחישה כי קיבלה כספים על שירותיה המיניים, חוץ מאשר מזה האחרון. וורד, הודתה, היקצה לה חדר בביתו – אך לטענתה שילמה תמורתו. סכום פעוט, אמת, אבל בכל־זאת אי־אפשר היה לטעון כי קיבלה את החדר בחינם, או תמורת חסדים כלשהם.

עדות מזיקה יותר היתה עדותה של כריסטין קילר. התביעה טענה כי וורד נהג להציע לה להתקשר לגברים עמם קיימה יחסים תמורת 20 ליש"ט לפגישה. קילר הכחישה זאת, אולם כשנשאלה איך נפגשה עם "צ'ארלס" (שמו המלא לא הוזכר בבית־המשפט – אולם עתה טוענים הספרים כי מדובר בצ'ארלס קלור, המולטי־מיליונר היהודי), ענתה כי וורד אמר לה שאם תיפגש איתו, תקבל כסף. היא אכן נפגשה עם "צ'ארלס" וקיבלה 50 ליש"ט. כשנשאלה מה עשתה עם הכסף, השיבה שהחזירה לוורד הלוואה. כשנשאלה כמה מן הכסף שהרוויחה נתנה לוורד, ענתה: "בדרך־כלל הייתי חייבת לו יותר משהרווחתי". אלה לא היו התשובות שהתביעה ציפתה לשמוע – אך די היה בהן כדי להציג את וורד באור לא חיובי ביותר.

גריפית' המשיך ללחוץ על קילר. היא אישרה את תיאורו לפיו וורד שכנע אותה להשיג לו נשים: "את אומרת לנו שהוסכם ביניכם שאת תמצאי לו בחורות?", שאל התובע. "כן", ענתה. התביעה לא הצליחה להוכיח שוורד אכן הרוויח כסף מהיכרותו עם נשים אלה. ההגנה, לעומת־זאת, הצליחה להוציא מקילה הצהרה לפיה התגוררה בדירתו של וורד מבלי לשלם לו אלא סכומים פעוטים, כשהיה לה כסף. קילר לא היתה עדה אמינה במיוחד: זמן מה לפני פרסום הפרשה הורשעה על מתן עדות שקר במשפטו של מאהבה שחום־העור, לאקי גורדון, ונשלחה לתשעה חודשי מאסר.

מערכת ההאשמות שניסחה התביעה לכסס היתה מעורערת למדי. וורד עצמו היה בטוח שיזוכה. הוא אמר לפרקליטו: "אינני אשם. יש לי אמון מלא במערכת המשפט הבריטית". אולם דברי הסיכום של השופט רנינג באוזני המושבעים הפכו אותו לנבל היחיד בפרשה. דנינג תקף הן את אישיותו של וורד והן את נטיותיו הפוליטיות. "וורד", הוא כתב, "העריץ את המשטר הסובייטי והזדהה עם הקומוניסטים".

לאחר ששמע את דברי הסיכום של השופט, תשך על וורד עולמו והוא החליט להתאבד. הוא שוחרר בערבות עד לקריאת גזר־הדין, והגיע לדירת ידיד, שם נטל מנה מופרזת של גלולות־שינה. בפתק שהשאיר

מנדי רייס־דיוויס, אז: "חשבתי שכל העניין מגוחך. אף אחד לא יכול היה להכחיש שסטפן וורד היה מושחת. אבל לטעון שהוא התקיים מזה? זו שטות גמורה".

כתב: "מצטער שנאלצתי לעשות את זה כאן. אינני יכול לשאת יותר את הזוועות המתחדשות מדי יום, בבית־המשפט וברחובות. זה לא רק פחד. אני מקווה שלא איכזבתי יותר מדי. ניסיתי להחזיק מעמד, אבל אחרי דברי הסיכום של מרשל (השופט), איבדתי כל תקווה. צר לי לאכזב את העופות הטורפים. אני מקווה שהצלחתי".

וורד היה עדיין בחיים כשמצא אותו ידידו, והובהל לבית־החולים, שם מת. השופט החליט להמשיך בהליכי המשפט בלעדיו. חבר המושבעים דן בפסק־הדין במשך ארבע וחצי שעות, שלאחריהן נרחתה אשמת העיסוק בסרסרות, אך וורד נמצא אשם במחייה על רווחים לא כשרים של קריסטין קילר ומנדי רייס־דיוויס.

שר המלחמה לשעבר, ג'ון פרופיומו, הולך הביתה.

אחד מחברי חבר־המושבעים מספר היום: "רובנו כבר הגיע להחלטה כששמענו את כל סיפורי המין והסטיות הללו. לא היינו אז ליברלים כפי שאנו היום. בכל־זאת, לכמה מאיתנו נראה העניין קצת מוזר. דומה היה שסטפן לא אהב את מה שכביכול עשה. מי ששכנע אותנו יותר מכל היה התובע, גריפית־ג'ונס. הוא יצר מין הרגשה של עליונות מוחלטת. כל העסק היה גמור עוד לפני שוורד פתח את הפה להעיד. לאחר שגריפית־ג'ונס גמר את דברי הסיכום שלו, רובנו כבר החליט. גריפית־ג'ונס אמר לנו שוורד היה אשם – והשופט הדריך אותנו כך שהסכמנו עם ההנחה הזו".

רק לאחר מתן גזר־הדין ומותו של וורד החלו להתגלות עובדות חדשות, או, לפחות, בקיעים במסכת נתוני התביעה. היו כמה וכמה פרצות בעדותה של קילר, והיו דבריה של בחורה נוספת שהעידה במשפט: "הכל היה שקר, אבל לא חשבתי שהוא ימות. לא רציתי שימות. נכון שהלכתי לדירה שלו (של וורד), אבל רק בענייני עסקים. לא יצאתי עם גברים אחרים". אותה נערה גילתה גם כי חוקר משטרה הנחה אותה איזו עדות להעיד, ואף איים שאם לא תעשה כן, לעולם לא תוכל להראות את פניה באיזור מגוריה. היא חתמה על הצהרה במשטרה, אבל לאחר־מכן חזרה בה והודתה כי לא הצהירה אמת.

ומנדי רייס־דיוויס אמרה אז: "למעשה, חשבתי שכל העניין מגוחך. אף אחד לא יכול היה להכחיש שסטפן וורד היה מושחת. אבל לטעון שהוא התקיים מזה זו שטות גמורה". היא אף אמרה כי כי קריסטין קילר סיפרה לה יום אחד שאיוואנוב ביקש ממנה לשאול את פרופיומו מתי מתכוונים האמריקנים להציב כלי־נשק גרעיניים בגרמניה. "קריסטין, מטעמים פטריוטיים, החליטה שלא לשאול את פרופיומו", גילתה מנדי. לעיתונאים שחקרו את הפרשה נראה סיפור זה מאוד לא־אמין.

גם לחוקר המשטרתי שאסף עדויות נגד וורד היתה, מתברר היום, חולשה לנערות־טלפון. זאת ועוד: לאחר מותו התגלו בחשבון הבנק שלו 30,000 ליש"ט. סכום כזה בדיוק הוצע באופן מסתורי לפני המשפט לכל מי שיביא ראיות מרשיעות נגד וורד.

באותם ימים היה מצבה של ממשלת בריטניה השמרנית קשה בלאו־הכי, והשערוריה היתה עלולה למוטט אותה כליל. לכן, טוענים מחברי שני הספרים החדשים, הוחלט להפוך את וורד לנבל־התורן. עדיף שידברו עליו, לא על פרופיומו. היה זה שר הפנים שהציע למשטרה להאשים את וורד. באיזו האשמה? נבחנו כמה אפשרויות. היות שלא היה כל בסיס להאשמה בת־הוכחה בדבר מעורבות בפרשיית ריגול, הוחלט להאשים את וורד בחיים על רווחים לא־כשרים, בשחיתות ובסטיות, כדי להרוס אותו מבחינה חברתית ומוסרית.

ודווקא וורד הוא שיצר את "קשר הריגול": בעדותו בבית־המשפט הצהיר כי עבד בעבור שירות הבטחון הבריטי M.I.5, וכי איש־הקשר שלו היה אדם בשם וודס. אז עדותו לא התקבלה. כיום מתברר כי וורד דיבר אמת. הוא אכן שימש כסוכן השירות, ואיש בשם וודס היה אמנם איש־הקשר שלו.

במלים אחרות, המדינה הפנתה עורף לאיש שעבד בשירותיה, והפכה אותו לקורבן כדי להסיט את תשומת־הלב הציבורית מכמה מחבריה המכובדים בניסיון למנוע מעצמה מבוכה, ואולי אפילו רעידת־אדמה פוליטית.

פרופיומו שהתפטר חזר אל הכותרות תריסר שנים לאחר־מכן, כשקיבל ב־75' מן המלכה אליזבט את התואר "מפקד האימפריה הבריטית" על פעולות צדקה שהרבה לעסוק בהן. כריסטין קילר בילתה שנה בכלא, השתחררה, פרסמה זכרונות שעוררו את השערורייה מחדש אך לא הכניסו לה כסף רב, נישאה והתגרשה מספר פעמים, ובאחד הראיונות שהעניקה לעתון בריטי לפני מספר שנים התלוננה על עונייה הרב וחייה האומללים, נטולי האהבה. הדמות היחידה ששרומה כי יצאה נשכרת מן הפרשה היא מנדי רייס־דיוויס־שאולי, כיום שחקנית ומתגוררת באנגליה לאחר חיים סוערים, עליזים ו"מקוסים" תקשורתית בישראל, כולל נישואים, לידת בת וגירושים. הכריזה בספר שפרסמה ב־1980 כי היא "אשה מאושרת". ■

אין שלווה

מעל עטיפת תקליטו החדש "דרך ארץ", מביט גידי גוב בעולם במבט שחור־לבן ובעיניים קשות שאומרות: אל תתקרבו אליו. למוסיקה ולמלים יש גם אמירות שמחות יותר. אמנם החיים, לפי גוב, הם טירדה אינטנסיבית, אבל העיניים הלא מצולמות רכות יותר, לעצב שלו נימה אירונית, והוא בהחלט לא מאמין שהוא שונה מהרבה סובלים אחרים בארץ הזאת.

מאת תלמה אדמון   צילם: ראובן קסטרו

בגרשוב עמדה נערה ובהתה בשפת המדרכה. בידה החזיקה שקית ניילון שקופה של חנות תקליטים. היה היסח דעת בעיניה, איזו השתהות למחשבה מכונסת. אם רצתה לחצות את הכביש, שכחה את כוונתה. רוח חמה הביאה את שערה ללחיו של חברה, שעמד לידה. הוא שתה מיץ מפחית. מסביב היתה שעטה של מכוניות ומי שבא מתוך חובבי ציון התקשה להשתלב בתנועה. השניים, אולי בני שמונה־עשרה, בג'ינס וטריקו, נמצאו בתוך פסק זמן מהורהר. בלי דיבורים. הנערה הרימה את השקית לגובה חזה ומיששה את קצות התקליט ביד שמאל, מלמעלה למטה. דרך הניילון הביט גידי גוב.

יום ראשון לתקליט. מישהי בהירה, פניה נקיים מאיפור, מיהרה לקנות אותו. כל הדרך שלה הביתה יסתכל גידי גוב בנוסעי האוטובוס. המבט הזה, שחור ולבן, מנציח על עטיפת התקליט יותר אמירה מאשר התבוננות. וגם האמירה הזאת, קצרה, חד־משמעית ויחודית רק לו. תמיד אתה נותר לתהות על הסיבות להתנהגות האיש הזה. בתמונה, דרך השקיפות המוחלטת של המשקפיים, אומרות עיניים קשות: אל תתקרבו אליו. השפתיים מכווצות מכוון הסנטר בכעס מאופק. למעלה, המצח הגבוה מקבל מן הפנים הרבה איינתת. יהיה מי שיתשוב על גבריות בהקשר לצילום הזה. הרי כל התקליט משדר גבריות. ועוד נדבר במה שגברי. אז יתברר שיש גבריות ויש גבריות. וכל מושג ממילא שבור מתוכו לאלפי רסיסים של פרשנויות ותחושות.

הגיסוחים שלו, כמובן, יטאטאו באחת כל מיני רברים מסתוריים. החיים, לפי גוב, הם טירדה אינטנסיבית. לכן, אין זמן להשערות. "הרעיון הכללי", הוא אומר, "היה לעשות תמונה שחור־לבן, מקרוב. בלי סיבוכים. בלי איזה מנוף שמתקרב אלי מצד שמאל ואיזה משהו שמתנופף מימין". מעבר לשולחן, כפאב שבו הוא נוהג לפגוש עיתונאים, עיניו רכות יותר, לא פחמיות כמו בתצלום. הצצה נועזת תגלה צללים חולפים בהן, ולעתים רחוקות כנף חיוך יובשני ומופנם.

הוא מתבונן בתמונה כאילו יש בה מישהו אחר, שאין כלפיו רגש. אם אפשר היה להוסיף לו יפי־תואר בתמונה, אף אחד לא התאמץ לעשות זאת. במיוחד לא הוא. "אני גם לא כל כך יפה בחיים", הוא אומר. "אולי אני נראה כועס פה, אפילו עצבני קצת. באופן כללי אני רוב הזמן ככה. החיסף מלחייך".

אתה מוזהר מפני קירבה.

"לא הרבה מתקרבים באמת. טוב, אני גם לא המצאתי את הידידות והבית הפתוח. לא צריך להכיר עשרות אלפי אנשים".

אתם יודעים איך הוא מדבר. קול עמוק בלי

(המשך בעמוד 30)

מערכת עצמאית להפקה והוצאה לאור (מחשב Macintosh ומדפסת LaserWriter)
Macintosh DeskTop Publishing
Macintosh DTP, פתרון מלא על שולחנך.
מה אתה יכול לעשות עם מערכת Macintosh DTP?
מערכת Macintosh DTP מקטינה את ההוצאות
Macintosh DTP, המערכת שכבשה את ארה״ב
בוא לראות במו־עיניך מה אתה יכול לעשות במו־ידיך
השוואת הוצאות יצור להפקת עלון 4 עמודים
בשיטה הרגילה
במערכת Mac DTP
270 ש״ח
15 ש״ח
225 ש״ח
90 ש״ח
150 ש״ח
45 ש״ח
שבוע
יום אחד
645 ש״ח
150 ש״ח
לתאום הדגמה ולקבלת מידע, פנה לטלפון 03-330743
Macintosh DeskTop Publishing
רואים שיש לך את זה
״עכשיו אתה נראה הרבה יותר טוב גם על הנייר״
המכון המרכזי למחקר וסטטיסטיקה בישראל
1984
Apple
הטירה
אלקטריק
תעודת אחריות
כתב אחריות למשך שנתיים
medico
כספית
סל המטבעות החדש: כיצד תשקיע עכשיו
הוגדלו סכומי המענקים למחזיקי כרטיסי ישראכרט
פורסמו הדוחות הכספיים של ישראבנק לשנת 1986

אין שלווה

(המשך מעמוד 27)
גוונים, נישמט לשולחן השטוח. איך קורה שהעצב שלו מצחיק את מי שמקשיב לו. בין פרצי הצחוק החולני שגרם לי, ניפרו כל פחדיו העמוקים ביותר. גוב מספיק מודע לעצמו כדי להבין שבעצם נחשף. כל המיתוס הזה, שהוא לא ידידותי, שומר על המלים, צמח אולי מהקור האוטיסטי של התנהגותו. תמיד נישאר בו משהו לא מובן. אבל באורח מפתיע, דווקא גוב זה, שמרחוק ניראה לָאֶה כל־כך מן הסיפור של דרישות יחסי הציבור, דווקא הוא לא ניזהר בדבריו. וחינו הוכפל שבעתיים.

למשל: פתאום מגלה הזמר שיש לו אצבע אחת עקומה ביד ימין. קמיצה כפופה בפרק העליון. גוב מריס את שתי ידיו מול האור ומשווה. מכאן ואילך, משך שלוש דקות, הוא משחרר מונולוג חסר רסן, בלי נשימות, באינטונציה שטוחה אחת: "את רואה, האצבע עקומה, הנה גיליתי פרט על הגוף שלי, איזה דברים יכולים לקרות לבן־אדם, תכף תתחיל גם היד השניה להתעקם, אבוא הביתה, הגוף שלי יתחיל להתעקם, אבר אחרי אבר, זה לא כואב, לא זה לא כואב, ישר אני הולך מחר לרופא, לא לא אלך לרופא, אני מת מפחד, סבא שלי חולה במחלה הזאת, הנה את רואה, היא עקומה לגמרי, מה אני יעשה".

הפחד מפני ארטריטיס אמיתי בתוכו. איך מבקשים ממנו סליחה על התקף הצחוק הנורא מול הזרה שלו?

הרי התקליט "דרך ארץ" לא מצחיק. יש בו איזורים שמחים, שובבים, כמו "שיר אחד שמח", "ערב בא נלך לרקוד" ו"לוליטה". אבל שום דבר לא מצחיק. וגם העליזות המסויימת נובעת מן הקצב, לאו דווקא מן המלים או ממצב רוחו של הזמר. לפי הלך רוחו אפשר לנחש, שהוא גילה שהסכנות האמיתיות לא מונחות בשוליו של ראיון עיתונאי עם זמר. מכל מיני כיוונים בשיחה הוא ניסחף לדבר על מצב החברה הישראלית. המדינה. כל פעם כזאת הוא תופס את הראש: "אללה יוסטור איך הגעתי לנושא הזה".

הנה איך: "פה זה לא כמו באמריקה. אני המום כשאני ניזכר איך היינו עובדים ב'כוורת'. לא היה לנו גרוש. רני היה בא במכונית שלו מסביון כדי לקחת אותנו לבית של ההורים שלו, כדי לעשות חזרות. מי חשב או על כסף היום, כל הזמן אנחנו מתרוצצים. אני כורגני. אני מתעניין בכל פרוספקט של וידאו חדש. עכשיו אני רוצה לקנות אופנוע סוזוקי. הולך מחלון ראווה לחלון הבא. אני לא יכול לנקות את הראש מהחיים פה. יש כל הזמן סידורים. חוץ מכל המרצדסים, שאני רק יכול להעריך אותם באיזה אופן עקמומי, הרי רוב הישראלים לא משתזפים כל היום. אתה צריך להיות עיתונאי ומשורר וסופר, כדי לגמור את החודש. אתה מוכרח לחלטר. קופאיות בסופרמרקט לא יכולות לעשות חלטורות, בגלל זה הן מדוכאות.

"אני חושב שיש לנו מנגנונים רעכתניים בארץ. יש כסף והוא הולך לשם. אם חלק ממה שכתוב על ה'לביא' נכון, אם הצבא צודק, או אירוע אחד הוציא על זה מיליארד וחצי דולר! מיליארד וחצי דולר!! אפשר לחלק את זה לעם. הנה, אני אחשב לך בדיוק כמה כל אחד יקבל. כמה אנחנו? ארבעה וחצי מליון עם הערבים? אז כל אחד יקבל ארבע מאות דולר. ואני חושב שהאיש הזה, לא יקרה לו כלום. מזה אני נהיה עצבני. סתם, העסק מנוהל לא נכון".

אולי עוד תהיה פוליטיקאי.

"לא. מקסימום אסתף. ניראה לי קשה להיות פוליטיקאי. יש גם כמה טובים, שלא מצליחים לגרום להרשעה של מי שפישל. לאיזה מצב הגענו! ערבים מנקים את מחנות צה"ל. יש דבר מטורף מזה?"

הוא שואל ועונה, ומתדיין עם עצמו, באותו חוסר מנוחה מסורי המאפיין את ישיבתו. בסוף הוא מגיע לאיזו מסקנה שגם אותה הוא מנפנף מיד. הוא לוקח מן השולחן את מחזיק המפתחות שלו, בוחן אותו, מביא אותו אל שפתיו, מחזיר אותו לשולחן, חופן אותו, מסתכל בשמשיה שמעלינו, מפטיר "איזה שמשיה. אף פעם לא ראיתי שמשיה כל־כך גדולה. בחיי איזה שמשיה, זה משהו. איזה גודל! היא עצומה". בבית, הוא אומר, הוא יושב מול הטלוויזיה שעות. לא יודע למה זה ככה, אבל הוא כל הזמן קם, מביא את הטישוס מהמטבח לסלון, מחזיר כוס למטבח, מחליף ערוצים בשלט־רחוק. בטח לא קל להימצא במחיצתו הרבה שעות רצופות.

"זה מתחיל בזה שאתה לא מבסוט מעצמך. אני לא קם בבוקר ואומר: יו, איזה כיף, התחיל יום! וואו! אני קורא עיתון על הבוקר. המדינה, הכל כל־כך מופרע. ממש סיינס־פיקשן. אבל הרי לא נכון שהמדינה כולה עגמומית. יש אנשים עליזים, לא? אז זה בא מבפנים, ממני. אני עגמומי. אני קם עצבני כבוקר, מוכן לקרב. אבל אני לא מאמין שאני שונה מהרבה סובלים אחרים".

הוצאת התקליט השלישי שלו היתה תהליך של סבל. סבל גופי. התרוצצות נואשת שארכה ארבע שנים, בהן ניסה בעיקר למצוא מלים למנגינות. היה אפילו שלב שחשב לעזוב את הכל: אז לא ייצא תקליט. "הטקסטים היו כמו קיר בלתי עביר. רציתי לעשות תקליט תל־אביבי, עירוני. ואני חי בתל־אביב. ביָנתיים. הלכתי למאיר ויזלטיר, כי הוא כותב

תל־אביב. גם יש לו כתיבה ציורית, קשה. נדמה לי. אני לא קורא הרבה שירה. יש לי בעייה עם שירה מורכבת, שהמלים בה מחדשות את השפה. זה תחום די פרוץ, כמו ציור אבסטרקטי. היה ניראה לי שהסיפור עם ויזלטיר יסתדר. בסופו של דבר יצא שטירטרתי אותו. הוא היה סבלני מאוד. אבל זה לא הלך. היה לי קשה לקבל את השירים. היה שם שיר אחד שסיפר על האשפה ברחוב. היה שם צירוף כזה של מלים: 'קרדון עגום'. זה המצאה יפה, אבל קשה לשיר את זה. רציתי שויזלטיר יכתוב את כל הטקסטים למנגינות של פוליקר".

קודם היתה המוסיקה: 25 לחנים שפוליקר הניח לגוב לבחור מתוכם. המלודיות החמות של פוליקר עברו עיבודים רוקיסטיים מפסחים בידי צוות בראשות לואי להב. להב, אומרים, הגיע במיוחד מחו"ל לצורך התקליט הזה. על העטיפה כתוב: "עיבודים: ארז גץ, משה לוי, לואי להב וז'אן פול זימבריס (גידי ואוהד היו בערך)". ככה כתוב. אוהד איינר הוא נגן הגיטרה בס.

בערך מה הייתם?

"בערך העיבודים: הסכמנו איתם", אומר גידי. יהודה פוליקר לא השתגע מהמטוגה הקשה שהקשיחה את ההתעגלויות של לחניו. אבל הוא קיבל את הדברים. ב"שלל שרב", השיר המועדף בעיני גידי, מתפרץ הלחן של פוליקר ומבגיע את תזמורת הרוק. "אני אוהב את הסאונד של השיר הזה", אומר הזמר. "כל פעם שאני שומע אותו מגיע הריגוש הזה. יש בו משהו מוסף, סלח כואב, משהו עצוב. זה עובר עלי. אני לא יודע". שיר חם, מציף כמו שמש קייץ ממיסה. ארוטי. אשה ועיר על הים ושרב: "והיא ניפתחת לפניו/ עם הגב לים,/ עם הראש לשם".

אם הצליל של התקליט הזה הוא פוליקרי, המסר שייך למאיר אריאל. אריאל עשה את התקליט הזה ליצירה גברית. זוהי גבריות ישראלית שניראית כמו אריאל, עם כל הקונוטציות הכרוכות בצנחן המזמר. גבר יפה שפרץ לעיר העתיקה, שבא מן הקיבוץ, שטועם את העיר, שהוא מחוספס וחושני. לפי השירים ב"דרך ארץ", יחסים בין גבר לאשה סובבים על ציר התשוקה המרחיק מכל רוגע של התוודעות ריגשית. יש התבצרות משועשעת בעמדה הגברית הרואה באשה ערפד מנוסה ("גבר בעיר"), או לוליטה. האחת ממתינה שהגבר, טרף בטוח, יעלה אליה. ואז "פתחה דלתה, לחשה/ ונעה כחיה". האחרת, היא "קצפת עם תות", שומעת מפי הגבר הידען: "את יודעת כמה רע עשה לך טוב". שיריו של אריאל נוטפים עסיס תאווה נוגע. במובן השירי, המנותק מן המציאות, יש לזה יופי פראי. חבר לזה את הקול הצרוד של גוב, שלעולם אינו מתמוגג, אלא רק נותן כוח. יש בזה משהו מרתק, אם לא מסעיר.

יש מרחק מלא דינמיות בין התקליט הראשון של גוב לבין התקליט הזה. שניהם איכותיים ברמה העילית ביותר בארץ. בתקליט הראשון שלט הצליל הג'זי הקריר־חמים של רכטר, ונדמה היה שהוא מתרחש באיזה לילה אמריקני שזמרים כושיים מזיעים בו. הקול של גוב שם היה טבעי ורגוע. היה ההיתוך של הסמבה המופלאה "כבר לילה בואי נישאר": "נגלגל שיחה על הא ודא/ אם תלכי את מפסידה". היה גם "שקיעה נוגה". שיר ישן של חיים חפר ודוד זהבי. הרמיזן מושיב את גוב בשיר הזה ליד מדורה, גבעול חציר בפיו.

התקליט החדש מנוגד בצבע הקול, ברוח הזמן הספרינגסטיני. גוב נידרש לשיר עם הרבה אוויר. כך רצה לואי להב וגוב, מתברר, בטח בו. יצא קול שרוט, מאוחצן. "זה מה שיוצא אם שרים עשר שעות רצוף עם הרבה אוויר", אומר גוב. "זה לא אפקט או החלטה. הגרון פשוט נישחק, מקבל צבע אחר לגמרי".

עם זאת, זהו גוב. אותו גוב שהשירה שלו, כביכול מנותקת מהבעת רגש, מרמזת על תענוג נגיעת הגרך בקשה. בתקליט הראשון שר פעם אחת את משפט הקסם "אני אוהב אותך". שורה ננשאלאנטית מפיו. גם הפעם יש תשלום של שלוש המלים האלה, ב"כמעט סתיו". שיר שכתבה אשה, צרויה להב. הפעם הוא צועק.

גוב: "קשה מאוד להגיד 'אני אוהב אותך'. עד היום לא הצלחתי. איכשהו זה נחשב למשפט מפחת, כי כולם ניוונים מסרטים. אני לא יודע מתי זה קורה הרגע הזה, שהגיבור מנשק את הגיבורה ואומר לה את המלים. אולי פחדתי להגיד את המשפט. זה די מעורפל. אני לא מאמין שמישהו אמר פעם את המשפט הזה ברצינות, בכנות. לישראלים במיוחד קשה להגיד את זה. אני מנסה, אבל זה קשה. הרבה יותר קל להגיד: כוס אוחתק, למה לא קנית לחסה?".

(המשך בעמוד 49)

מאת נילי פרידלנדר
צילמה שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

25. אל בריכת המשושים

לכל מי שנישאר בארץ בקיץ: אל יאוש, חברים. גם במדינת ישראל, כמו ביוגוסלוויה ובתורכיה, יש מקומות שאתה מגיע אליהם מעולף מחום, בפנים משולהבות, ונופל פתאום לגן־עדן קטן מלא מים צוננים ושמים ועצים ירקרקים שנותנים צל למי־טייל. העייף שמשכשך עכשיו בבריכת המשושים.

שום צילום לא יכול למסור את יופיו הנוהים של המקום הזה, שרצוי להגיע אליו ביום חול, בחבורה קטנה, ולבלות עלמים כמה שיותר. זהו הראשון בטיולי המים והמפלים בגולן שנביא כאן בשבועות הקרובים, ועם כל האזהרות המתאימות: לא לקפוץ ממצוקים למים הקרים, אלא להיכנס למים בשיכשוך עדין שמתפשת לשחיה איטית ומענגת.

אל הגן־עדן הזה בצפון הארץ מוליכים כביש משובש, דרך עפר עבירה לרכב ועוד הליכה בשביל, כשני ק"מ עד הבריכה. אבל זה שווה בהחלט כי מגיעים אל תופעת טבע מהגדולות בארץ. דווקא הדרכים המשובשות שלא מאפשרות לאוטובוסים ולמכוניות נמוכות להגיע עד לשפת הבריכה, עדיין נותנות לנו את טעם ההרפתקה בטבע.

זוהי הרפתקה לכל המשפחה, ולא לשכוח להביא בגדיים ולשתות הרבה, בדרך אל המים. הטיול מתאים לזוג או למשפחה שעולה לבלות ימים אחדים בצפון, והוא מתחיל מגשר בנות יעקב על הירדן.

● **אל גשר בנות יעקב:**
מכביש ראש־פינה קרית־שמונה מגיעים אליו בפנייה מזרחה מצומת מתניים. חוצים את הגשר ועולים לרמת הגולן. אחרי נסיעה של 4 ק"מ מגיעים לצומת בית המכס העליון.

כאן פונים ימינה, דרומה, לכיוון הכנרת, ואחרי קילומטר אחד פונים שמאלה לכביש אספלט משובש. אין שילוט על הכביש לפנייה אל הבריכה. במע"ץ עדיין מכינים את השלט.

כשבאים מכיוון הכנרת, פונים לכביש המקביל לירדן, מצומת בית צידה צפונה. הכיוון הכללי הוא לפארק הירדן, אך לא נכנסים לפארק אלא ממשיכים לנסוע ישר. הנוסעים מכיוון טבחה וכפר נחום יוכלו להגיע לכביש הזה אחרי חציית גשר אריק, ואולי אחרי חנייה ונופש במפרץ אמנון על חוף הכנרת.

קילומטר אחד לפני צומת בית המכס העליון, או כ־800 מטר אחרי מתנה ירדן, פונים ימינה לכביש אספלט משובש היורד אל הבריכה.

● **אל הבריכה:**
נוסעים בכביש האספלט עוד קילומטר וחצי עד שפוגשים בשלט לכיוון הבריכה. ואז עוזבים את הכביש וממשיכים ישר בהתאם לשלט. נוסעים לאט על דרך עפר עוד ארבעה ק"מ, על המצוק של נחל משושים. רואים אותו משמאל. ממשיכים לנסוע עד למזלג דרכים, ובו חונים. מצד שמאל, על קיר בטון של גישרון, מחפשים סימון אדום שמפנה אותנו לדרך שמאלית.

הולכים בשביל השמאלי כשני ק"מ (חצי שעה) ומגיעים לסלע גדול. עליו יש סימון אדום – שמאלה, וירוק – ישר. פונים שמאלה לפי הסימון האדום, והולכים בשביל כעשר דקות עד שמגיעים לצומת דרכים ליד גשר עץ על הנחל. יש להימנע מלרדת לנחל, לפני שפוגשים את הבריכה! בצומת השבילים ממשיכים ישר בשביל המסומן שחור, עד הבריכה. כשלוש דקות הליכה מהגשר. לא לקפוץ. לרדת אל המים לאט לאט, ולבלות תחת עצי הערבה וההרדופים במורד הנחל. לחזור באותה דרך.

עצה, אזהרה ובקשה:
לא לקפוץ, זה מסוכן: קרקעית הבריכה מכוסה סלעים ובוץ טובעני. לא להשאיר אשפה.

● **לא רק משושים:**
הבריכה נמצאת בשמורות הטבע הגדולה בגולן, שמורת יער יהודיה הכוללת גם את נחל יהודיה, נחל זויתן ונחל משושים. בריכת המשושים היא בריכה טבעית שקירותיה בנויים עמודי בזלת מצולעים. מספר הצלעות בעמודים הוא בין ארבע לשבע. כשישים עמודים הם משושים. נוף המשושים הבזלתיים האופייני לגולן מתגלה כאן בכל יופיו, נוף העמודים התלויים שהשתקפויות האור במים כאילו רצות עליהם בפסי זהב.

המים שנכנסים לבריכת המשושים במפל, חתכו בקיר המזרחי של הבריכה וכרתו את בסיסי עמודי הבזלת שנראים כמו גג תלוי. המים החליקו אל המגלשה היורדת אל הבריכה והיא נראית כאילו ריצפו אותה במירצפות דמויות חלות דבש. שוב מתגלה הטבע כאדריכל גדול. הלבה שזורמה מהרי הגעש, התקררה. גלילים לא יכלו להיווצר כאן בגלל החללים ביניהם, ולכן חיפש הטבע את הצורה הקרובה ביותר לעיגולים, ומצא את המשושים. משושים, אומרים הגיאולוגים, נוצרים רק בתנאים אופטימליים – ולכן כמותם אינה רבה. בגולן פוגשים אותם בעוד מקומות, אך לא כל כך רבים ויפים כמו כאן.

● **מידע נוסף:**
במפת "טיולים וסימון שבילים – גולן וחרמון", וכן בבית־ספר שדה גולן של החברה להגנת הטבע בקצרין. טלפון: 069־61234, 069־61352.

בשבוע הבא: עוד טיולים בגולן והוראות בטיחות מפורטות

בריכת המשושים (בצילום העליון) וחציר כבוש בשדות של קיץ (מימין)

פה יש אנדרטאות, ויום השואה, אך לא עושים כלום למען הניצולים

אינגה דויטשקרון: "מגיע רגע בחיים שבו רוצים קן, מקום שאפשר להיסגר בו ואף אחד לא יכול לעשות לי כלום. ואני בניתי לי קן פה, בדירה הזו".

שטח פרטי

Inge Deutschkron

אינגה דויטשקרון

עיתונאית וסופרת

נולדה וגדלה בברלין, בת יחידה להורים סוציאליסטים. זמן קצר אחרי שעלו הנאצים לשלטון, פוטר אביה מעבודתו בשל פעילותו במפלגה הסוציאל־דמוקרטית, וברגע האחרון לפני המלחמה הספיק לצאת לאנגליה. את מרבית שנות המלחמה עשו אינגה ואמה במקומות מחבוא שונים בברלין. ב־1945 הצטרפו לאביה באנגליה. שנים מספר אח"כ חזרה לגרמניה ומ־58' עד שעלתה לישראל, ב־72', היתה כתבת "מעריב" בבון. בין ספריה: "ישראל והגרמנים", "גרמני ילדותם" (על ילדים במחנות ובמחבואות) [illegible]

כשאני בחו"ל, ומדברת על ישראל והישראלים, אני אומרת "אנחנו". פה אני מרגישה לפעמים מחוץ לחברה, מעין אורחית־צפה. ואינני יחידה. אחרים המרגישים כמוני חוזרים לארץ מוצאם, למקום אליו הם מרגישים שייכים. לי אין השתייכות. אני לא שייכת לגרמניה, למרות שהרקע התרבותי שלי לגמרי גרמני. כברלינאי, איני נוסעת לחופשות בגרמניה. בחופשה אני רוצה לנוח, וזאת אינני מסוגלת לעשות בגרמניה. משהו מפריע לי. אני נוסעת לברלין בענייני עבודה ולפגישות עם חברים.

פה אין לי כמעט חברים. בברלין יש לי חברים ותיקים וחדשים. חברי, בלי יוצא מהכלל, הם אנשים בעלי מודעות פוליטית גבוהה, והשיחות איתם מאוד חשובות לי. בברלין הכל מוכר, למרות שהעיר השתנתה, היא נשארה חלק ממני. שם אני חוזרת לשפה שלי. אני לא יכולה להימנע מלעבור ברחוב בו נמצא ביתי, כי זה אותי ורחובות המרכזיים, אבל אינני נכנסת לבית בו גדלתי. לפני שנה סיירתי בברלין המערבית ובסביבותיה, במקומות ששימשו לנו מחבוא. למזרח ברלין איני נוסעת.

צריך להבין שבתקופת המלחמה, בברלין, חוויתי גם דברים טובים. אנשים סיכנו את חייהם למעננו. ולא תמיד היו אלה אנשים שהכרתי. לפעמים הם היו זרים שהביעו בכך את מחאתם נגד הנאצים. בעיקר אנשים פשוטים, לא־דווקא אינטלקטואלים. חנוני, בעלת מכבסה. הנאצים מחצו ושברו את האופוזיציה והשליכו את מנהיגיה למחנות ריכוז. מנסיוני אני יודעת שבברלין היו הרבה אנשים שהביעו את מחאתם והתנגדותם להיטלר במרווח – כמו לשים תשח בכיס מעיל של גושא כוכב צהוב, בתחנת רכבת, מעשה שהיה ממש מסוכן.

אני רוצה, חלילה, לנקות את הגרמנים מאשמה. אני רוצה רק לומר שהיו גם אחרים. איני שייכת לגרמניה בגלל העבר. תמיד נשאר דיסטנס. אני מאוד חשדנית כלפי אנשים מהדור המבוגר. איני מכירה שם גרמנים בני גילי עד שאני יודעת בבירור איפה הוו ומה עשו באותה תקופה. יש לי הרבה קשרים עם צעירים. פעמים רבות התבקשתי להרצות בגרמניה בבתי־ספר, להסביר, להשיב על שאלות.

מגיע רגע בחיים שבו רוצים קן, מקום שאפשר להיסגר בו ואף אחד לא יכול לעשות לי כלום. ואני בניתי לי קן פה, בדירה הזו. אף פעם לא היתה לי דירה כל־כך נפלאה. כאן אני מרגישה בבית. יצאתי מהמלחמה בלי כלום, בלי השכלה, בלי מקצוע, בלי רכוש. והנה, היום יש לי מקצוע, ויש דברים ששייכים לי וכל חפץ, כל רהיט, כל רבה בחרתי וקניתי באהבה. היתה לי חוויה איומה כשפרצו לדירתי הקודמת. לקחו הכל, דברים בעלי ערך רגשי עצום. חפצים שהיו שייכים לאנשים שנספו באושוויץ. והדבר הנורא ביותר היתה התחושה שזרים פרצו פנימה, לקן.

את מרבית הרהיטים והשטיחים קניתי בשוק הפישפשים. אני אוהבת לקנות שם. המוכרים חביבים וידידותיים, אנושיים יותר מאשר בדיזנגוף. מזמינים אותי לקפה, משוחחים, והם מבינים משהו בריהוט. אני פה סגנון מסוים. זה תערובת של סגנונות, דברים שמוצאים חן בעיני. אני לא אוהבת יותר מדי פיתוחים וקשקושים, אוהבת סגנון נקי, כמעט מרובע. על הקירות תלויות תמונות שחלקן מזכירות לי משהו, כמו הציורים מסין, התמונות מרומא, עיר שאני מאוד אוהבת, ומגרמניה. אני אוהבת דברים עם הומור וכאלה יש לי הרבה.

בגלל המלחמה, אין בידי שום חפץ מבית הורי וכמעט שאין לי צילומים מילדותי. שני צילומים הגיעו לידי, במקרה לגמרי, לפני מספר שנים. כל השאר נעלם. מחוץ לספרים, אני לא אוספת ולא אוגרת

מה רצית להיות בילדותך?	פוליטיקאית.
במה את גאה?	בעובדה שהייתי מסוגלת לכתוב ספרים, למרות שלא קיבלתי חינוך והשכלה מסודרים.
מה היתה נקודת המיפנה בחייך?	השואה.
למי את בזה?	לאנשים האדישים לגורל אחרים.
את מי את מכבדת?	אנשים עם ידע רב.
על מי את מרחמת?	על ניצולי שואה שאין להם לאן ואל מי לפנות.
למי קשה לך לסלוח?	ליהודים ששיתפו פעולה עם הגסטאפו.
מה מעצבן אותך?	צביעות וחוסר יושר.
מה מרגיע אותך?	מוסיקה קלאסית (לא ווקאלית), בישול ואפייה.
מה עוזר לך להתרכז?	המשמעת שלי.
מה את אוהבת לעשות?	לקרוא ולכתוב. אני מאוד נהנית מהכתיבה.
מה את שונאת לעשות?	לגהץ.
מה מפחיד אותך?	ההקצנה הפוליטית, הדתית וביחסים הבין־עדתיים בארץ, והעובדה שאנשים מפחדים מהשלום.
מה את מתעבת בארץ?	את האגרסיביות וחוסר ההתחשבות בזולת – על הכביש, בסופרמרקט, בכל מקום.
את ידו של מי אינך מוכנה ללחוץ?	איני מוכנה ללחוץ ידי נאצים.
איזה אוכל אהוב עליך?	אוכל סיני, אוכל איטלקי, אוכל יהודי טוב.
מה היית רוצה לעשות שניה?	להיות עתונאית.
איך את מפנקת את עצמך?	קונה לעצמי דבר מותרות.
איזו שפה את כותבת?	ידיעות וכתבות קצרות בעברית, כתבות ארוכות באנגלית וספרים גרמנית.
בחברת אילו אנשים את מרגישה נוח?	בחברת אנשים שחושבים כמוני מבחינה פוליטית.
את מי היית רוצה לפגוש?	את היינה, טוכולסקי, קרל מרקס ולנין.
איזו אישיות בת זמננו את מעריכה במיוחד?	את פון וייצקר, שהיה לו האומץ לומר – אנחנו אשמים, את בן־גוריון ואת משה שרת.
מה החולשה שלך?	שלפעמים אני דורשת מאנשים שיתנהגו כמוני, וזה לא הוגן.
אילו יכולת, מה היית רוצה לשנות בעצמך?	הייתי רוצה שתהיה לי יותר סבלנות.
מה עוד את רוצה לכתוב?	רומן.

דברים. כשהיינו במחתרת, כל חפץ שהיה, היה יותר מדי, והתרגלתי לתגביל את איסוף הדברים למינימום.

אני אוהבת את הפתיחות בארץ, את העובדה שאומרים דברים בגלוי ואת חוש ההומור. אני נהנית מהמקצוע, מהעבודה ומהיחסים עם האנשים. ויש לי משפחה שנהפכה לגורם החשוב ביותר בחיי. פה, בקיבוץ הראשון בארץ, ב־1954, איתרה אותי ידידה של אמי, מהשרידים המעטים שנותרו בחיים. כשעליתי ארצה התקרבנו מאוד. היא היתה אשה עדינה מאוד, במסגרת את ילדיה ונכדיה, אבל היחסים הקרובים איתה. יום אחד היא נפטרה, הדבר שלא היה מאוחר לפרוש שהיתה בת 79. בלווייה אמרה לי אחת מנכדותיה: "אינגה, עכשיו את תהיי סבתא שלנו". אז יש לי "ילדים" ו"נכדים" ואני נהנית מהם ללא גבול ומרבה לבקר אותם בנצר סירני. המשפחה וגם הקיבוץ עצמו מאוד חשובים לי. זה המקום היחיד בו אני מרגישה שאני יכולה לנשום בחופשיות, ולהגות גם בחגים, בלי הלחץ והצביעות של הדתיים.

"אני תוצר של השואה, עם כל רגשותי ותגובותי, כולל היושר המוגזם שלי. בתקופה ההיא נאלצתי לשקר כל־כך הרבה, עד שהיום אינני מסוגלת אפילו לשקרים לבנים"

אני אוהבת את תל־אביב. היא מלאת חיים, צבעונית. ירושלים קדושה מדי בשבילי, ובעשר בערב הכל מת. בתל־אביב הכל פתוח, ב־12 בלילה אנשים מסתובבים, יושבים בבתי־קפה. עיר לטעמי. מזכירה לי את איטליה. כשהייתי כבון, נסעתי מדי שנה לאיטליה. שם, כמו פה, האנשים מלאי חיוניות חיים ואני אוהבת את זה, למרות שמבחינה מסויימת אני חלק מזה. בארץ לא הצלחתי "לעשות" לעצמי חברים, ראשית, בגלל המקצוע. באמצע השבוע קשה לי להתחייב, אני פנויה רק בסופי שבוע. שנית, החברה הישראלית היא למעשה חברה סגורה. גדלים יחד, גן, בית־ספר, צבא, וממשיכים ככה. חברה סגורה שקשה להיכנס אליה. זו הסיבה שהעולים יוצרים חברות משלהם, חברה דרום־אפריקנית ואמריקנית, ודרום־אמריקנית וכו'. סבלתי מזה במיוחד בתחילה, מפני שקשה ללמוד את השפה כשאינך נמצא בחברה דוברת עברית.

בארץ חסרות לי השיחות האינטלקטואליות. נדמה לי שהישראלים נמצאים משיחות ומויכוחים המחייבים מחשבה, מפני שאין [illegible] מתרחשים [illegible] מלאכה [illegible] לחשוב [illegible]

מעדיפים לרכל או לשוחח על כל מיני שטויות, וזה לא מעניין אותי.

בשבילי, פוליטיקה זה חלק מהחיים. גדלתי בבית פוליטי, אחרי המלחמה הצטרפתי למפלגה הסוציאל־דמוקרטית ועזרתי להקים את תנועת הנוער בברלין. אגב, לפני שעזבתי לאנגליה, שאלו אותי כ־אס.פה.דה. את מי אני מציעה כממלא מקומי. המלצתי על נער אינטליגנטי מאוד בקבוצתי. היה זה קלאוס שוץ... (איש המפלגה הסוציאל־דמוקרטית, בעבר שגריר גרמניה בישראל וראש עיריית ברלין המערבית. נ.ב).

בארץ אני חברה במפלגת העבודה, אבל איני יכולה להיות פעילה מפני שאני עתונאית, ולפעמים זה מתסכל. השיחות המעמיקות, הויכוחים הפוליטיים, חסרים לי. הישראלים לא מכירים את אמנות הוויכוח. קשה להתווכח איתם. מיד הם מתחילים לצעוק, לכעוס.

"אני אוהבת את תל־אביב. היא מלאת חיים, צבעונית. ירושלים קדושה מדי בשבילי, ובעשר בערב הכל מת. בתל־אביב הכל פתוח".

קשה לי לסבול את הצביעות ביחס לעולים החדשים מרוסיה. הישראלים מתלוננים על כך שהיוצאים מרוסיה אינם מגיעים ארצה, אבל לא נותנים תנאים לעולים שכן מגיעים. ואיני מתכוונת לתנאים כלכליים, אלא לחברה, למעט חמימות המגיעה להם, בעיקר אחרי המאבק לעלייה. כואבת לי גם האדישות כלפי ניצולי השואה. ככל שהם מתבגרים הבדידות גוברת, והדכאון. קרובים אין. הילדים עוזבים את הבית. בהתחלה, כשבאו, היה המאבק לקיום. אחרי שנים המצוקה גוברת, ובארץ אין למי לפנות. בהולנד, בגרמניה ובארצות אחרות יש אנשים המיומנים לטפל בניצולי שואה. פה יש אנדרטאות, ופעם בשנה יש יום השואה, אבל מה עושים למען הניצולים? כלום.

לקולנוע אני הולכת רק כשיש סרט מיוחד. התיאטרון בארץ אינו לטעמי, ולא רק בגלל השפה, גם הנושאים לרוב לא מעניינים אותי. המוסיקה פה נפלאה, ואני מרבה ללכת לקונצרטים. בטלוויזיה אני רואה את "מבט", וכשאני יכולה – את "זה הזמן" ו"מבט שני". את "מוקד" אני מרגישה שאני צריכה לראות, ולפעמים אני רואה תוכניות דוקומנטריות. בדרך־כלל אני מעדיפה לקרוא. אני קוראת עתונים בעברית, אבל ספרים קשה לי, זה לוקח יותר מדי זמן. קראתי (בתרגום) כמה מהספרים של עוז ומשהו של א.ב. יהושע, אבל עלי להודות שלעתים קרובות אני מגלה שאיני מבינה אותם. לא מכבר קראתי (באנגלית) בעניין רב את ספרה של יעל דיין, "אבי, בתו".

אני מעדיפה לקרוא גרמנית. אני עוברת בשלוש שפות והוצה שלמות באחת מהן תהיה לי שליטה מלאה. אם לא מדברים בשפה ולא קוראים בה, היא נובלת. את "שם הורד", למשל, קראתי בגרמנית ונהנתי. עכשיו אני קוראת את ספרו הנפלא של היינריך מאן "העיר הקטנה". אני עוקבת אחר הספרות הגרמנית החדשה. מאוד אוהבת את היינריך בל, פחות אוהבת את גינטר גראס. אהבתי את "תוף הפח" שלו, אבל בספרים שכתב אחרי־כן לא חידש הרבה. אני אוהבת כמה מהספרים של זיגפריד לנץ, אוהבת את סטפן היים ואת פרנץ ואלזר. שירה קשה לי לקרוא, חוץ מהיינה וגיטה. אולי אני ריאליסטית מדי.

אני קוראת הרבה ספרות פוליטית, על התנועה הסוציאליסטית, ספרים העוסקים בהסטוריה של חמישים השנה האחרונות, וספרים על השואה. אני תוצר של השואה, עם כל רגשותי ותגובותי, כולל היושר המוגזם שלי. בתקופה ההיא נאלצתי לשקר כל־כך הרבה, עד שהיום אינני מסוגלת אפילו לשקרים לבנים.

ראיונה: נורית פרצקי
צילום: שמואל רחמני

שיפודים

משהו:

יש אצלנו אנשים שחושבים כל־כך קטן, שלארץ ישראל המינימאלית הם קוראים ארץ ישראל הגדולה.

שכר הלימוד באוניברסיטאות

פעם אמר לי העורך שכדאי שאכתוב על איך אנחנו נראים מרחוק. לא כדאי, כי אנחנו נראים כל־כך מטורפים שפשוט נורא להעלות את זה על הכתב. מה שאפשר לקבל איכשהו כאשר שוחים במיץ הפסיכופטי עם כל השאר, אי־אפשר לקבל עוד בשום אופן כשיוצאים לרגע לחיות בין עמים צלולים.

למשל, שורפים ילדים למוות ליד ביתם מפני שהם יהודים, ואף אחד לא מתרתח. מישהי כן יוצאת מן הכלים, עד כדי גרימת נזק לבקבוק קוקה־קולה פלשתינאי – אז עולים עליה וצוחקים עליה כאילו היא הבעייה שיש לפתור.

האם אנחנו אף פעם לא יוצאים מן הכלים? יוצאים. מתי? לא מזמן, בעניין שכר הלימוד באוניברסיטאות.

ואם מישהו יזכיר עוד פעם את המלה גזענות, אני בכלל אפסיק להבין כלום. ממרחק אי־אפשר עוד לתפקד בתוך מוסכמות מחשבה שהשקר הוא המציאות.

ידעתי, ממש ידעתי, שלא יעבור זמן מאז ההחלטה על שכר הלימוד הגבוה יותר, ואיזה מטומטם יאמר – נומרוס קלאוזוס. לא הייתי צריך לחכות יותר מאשר ליומן הערב. אמרו נומרוס קלאוזוס, וחוקי נירנברג, ומה לא.

ממרחק, מאירופה, מקום שבו התרחש הנומרוס קלאוזוס באמת, מי שאומר על הפרש של 500 דולר נומרוס קלאוזוס, נשמע היסטרי ללא כל אפשרות להבין אותו.

יותר טוב שתשברו איזה בקבוק או שניים.

בְּהההההההההה

מה זה בְּהההה, אתם חושבים? אני מתכוון בהההההה רציני וארוך ביותר, דומה בדיוק לצליל שמוציאה מפיה עז בתקופת הייחום כשהיא רעבה, ורואה מולה פתאום גם תיש, וגם ערימת תערובת. ובכן, מה זה לדעתכם בהההההההה כזה?

באיטלקית פירושו "מאיפה אני יודע?".

שפה מאוד מוסיקלית ורומנטית, האיטלקית הזו, עד שאתה שואל מישהו, נניח, כמה שנים ישראל בשטחים. בהההההההה, הוא יענה לך.

בפעמים הראשונות זה מדהים, כאלו שמישהו תוקע גראפס עצום בארוחת ערב חגיגית. אולי לא שמתם לב לזה עד עכשיו, אבל "מאיפה אני יודע" הוא צירוף מלים שימושי ביותר בכל שפה, ואי־אפשר לנהל שיחה כלשהי בלי שישתמשו ב"לא יודע" כזה כל שלושה משפטים.

הצליל של הבהההה הזה הוא צורמני וגס כל־כך שאתה לא מאמין כשהוא יוצא אפילו מפי עלמה רכה ומעונגת בלי שאף אחד מסביבך מקבל צמרמורת. אתה כן, ואתה שוב מקבל צמרמורת כאשר – אחרי חודש באיטליה – אתה שואל את בנך הקט האם הוא נהנה כאן, והוא פתאום אומר לך בהההה.

על שפת הים בלאדיספולי

חול שחור יש בשפת הים בלאדיספולי, עיירה לא רחוקה מרומא. בהתחלה זה קצת מגעיל, אחרי־כן מגלים שהחול השחור מלכלך פחות מחול העינבר שלנו. יש בו רק גרגרים גדולים, וכשהם מתייבשים אתה מחליק בידך – ועל הגוף לא נשאר כלום.

על החול השחור יושבים יהודים, יהודים רוסים בבגדי־ים רוסי, ומביטים במים. מעבר למים אמריקה, והם מסתכלים לשם.

נושרי העליה מברית־המועצות נמצאים עכשיו בלאדיספולי, ובכל יום מגיעים עוד. מחכים לאשרת כניסה לאמריקה. לא החול השחור מגעיל אותי בחוף הים בלאדיספולי.

חם בישראל? – הם שואלים אותי, מקווים שאענה "כן", וכך יוכלו לומר שאינם באים בגלל האקלים. אחר כך הם מבקשים שאדאג להוצאת החברים שלהם שעדיין נשארו בבריה"מ. "החברים שלנו באמת רוצים לנסוע לישראל", הם אומרים לי. אני אדאג לעזור להם לצאת, למרות שאני לא בטוח שכיוון הנסיעה שנמסר לי נכון. זה בסדר, גם הם לא מאמינים לי לאף מלה שאני אומר. למשל, אני אומר להם שהאקלים בארץ הוא לא בעייה.

לא כל השיחות בינינו הן עם המתח של עלייה ברקע. כשהם רואים בעיתון שבידי את תמונות המטוס שנחת בכיכר האדומה, אנחנו צוהלים ומריעים לו יחדיו. מי לא? ואולי הם יותר מאחרים, יש ביניהם רבים שחיכו לאשרת יציאה (לישראל, כמובן, רק לישראל), שנים ארוכות. איזה תענוג מתוק הוא מטוס קטן כזה,

שעושה צחוק מכל המערכת הסובייטית העצומה.

שם הם יושבים, על חוף הים בלאריספולי, לומדים אנגלית, ובכיסם תעודת פליט עם ויזה לישראל. הפליטים היחידים בעולם שיש להם מולדת והם יושבים על חוף הים, מרחק שלוש שעות טיסה ממנה, וגבם אליה.

כל ההיסטוריה היהודית של יציאה מברית־המועצות לאמריקה נמצאת עכשיו כאן, וגם אני במקרה כאן. איך אני מצליח לתפוס את ההיסטוריה באוזן ולסובב אותה בכיוון הנכון?

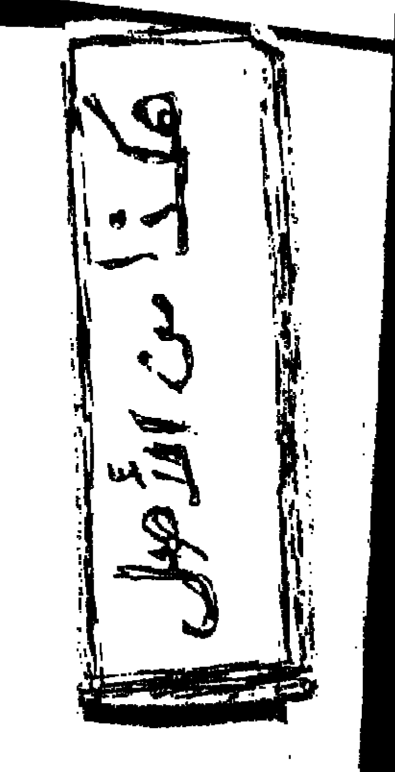
פינת השלולית

נסיכה אחת העניקה נשיקת חסד לצפרדע אחד. כאן הגזים הצפרדע קשות, ושלח את לשונו להשלים את הנשיקה. זה היה מעשה מיותר. הנסיכה, מקפצת בגועל היסטרי, שלפה ושלפה את לשונו מתוך פיה, ואז העיפה אותו בצווחות ובציוצים נואשים הרחק־הרחק למרכז השלולית.

מוסר השכל. אולי יש לכם רעיונות משלכם, צפרדעים, אבל אפילו כשאתם חושבים שהכל הולך בכיוון שלכם, כדאי לכם לזכור שנסיכות בנויות אחרת.

מאיר עוזיאל

המצית של הליכוד

על מדיניותו הכלכלית של ארידור, שקופמן היה סגן־שר במשרדו: "זו כלכלה מציאותית המתמודדת היטב עם מה שקורה בשטח. ארידור מפעיל מדיניות טובה".

על חקירת המשטרה בפרשת רכישת האדמות בשטחים: "פה מדובר בסך הכל על גאולת קרקע. אז על רקע זה עושים חקירות? כל מה שהם רוצים (המערך ובר־לב) זה לשבור את גאולת הקרקע ביהודה ושומרון. היום, אם לסוחר יש רק 90% ביטחון שהקרקע כשרה, הוא לא יעשה כלום כי הוא יודע שהוא מומזן לעצמו חקירות. למה לו להתעסק בזה?".

(המשך מעמוד 10)
וכשהוא שומע מסר כזה בוודאי שיש לכך השפעה מסויימת. ואיך אומר יהודי – אולי ננסה גם את זה. וכשמכניסים את השלום בצורה זולה כל־כך, אז זה משפיע. אין לי ספק שפרס רוצה להתמודד עם הליכוד על הנושא הכלכלי, אבל לשמחתי הרבה הוא לא יכול לבוא בטענות, אז הוא משתמש בנושא המדיני".

זאת אומרת שאין לפרס כוונות אמת?

"הוא לא אמין בעיני, וזה מדאיג אותי. ההתנהגות שלו מתאימה למאכר שרוצה לקנות חברי כנסת, ולא למי שמוביל מדינה".

לא ענית לי על השאלה האם לדעתך אין לו כוונות אמת?

אין תשובה.

חיים קופמן היה בזמנו איש סודו של עזר וייצמן כשזה היה בליכוד. גם וייצמן שינה קו. גם וייצמן בער ועידה בינלאומית. אבל קופמן מתאפק ולא קורא לו שיכור. "אני חושב שנכון להתמודד עם הראש ולא לאבד אנרגייה על מספר חמש או שש", הוא מסביר את טקטיקת ההשמצות. "חוץ מזה שוייצמן שילם מחיר יקר על כך שהוא העביר בגלוי שתוכו אינו כברו. בסך הכל אדם שינה כיוון, כל הכבוד. אני מכבד אנשים כאלה". וכעשרים וחמש דקות לאחר המשפט האחרון: "שמעון פרס הופיע לפני שבועיים בכנסת ואמר שרק פרד הוא עקבי. אם זה המסר שהוא צריך לשאת – הוא לא ראוי לאמון".

קצת קשה לעקוב אחרי ההיגיון, וזה עוד לפני שנגענו במעורבות מנחם בגין בהסכמי קמפ־דיוויד. בגין, על־פי קופמן, לא בריוק שינה כיוון, אלא הושפע מאינטריגה קטנה. "כשבגין חזר מקמפ־דיוויד לא הייתי מאושר. אברשה טמיר – שהוא סכנה גדולה למדינה – בישל את עניין הנסיגה עם דיין ועם עזר. התוכנית היתה שטמיר יתקשר לשרון ויבקש אותו לשכנע את בגין. ואכן, בגין סיפר למצרים שגנרל גדול המליץ על כך". ומיד באותה נשימה, תוך התעלמות מהסתירה שתצוץ, הוא אומר: "על בגין סמכתי. ידעתי שבנסיבות אליהן הוא יקלע הוא יצליח להוציא את המקסימום כדי להגיע להסדר שלום עם מצרים, ומצד שני לשמירת ארץ ישראל". גם על מפת אצ"ל, ממהר קופמן להוסיף, "לא מצויינת סיני בתחום מדינת ישראל. הנה, תסתכלי".

אני מסתכלת במפת האצ"ל, ואחרי־כן בראש סיעת הליכוד בכנסת. "ניווט הצוות שנקרא סיעת הליכוד נעשה על־ידי בצורה די יפה תוך התחשבות בכל המרכיבים. הנהלת הסיעה מתכנסת פעם פעמיים בשבוע וקובעת אסטרטגיה לזמן ארוך וקצר, יוזמת או מאשרת הצעות של חברים. ודאי שיש תחרות בין חברי הכנסת, אבל אני משתדל לחלק את הנושאים בין החברים, ואפילו לעודד את אותם החברים שיש להם יכולת להתבטא בנושאים מסויימים. את יכולה לראות בי מנצח של תזמורת".

בזמן חילוקי הדעות בין שתי המפלגות על מועמד מוסכם לתפקיד מבקר המדינה, נטל ראש הסיעה את שרביט הניצוח ויצא לעיתונות עם הכרזה ש"המערך חושש שמועמד הליכוד לתפקיד המבקר עשוי לחשוף את פרשת השחיתות שהוא קשור בה, והנוגעת למימון הבלתי־חוקי של מערכת הבחירות מכספי בלאס". דרך עבודה שיגרתית.

"המערך תפס היסטריה", מודיע לי קופמן, "במהלך מו"מ שניהלו ארדי, שחל וברעם עם נציגי המפלגות הדתיות, הם אמרו להם: 'מה, אתם רוצים שאריק יהיה שר הבטחון וקופמן שר המשטרה?' – זה מוכיח שמפלגת העבודה חוששת ממני. למה הם דואגים שאני אהיה שר המשטרה? הם יודעים בדיוק באיזו פרשיות הם הסתבכו".

את החשש שקופמן יהיה שר המשטרה, אפשר לראות גם מזווית קצת אחרת. בעבר הלא כל־כך רחוק התנפל קופמן בראיון רדיופוני צורם על חיים בר־לב, שר המשטרה, בגלל שהמשטרה העזה לחקור חשד שאבי צור וקלוד מלכה, עוזריו לשעבר של מי שהיה סגן שר החקלאות, מיכאל דקל, שיתפו פעולה עם האחים גינדי בהונאת קוני קרקעות בשטחים בסכומים של מיליארדים. קופמן אמר אז: "המשטרה, בשל חקירה זו, נהפכה לכלי שרת פוליטי לניגוח מפלגות אחרות, והאיש האחראי על החקירה ישלם את המחיר".

ואילו בפרשת בלאס, יצא קופמן מעורו כדי לתאר את הסיאוב, השחיתות, הסכנה לדמוקרטיה, הטינופת, ועוד שלל ביטויים נוטפי־דיו.

חיים קופמן דוחה לחלוטין כל אפשרות של מניעים פוליטיים. "פה מדובר בסך הכל על גאולת קרקע", הוא מסביר, ותמה במקצת על הצורך במעולת הסברה זו. "גאולה". וכשעוסקים בגאולת קרקע על־פי קופמן, מותר קצת לעבור על החוק.

"אז על רקע זה עושים חקירות? כל מה שהם רוצים (המערך ובר־לב) זה לשבור את גאולת הקרקע ביהודה ושומרון. היום, אם לסוחר יש רק השעים אחוזי ביטחון שהקרקע כשרה הוא לא יעשה כלום, כי הוא יודע שהוא מומזן לעצמו חקירות. למה לו להתעסק כזה? והתרומות? מדובר כאן בצער רגיל שבו פונים ליזם ואומרים לו – אם אתה רוצה ששלטון הליכוד ימשיך, ושגאולת הקרקע תימשך, אז תנו לנו תרומה. אבל במפלגת העבודה זה משהו אחר. היא השתמשה בבלס כמלבין תרומות. יש פה שחיתות בתוך המימסד היהודי הכלכלי בלי שום קשר לגאולת קרקע. מדובר פה בסכומי־עתק שהועברו מאיש לאיש בחדר סגור. עיסקות אפלות. אפשר להשוות תרומה של גואלי קרקע, עם תרומה של ספסר בורסה? זה בכלל לא דומה".

ומכיוון שקופמן מרבר בזילזול רב כל־כך על ספסרי בורסה, הרי קשה שלא להיזכר שקופמן עצמו היה סגן שר האוצר בימי ארידור העליזים שקידשו את הבורסה. ומי ששכח מה דעתו של קופמן על מדיניותו הכלכלית של ארידור, הרי תזכורת קטנה וממצה: "זו כלכלה מציאותית המתמודדת היטב עם מה שקורה בשטח. ארידור מפעיל מדיניות טובה". גם היום הוא לא חוזר בו מדבריו. השותפות שלו במדיניות הכלכלית ההיא שכיום אין איש החולק על הרסנותה, לא מונעת ממנו לספר בגאווה שהיה הראשון שדרש מנגיד בנק ישראל להתפטר כי לא חזה עם שמחה ארליך ז"ל, אז שר האוצר, את הנולד!

נושא נטילת אחריות, מתברר, ממשיך להעסיק את קופמן. לדעתו, פרס צריך לשאת באחריות ולהתפטר בעקבות האחריות העודפת שלו בפרשת פולארד. הוא דורש הקמת ועדת חקירה משפטית שתחקור את אחריותו של שחל – "הפרא־אדם הזה" – לזיהום האוויר בחיפה. ולא נותר אלא לשאול מדוע הוא, כסגן שר האוצר, לא התפטר לאחר כישלון המדיניות הכלכלית של ארידור. והתשובה, מתברר, מאוד פשוטה: "כי התוכנית היתה מציאותית והתאימה לאילוצי הזמן ההוא".

כדי להוכיח את נקיון וצלילות מצפונו הוא אומר: "אני הח"כ הראשון שעזב את ועדת חוץ ובטחון היוקרתית. ב־77', כשנכנסתי לכנסת, שאלתי את אהרון יריב מה מעמדה של ועדה זו, והוא כינה אותה – 'בית הלורדים'. ישבתי שם כמה חודשים, והייתי מתוסכל מהכמות המצומצמת של הישיבות, מחוסר היכולת להשפיע על מהלכים, ובכלל מהזילזול של גורמי בטחון בוועדה. הם היו מסוגלים להעסיק את הוועדה בכל פרטי הפרטים של מקרה חילוץ הטייס מלבנון. איזה מין סיפור זהו שידברו על הדברים הגדולים. כיוון שראיתי בכך זילזול, התפטרתי".

קופמן מוציא צילום של גזיר עיתון מצרי מחודש אפריל השנה, שם שואל שר המלחמה לשעבר של מצרים האם עשוי מישהו במצרים לפעול על פי מצפונו, כפי שעשה קופמן.

המצפון של קופמן הוביל אותו הייישר אל ועדת הכספים, שם קיבל את הכוח, העוצמה וההשפעה המספקים. "ההשפעה של ועדת הכספים היא מעל ומעבר לכל פרופורציה. היא קצת דומה לממשלה. מאות פעולות של הממשלה חייבות באישור הוועדה", הוא אומר.

קופמן הוא איש עסקים אמיד מאוד. "קופמן כימיקלים" היא הנציגה הגדולה ביותר של החברה הגדולה בעולם לתמציות מזון ובושם. חברה זו לא רק מספקת מוצרים, אלא גם ידע. "שיווק קופמן" היא החברה שמיבאת את צעצועי ומוצרי "לגו", "פישר פרייס" ו"מאצ'בוקס". בשנת 1982, כאשר כיהן כסגן שר האוצר, מכר את מחצית החברה לקבוצת "כלל" על מנת לעמוד בדרישות ועדת אשר. חוגים כלכליים מתחו אז ביקורת על ההסכם בין קבוצת "כלל" וח"כ קופמן, וציינו כי התופעה לפיה סגן שר בממשלה מחזר אחרי חברות ציבוריות ומציע להן לקנות את עסקיו, אינה תואמת נורמות ציבוריות מקובלות.

עוד חברה בבעלותו קשורה לכל נושא הגימלאים – בתי אבות, יעוץ, יוזמה וכד'. חברה נוספת הנמצאת בהקמה היא "קופמן יזמות" שתעזור לגורמים אחרים להקים פרוייקטים, מפעלים. נוסף על־אלה יש לקופמן רכוש רב מאוד בקרקעות ומיגרשים.

כיום הוא חבר ועדת הכספים של הכנסת. "אין שום ניגוד אינטרסים", הוא אומר. "שום ניגוד". על ניגוד האינטרסים שיכול להיווצר בין אנשי עסקים במימדים של קופמן ובין חברות בוועדה – כבר הורחב הדיבור. לקופמן איש המצפון, שעזב את ועדת חוץ וביטחון מטעמי חוסר השפעה, אין בעייה בנושא. גם לא בעייה מוסרית. המתנגדים שלו חושבים אחרת. ויש לו הרבה מתנגדים. כמעט שונאים.

"את יודעת למה" הוא אומר, "כי אני ישר. הארגומנטים שלי כל־כך חוקים שהם צורבים וכואבים, וקשה לכופף אותי".

מיכל קפרא

רומן בשדה מוקשים

(המשך מעמוד 19)

למרה בסוריה, והיום גרה בוואדי ג'וז. בשנת '49 נולדה בירושלים הבת הרביעית, ישראלית לכל דבר. באותו זמן המשפחה כבר היתה חצויה. ערב מלחמת השחרור נפרדה רחל מבעלה, השאירה אצלו את הבן ואת הבת סמירה, ולקחה את הבת הבכורה. היא גם היתה בהריון. האם והבת עברו לגור בטלביה. רחל לא התגרשה רשמית. בסופו של דבר אולי היתה מתבקשת לחזור לבעלה אם המלחמה לא היתה מסתיימת בחלוקת העיר. הבת שנולדה לאחר המלחמה לא הכירה את אביה. היא גם לא היתה מוכנה להיפגש איתו, כשחזר אל אמה מאוחר יותר, לאחר מלחמת ששת הימים ואיחור העיר, כפי שיסופר בהמשך.

חזרה למסלול של שבת בבוקר. אחרי הביקור אצל סמירה־שולמית בוואדי ג'וז, נוסעים לבקר את כלתה ג'אידה שגרה באבו־דיס. כפר ערבי קטן בשיפולים המזרחיים של הרי ירושלים. רבע שעה מוואדי ג'וז. ג'אידה היתה נשואה לבן של רחל מוחתדי. לפני חמש־עשרה שנה בערך התגרשו. היום היא חיה ומתפרנסת לבד, מגדלת את ארבע הבנות המשותפות שלהם, הנכדות של רחל. הבכורה, בת השמונה־עשרה שלומדת בברית־המועצות, תגיע בקיץ לרבת־עמון. ג'אידה תיסע לפגוש אותה ולהביאה לחופשה קצרה בירושלים.

מ טפסים לכפר. הבית תחום בשער ברזל מאסיבי. הבנות משחקות מעבר לשער, מציצות החוצה מהסורגים. פותחות, רצות בקריאות שמחה לסבתא, מתנפלות עליה בנשיקות. הכלה מדברת אנגלית טובה. היא מלמדת בבית־הספר המקומי. עם חמותה לשעבר היא נוהגת בנימוס עם גבולות מתחלפים של חביבות והסתייגות. רחל מוחתדי היא שהתעקשה, אחרי הגירושין, לשמור על קשר עם הנכדות והכלה. היא שעולה, פעם בשבוע, על האוטובוס לכיוון יריחו, דופקת בנימוס על דלת הברזל של ג'אידה. לפני שבוע, אחרי ביקור, עמדה רחל בתחנת האוטובוס כדי לחזור לירושלים. עברו שלושה אוטובוסים ולא עצרו. הנהגים הוציאו ראש החוצה ואמרו שהם לא עוצרים ליהודיה. אחרי האוטובוס השלישי צעדה רחל למכולת הסמוכה וביקשה את עזרתו של החנווני. דוגמה לכסף קטן שהיא משלמת ביומיום.

אחרי ברכות הנימוסים והקפה מתפתחת שיחה. "קשה לנו", אומרת ג'אידה כמעט בלי הכנה. "אנחנו סגורים כאן בכפר, אין לנו לאיפה לצאת בערב, אנחנו משתדלים לא להיתקל בחיילים שלכם. החיילים האלה נטפלים, מכניסים את האנשים בכפר לעצבנות, בלי שאנשים יעשו להם שום דבר, שום דבר". רחל כאילו לא שומעת. בעדינות היא מחזירה את השיחה לערוץ המשפחתי: הנכדות, הלימודים בבית־הספר, ואמא של ג'אידה איך היא מרגישה?

ביום השני של מלחמת ששת הימים, אבא של ג'אידה עמד במירפסת והסתכל החוצה. היתה שעת צהריים והוא התכוון ללכת לנוח. בצעד השלישי מהמירפסת התפוצץ פגז וחיסל אותו בשנייה. סתם. ג'אידה, אמא שלה והאח הגדול גרים יחד. את שני גר בכווית. הוא מגיע לביקור פעם בשנה. הם שומרים על מנהג, בכל ביקור שלו נוסעים כולם – רחל, ג'אידה והבנות – לבקר את החצי השני של המישפחה בתל־אביב. האח מכווית מחבב מאוד את החצי שבתל־אביב. לא מפסיק אצלם. קפה ועוגה. עכשיו כולם יחד, סופרים ימים לפי אצבעות, מתכננים יחד את הביקור הבא.

ג'אידה לא תתחתן יותר. "הספיק לי ממה שהבן שלה עשה לי", היא אומרת משפט לא מגומגם. "אי אפשר גם להתחתן ולדאוג למשפחה חדשה וגם לגדל ארבע בנות". התקוות שלה מעוגנות עמוק בבת שלומדת באודסה. התמונה של הבת, במסגרת זהב, מוצבת על הטלוויזיה. פנים גלויות, יפות, צוחקות.

כשהבעל לשעבר, הבן של רחל, מגיע אחת לכמה חודשים מרבת־עמון – ג'אידה לא נותנת לו להיכנס הביתה. הוא ניפגש עם הבנות בחוץ, אצל שכנים, או בבתי־קפה, או ברחוב. רחל אומרת שהבת האמצעית סובלת. קשה לה מרוב געגועים לאבא שלה. ג'אידה לא עונה. מהדקת לסתות ושותקת. "לא קל לה לפרנס את הבנות", אומרת רחל, כאילו מתנצלת. ג'אידה יותר בוטה: "קשה לי להתפרנס ממשכורת של חמש־מאות שקל. מנרות בירושלים מרוויחות שבע מאות חמישים, שמונה מאות, למה?" היא מחכה לתגובה. שתיקה בחדר.

רחל נזכרת כמה מוהר שילמו לחתונה של הבן. איך השתעבדו עם הלוואות. "זהב ארבע־עשרה קאראט לא הלך שם, רק שמונה־עשרה", היא אומרת. "הבחורה ישבה בחדר, ושמעה איך מוכרים אותה, כמו עגבניות בשוק. איזה מינהגים". ג'אידה לא מבינה מלה עברית. מחייכת. רחל מחייכת בחזרה. השיחה מתקדמת בזהירות, כמו טיפול בחומרי ציפוי עדינים שבכל דקה יכולים להיסדק או להתפורר. אחר־כך עולה רחל להגיד שלום לאמא של ג'אידה שלא מרגישה טוב. היא מסתובבת בחופשיות בבית, מנשקת שוב את הנכדות. "מה יש לי חוץ מזה", היא ממלמלת בינה לבינה.

הבן, שגר עכשיו ברבת־עמון, התחתן עם אשה שנייה. מאוד־מאוד אדוקה. "הולכת עם בגד מסורתי שסוגר לה את כל הגוף", אומרת רחל ומושכת כתף בחוסר אונים. הבן והבת של רחל, מהצד המוסלמי, מאוד אוהבים ומקיימים קשר הדוק. רבת־עמון היא מקום המפגש. רחל, מבחינתה, מסתכלת בתקווה לכיוון של חוסיין. מחכה לרגע שגם היא תוכל להצטרף לאותם מיפגשים.

מ אבו־דיס ממשיכים לעיר העתיקה. רחל הבטיחה לאחת הנכדות שלה לתקן טבעת שנשרה ממנה האבן. בעלי חנויות ומסעדות מכירים את רחל מוחתדי. מנופפים לה בידיים. אומרים מלים חמות בערבית. היא מחזירה ניפנופים ומלים. מרגישה בבית. הכניסה לעיר העתיקה מחזירה אותה לריגושי הפגישה עם העיר ביום השישי של מלחמת ששת הימים, אחרי ניתוק של שנים. היא הגיעה בטרמפים מתל־אביב. לקחה את אחת הבנות שלה שגדלו בישראל, ואמרה לה: "בואי מהר, ניכנס פנימה". הבת ענתה לה משהו כמו: "השתגעת, יעשו לנו לינץ'". רחל צחקה: "כולם שם חברים שלי".

מאוחר יותר מצאה גם את הבעל. כששואלים אותה איך והיכן גילתה אותו, היא שותקת ומסתגרת. מכל מקום, הרומן שנכבה לפני עשרים שנה, כנראה התלקח מחדש, מפני שכעבור שש שנים, בשנת '73, עבר בעלה לגור איתה בבית שלה בטלביה. כמעט עשר שנים נוספות הם חיו יחד, עד שנסע לבקר את הבן ברבת־עמון ומת. גם על התקופה הזאת היא לא רוצה לדבר. לא נוגעים בפצעים. הזכרון האחרון שהיא מעדיפה לשחזר מהקשר עם הגבר שמאוד אהבה, היא תמונה שקשורה לסוף חייו, לדקות האחרונות שבהן לא היתה לצידו. בנם עמד לידו. המלים האחרונות של האב לבן היו: "תן לאמא את הטבעת ותגיד לה שהיא האשה היחידה שכיבדתי והערכתי". רק את המלים האלה והטבעת היא מוכנה לחלק עם אחרים. זכרונות אחרים, לא.

בחייה של רחל מוחתדי יש גם מסלולים של ימי חול. כמעט בת שבעים, היא יוצאת כל בוקר מהבית שלה בטלביה, לעבודה. "מטפלת בזקנים חולים", היא אומרת. מלבד זה היא מנסה לאחות את הקרעים של המשפחה. ביקורים חוזרים אצל סמירה־שולמית, אצל ג'אידה, אצל הבנות בתל־אביב, שהיא חוזרת ומבקשת לשמור אותן מחוץ לתמונת הכתבה. יש נכדים מפה, ונכדים משם. התוכניות של הבן ברבת־עמון, הנכדים החדשים שנולדו לה ממנו. הוא נמצא במרחק של פחות ממאה קילומטר, עניין של שעה נסיעה, והדרך ביניהם חסומה. בכוון קצר יורקת רחל מלה: "פוליטיקה".

פ עם אחת, כשהבן בא לבקר את הבנות שלו בכפר ואחרי־כן רצה לעלות לבית של אמא שלו – עצרו אותו. הסתבר ששכח את הניירות בבית. "אני הולך לאמא שלי שגרה בטלביה", הסביר לשוטרים. הצמידו אליו שוטר. הלכו שניהם לטלביה. השוטר ראה איך הגבר הערבי מוציא מפתח, פותח את הבית, קורא את הפתק שהשאירה אמא. פתק רגיל של אמהות לילדים, מלים בנוסח: "חכה עשר דקות, תיכף חוזרת". השוטר שיפשף עיניים, קרא שוב את הפתק, עשה חיפוש והלך. לפני שהלך אמר: "ארם כמוך צריך כל הזמן להסתובב עם תעודות".

לפני שנה, כשנסעה עם סמירה לבקר את האחות שלה בתל־אביב, הסתכלה הבת מבעד לחלון האוטובוס ואמרה לאמה: "תיראי תיראי איך אתם היהודים לקחתם לנו את כל האדמה". רחל לא הגיבה. אפילו כעסים אין לה להציע. אדמות לא מעניינות אותה. היא מבקשת רק דברים קטנים. לבוא לביקור אצל הילדים, לשבת בסלון, לדבר על בריאות, לטעום מהעוגה, לשחק עם הנכדים. בערב בבית, לפני שנרדמת, היא אוהבת לקרוא איזה ספר טוב. היתה שמחה לקרוא על החיים של גולדה מאיר, למשל. "אישה חזקה גולדה", היא אומרת. גם אוהבת לראות בטלוויזיה את "ציפרים מתות בסתר". "סרט טוב". אבל כשמתחיל בטלוויזיה איזה ויכוח על פוליטיקה, היא לא מבזבזת זמן ולוחצת על הכפתור. "שישתקו. הכל דיבורים. חבל על הזמן".

אשה חכמה היא רחל מוחתדי (אגב, זה שמה מנישואיה, שלא השתנה. כך היתה מעוניינת להציג את עצמה, גם אם בירושלים היא מוכרת היום בשם נעוריה). היא לא חיה באשליות. הקפיצות בין הילדים והנכדים, חילופי מנטליות ותרבויות, סוחטות ממנה הרבה מאמץ וכוח. התפילות שלה מתורגמות היום לשמחות קטנות, לקשר יום יומי, לא יותר מזה. אפילו שיחה על מזג האוויר עם סמירה משמחת אותה. העיקר שהן מחליפות מלים, ולפעמים גם נגיעה.

כשרחל מוחתדי יושבת לעשות חשבונות עם עצמה – גם מול המינוסים היא אומרת בשורה אחרונה: "כן, ברור שהייתי מתחתנת איתו שוב פעם. תיראי, חבובה, זו היתה אהבה גדולה".

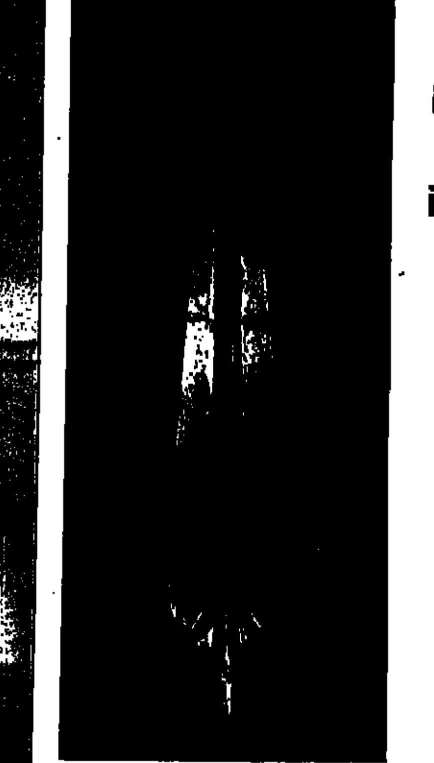
בילי מוסקונה־לרמן

רחל מוחתדי עם הכלה ג'אידה שגרה באבו־דיס, ותנכדות. ג'אידה אומרת שקשה לה. "אנחנו סגורים כאן, אין לנו לאיפה לצאת בערב, אנחנו משתדלים לא להיתקל בחיילים שלכם. הם מכניסים את האנשים בכפר לעצבנות, בלי שיעשו להם שום דבר, שום דבר". רחל כאילו לא שומעת. (צילום: עודד לרמן).

מה שיותר עמוק, יותר ירוק

"עתיקות" הן מעשי ידי אדם שנוצרו משחר ההיסטוריה עד ל־1700. ערכן נקבע לפי הגיל, האופי והנדירות. מה שחפור יותר עמוק – מכניס לבעליו יותר דולרים ירוקים. תיקון חדש בחוק אמור לשים קץ למסחר בעתיקות בארץ, וסביבו ניטש קרב עז בין מתנגדיו, סוחרים, אספנים ואוצרי מוזיאונים, למצדדיו, ארכיאולוגים ואנשי אגף העתיקות. כולם אגב, מדברים בשם טובת המדינה.

מאת אביבה מץ
צילומים: שמואל רחמני

ל רוברט ומרטין דויטש יש שלוש חנויות ביפו. שני אחים שותפים, סוחרי עתיקות עם סטייל בקלאסה אירופית בחנות שמזכירה יותר מכל בית־מרקחת שוויצרי: סדר, נקיון, הקפדה מירבית על אסטטיקה. כל פריט במקומו, מואר כאור הנכון שנוגה עליו מהזווית הנכונה, ועל כל פריט תווית עם המחיר הנכון, בדולרים. מי שחשב למצוא כאן חרסים מפוזרים, מטבעות חלודים, כדים סדוקים מתפוררים למגע יד – טעה. הכל שלם. אין פאולים מודבקים או משוחזרים. יש תצוגה מרשימה של כלי חרס, כלי זכוכית, ארונות קבורה עתיקים. ארץ התנ"ך בהישג־יד תמורת כך וכך עשרות, מאות או אלפי דולרים. תלוי בגיל החפץ ובנדירותו.

את פני הנכנסים לחנויות הללו מקדמת אפלולית מכוונת, נשברת אי־פה אי־שם בתאורה אקספרסיוניסטית יוצרת תחושת סוד ומסתורין ואווירה עם יותר משמץ נופך מזרחי קסום. עכשיו מתווספת לכך תחושה של אי־וודאות. על כל עסקי העתיקות בארץ, מתנדנד, מרחפת סכנה.

תיקון חדש בחוק הנמצא עתה בהליכי חקיקה יאסור למעשה את המסחר בעתיקות. איסור כזה קיים בכמה וכמה ארצות באיזור הים התיכון, מדינות עם עבר קלאסי כמו מצרים, תורכיה, יוון, איטליה וגם קפריסין וירדן. בארץ עד כה הוא לא היה קיים. מאותו רגע בו יהיה התיקון הזה תקף, כל מי שיקנה או ימכור חפץ המוגדר כ"עתיקה" – יעבור על החוק. כבר היום, לפי חוק משנת 78', כל חפץ עתיק שנמצא בישראל הוא רכוש המדינה שיכולה – אם רצונה בכך – אף להחרים אותו.

לסוחרים גורמת הצעת התיקון החדשה כאב־ראש רציני מיום שהחלו לדבר בה. חפץ מוצג בחנות לראווה. לך תוכיח ממתי הוא נמצא שם. אם כוונת המדינה להרתיע את שודדי עתיקות, הם מזהירים, הרי התוצאה המיידית לחקיקה החדשה תהיה דווקא פריחה ושגשוג בשוק השחור. המיסחר בעתיקות ימשיך להתנהל, מתחת לשולחן ובמחירים מופקעים. מי שיפסיד תהיה המדינה, שתאבד את הפיקוח שיש לה היום על החפצים המתגלגלים בשוק, גם אם נחפרו בניגוד לחוק. עתיקות חשובות, יקרות וכאלה שיש להן ערך מחקר ארכיאולוגי עלולות להתגלגל בחשאי לחו"ל או להעלם במגרותיהם של אספנים מקומיים.

מאז ומתמיד היתה לעסקי העתיקות הילה של קסם ומסתורין, לא בלי ניחוח עז של כסף. לעתים רבה, שהרי כסף. אחרי הכל, בעיני מי שמחשיבים את העבר, יש לחפצים ששרדו מתקופות קדומות ערך רגשי או מדעי שלרוב לא יסולא בפז, ואם נעזוב לרגע את הסנטימנטים, הרי גם מחירי השוק שלהם יכולים להרקיע שחקים. התאווה לחפצים עתיקים היא כנראה מאלה שקשה מאוד לשלוט בהן (משה דיין המנוח אינו הדוגמה היחידה בארץ לאספן נלהב), וההיסטוריה כבר ידעה אין־ספור סיפורים מרתקים על שודדי קברים, סוחרי עתיקות מסתוריים העובדים אך ורק דרך מתווכים מסתוריים עוד יותר, סכומי־עתק ששולמו בשביל שרידים מתרבויות שהיו ואינן, ואפילו כמה וכמה מקרי רצח שארעו בשל חפץ עתיק זה ואחר.

מרטין דויטש בחנותו. ארץ התנ"ך בהישג־יד תמורת כך וכך עשרות, מאות או אלפי דולרים. לסוחרים גורמת הצעת התיקון החדשה בחוק כאב־ראש רציני. אם הכוונה היא להרתיע את שודדי העתיקות, הם מזהירים, התוצאה המיידית תהיה דווקא פריחה ושגשוג בשוק השחור. ומי שיפסיד תהיה המדינה.

ע סקי העתיקות גם התנהלו מאז ותמיד במערכות נפתלות של קשרים סודיים בין שותפים גלויים וסמויים, ויש הרבה כאלה. כל אחד והאינטרס שלו, לעתים מנוגד לזה של היריב. קבוצות לחץ קטנות וגדולות כוחשות ומושכות, כל אחת לכיוון שלה. כי מרובר בעצם ב"תעשייה" מתה, שלא מתחדשת, שהולכת ופוחתת. מספר העתיקות מוגבל. המלאי קיים בתוך האדמה. אם נחפר והוצא – לא יבוא אחר תחתיו. עתיקות, לפי הגדרת החוק, הן מעשי ידי אדם שנוצרו משחר ההיסטוריה עד לשנת 1700 לספירה. ערכן נקבע לפי הגיל, האופי והנדירות. ככל שרב יותר מספר פריטים עתיקים מאותו סוג, כך יורד ערכם. באופן טבעי גם מה שחפור יותר עמוק במניין השנים, יותר נדיר ויותר יקר.

עד לסערה האחרונה שחוללה הצעת התיקון לחוק שרר שקט יחסי בשוק העתיקות הישראלי, ונשמר האיזון העדין בין כל מרכיביו שהתקיימו זה בצד זה מתוך הסכמה שבשתיקה. כולם התפרנסו, וכיכבדו איש את מלאכת רעהו. האיזון העדין הזה עומד להיות מופר.

בראש הפירמידה עומד אגף העתיקות של משרד החינוך והתרבות. הסמכות הממלכתית העליונה שאמורה לפקח, להעניק רשיונות חפירה, לבקר באתרים ולבדוק את המימצאים. אבל זה היה רק לכאורה. בשטח – הדברים לא בדיוק התרחשו "לפי הספר".

את הארכיאולוגים מעניין יותר לחפור הרבה, ולעומק. פחות מעניינת אותם הניירת הקשורה בכך. החוק מחייב אותם לדווח על כל חפירה וחפץ שמצאו. לפי מה שפורסם בדו"ח מבקר המדינה האחרון, לא כולם מזדרזים לעשות כן.

גם את אוצרי העתיקות במוזיאונים השונים מעניינים יותר החפצים עצמם, כלי האדמה, נקיים, רצוי שלמים או, בלית ברירה, מורכבים, בתנאי שיצורפו אליהם "תולדות חיים" מוסמכים. ההיגיון אומר שחייב להיות צינור מידע והיזון־חוזר קבוע בין הארכיאולוגיה למוזיאונים. משלחת חופרת, חושפת, חוקרת – ומביאה את התגליות למוזיאון, לתצוגה. אבל לא תמיד כך הוא המצב.

ב ין המרע למוזיאון יש חלל אפל, מעין "חור שחור" שמתגוששות בו כמה וכמה קבוצות לחץ. אחת מהן שייכת לאספנים הפרטיים. יש אספנים קטנים ויש גדולים. מספרם של ה"רציניים" נע בארץ בין עשרה לשלושים. אספן עתיקות רציני רצוי שיהיה עשיר – כמו למשל ראובן הכט, בעל ממגורות "דגון", או מפורסם – רצוי אישיות צבורית מוכרת כמו משה דיין ז"ל או טדי קולק יבדל לחיים.

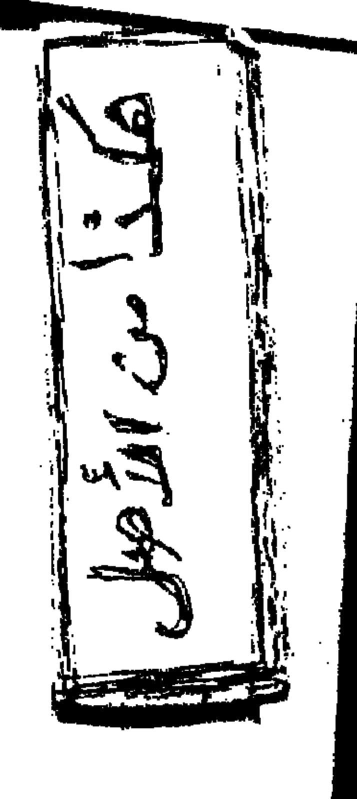
לעשירים אין בעייה לרכוש כל חפץ שמוצא חן בעיניהם. גם לנכבדים אין בעייה. למרות שכולם יטענו שלא לקחו דבר בלי לשלם, יש ויכוח על גובה התשלום. אף סוחר לא מוכן להישבע שתמיד מכר עתיקות אך ורק במחיר השוק המלא. אפשר רק לנחש באילו מחירים נקבו סוחרי העתיקות בעיר העתיקה בירושלים זמן קצר אחרי מלחמת ששת הימים, כאשר הלקוח היה שר הבטחון דאז.

רוב סוחרי העתיקות הם גם אספנים, אבל לאו דווקא מהסוג שאיננו מוכן להיפרד מפריט כלשהו בשום מחיר. יש בארץ כמאה סוחרים רשומים באגף העתיקות, והאגף מכיר את ההיסטוריה שלהם. כיום רק כמחציתם פעילים. לפי החוק הקיים, הם נדרשים למלא מספר תנאים כדי לזכות ברישיון. החשוב שבתנאים: כל המלאי הנמצא ברשותם חייב להיות רשום באגף לעתיקות. הדרך ליישומו של תנאי זה שנוייה במחלוקת בין הסוחרים לארכיאולוגים, השואפים להצר את צעדי הראשונים. הסוחרים טוענים: "קשה מאוד לעשות קומבינציות בעסק הזה". הארכיאולוגים מאשימים: "הסוחרים לא תמיד רושמים הכל ומדווחים על הכל. יש להם כר פעולה נרחב מאוד המאפשר למי מהם שמעוניין בכך, להעלים פריטים".

אחד הסודות השמורים ביותר בקרב סוחרי ואספני עתיקות הוא נתיב האספקה השוטפת, כלומר – באיזו דרך מוצאות העתיקות את דרכן אל השוק האפור.

חפירות לא חוקיות. שודדי עתיקות. "זאת היא מערכת משומנת היטב", אומר עוזי דהרי, האחראי על חוליות הפקוח באגף העתיקות ובקי בנושא. "יש שודדים מקצועיים. כאלה היודעים מה הם מחפשים. הם מקבלים הזמנות מסוחרים ומאספני עתיקות, והם מכירים את השטח, יודעים איפה יש מערות קבורה ואיזה סחורה כדאי לחפש היכן. רבים מהם ערבים כפריים, שגרים בסביבה, וקשה לתפוש אותם. אנחנו יודעים שהם חופרים, יודעים איפה הם חופרים, ולא יכולים לשים לכך קץ. החוק במדינת ישראל קובע שאפשר לעצור רק את מי שתופסים אותו 'על חם'. ואלה שעוסקים בשוק העתיקות, יודעים מתי מגיעה לשטח חוליית פקחים. אז הם פשוט לא חופרים. פעם תפסנו שודדים במערה אחת עם העתיקות בכיס. עצרנו אותם והבאנו אותם למשפט. הם סיפרו לשופט

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)
שאספו שם דבש. ואמנם, כשעצרנו אותם, היה להם דלי עם דבש ביד. כשהשופט שאל אותם מהיכן העתיקות שהיו ברשותם, אמרו שאלה עתיקות שלהם. 'אנחנו תמיד לוקחים את החפצים האלה בכיס כשאנחנו יוצאים לטייל. זכותנו'. השופט הוציא אותם זכאים מחמת הספק".

בצד השודדים המקצועיים ישנם שודדים של שבת וחג. לא רק ערבים. "כל מיני", אומר עוזי דהרי. "יש מהם שבכל השבוע עובדים בבניין, ובשבתות עוסקים בשוד עתיקות, כעיסוק צדדי. ויש חקלאים יהודים שבזמן עונה חלשה בחקלאות, מתפנים לשוד עתיקות. אלה חובבים. לא מתמצאים כל־כך במחירים ולא בטיב הסחורה".

סיפורים מהסוג הבא יכולים להמחיש את מידת החובבנות. מספר שרגא קידר, יו"ר עמותת סוחרי העתיקות: "יום אחד התקשרו אלי 'אנשי־קשר' מאחד הכפרים הערביים במשולש, ואמרו לי שיש להם פריט נדיר. אבן עתיקה עם כתובות. אותנו, הסוחרים, כל חפץ עתיק שיש עליו כתובת, פשוט מקפיץ. בלי לשאול שאלות נוספות יצאתי למקום, ולקחתי עימי מצלמה. הגעתי לכפר, ואחרי גינוני האירוח הרשמיים הובילו אותי למקום. הלכנו כמה קילומטרים ברגל, בחום, לבסוף הביאו אותי בסודי־סודות למקום מסתור והראו לי את האבן. כותרת של עמוד. שום דבר חשוב. הערבי שהביא אותי לשם היה בטוח שיש לו אוצר בלום. לא גיליתי לו שזה לא שווה כלום. צילמתי את הפריט מכל הכיוונים, אמרתי שאני צריך להתייעץ בקשר למחיר, וברחתי משם".

גם למרטין ורוברט דויטש מיפו סיפור באותו נושא, וגם כאן המתווך שהביא להם את הסחורה לא ידע מה הוא מחזיק ביד.

"לפני שנה וחצי בערך הגיע אלינו לחנות ערבי שהביא גלוסקמה (ארון קטן מאבן לקבורת עצמות)", מספר מרטין דויטש. "האיש אמר לנו שכבר הביא את החפץ למוזיאון ישראל, אבל שם לא מצאו בו עניין. במוזיאון ניקו צד אחד של הארון, לא גילו שום דבר יוצא־דופן, והחזירו אותו למביא. על־אף זאת, החליט האיש לנסות לעורר בנו עניין".

"לקחנו את הארון, ובאופן טבעי התחלנו לנקותו בצד שעדיין היה מכוסה בשכבה של עפר. רוברט אחי שיפשף אותו בעדינות, וגילה קו התרוט לאורך. הנסיון לימד אותנו שאם יש על חפץ כזה קו אחד, סימן שבהמשך מסתתרת איזו כתובת. כאותו מעמד לא המשכנו לנקות יותר. שילמנו לערבי כ־200 דולרים, ושלחנו אותו לדרכו. אחרי שהוא יצא מהחנות, סגרנו את הדלת, הורדנו את התריסים והתחלנו לנקות. מה שהתגלה לעינינו קורה לאספן רק פעם באלף שנה: זהו ארון הקבורה השני בחשיבותו בארץ, היה שייך לבתו של יוחנן כהן גדול. על הארון היה כתוב: 'יוחנה, ברת יוחנן, מר חפלוס הכהן הגדול'. זו תגלית מרעישה למחקר. עד אז לא ידעו בכלל שליוחנן היו ילדים. היום אין לגלוסקמה הזאת מחיר. אנחנו מכרנו אותה למוזיאון ישראל בששת־אלפים דולרים. עשינו להם ג'סטה".

במקרה הזה הגיעה הגלוסקמה למוזיאון. גם אוסף דיין הגיע לשם בסופו־של־דבר, בלי ג'סטה, במחיר מלא. במקרים רבים אחרים אין זה כך. הפריטים מסתובבים בשוק, נודדים מהחופרים הלא חוקיים אל המתווכים – אנשי־ביניים שמכירים את הסוחרים ואת האספנים, אלה שבאים איתם בקשר יומיומי. הפריטים העתיקים צוברים מחיר. החופר מקבל מעט, יחסית. אם הוא מקצועי – הוא יודע מה ערכה של העתיקה שבידו, ועומד על המקח. המתווכים מתפרנסים יפה לפי תנאי היצע וביקוש. הסוחרים והאספנים יודעים מה שווה כמה. יש להם גם ספרות מקצועית: "הסוחרים יודעים הכל פיקס", אומר עוזי דהרי, "יותר טוב מכל ארכיאולוג. זהו שוק של היצע וביקוש. במקרים כאלה, המחיר תלוי בחוזק העצבים של כל אחד מהצדדים למשא ומתן".

המבקש נתונים רשמיים על מחירי חפצים עתיקים, מתקשה להשיגם. בשוק כזה המחירים האמיתיים הם מחוץ לתחום, וכוודאי לא לפרסום.

ד"ר ראובן הכט, יו"ר מועצת המנהלים של "דגון" בחיפה, אוסף עתיקות כבר חמישים שנה. הוא אומר שאם אספן רוצה מאוד־מאוד להשיג חפץ מסויים, הוא גם ישלם בעבורו מחיר גבוה – לעתים הרבה יותר גבוה – ממחיר השוק. "פעם, לפני עשרים שנה ויותר, המחירים עדיין היו נמוכים", הוא אומר. "את ה'דאקנטר' שלפניך (כלי קיבול לנוזלים, במקרה המסויים הזה מתקופת מלכי ישראל, סביב שנת 800 לפני הספירה), אפשר היה לקנות בעשרה דולר. היום זה עולה אולי אלף דולרים. כבר אין להשיג כלים כאלה בשוק. היו חפירות, דברים נחשפו, יש גם יותר אספנים מאשר פעם. הכל עניין של היצע וביקוש".

(המשך בעמוד 49)

ד"ר ראובן הכט, יו"ר מועצת המנהלים של "דגון" בחיפה, אספן עתיקות כבר 50 שנה, מתנגד לתיקון בחוק. "אני נותן ל'דילרים' רשימות עם הדברים שמעניינים אותי, והם מספקים לי".

התיקון לחוק העתיקות: מי בעד, מי נגד

טדי קולק, ראש עיריית ירושלים ואספן עתיקות, אומר כי בעניין התיקון לחוק העתיקות דעתו כדעתם של אלה שהתראיינו לכתבה והם מתנגדים לכך – נמסר לנו ממשרדו.

מאיר בן־דב, אוצר מוזיאון הארץ, אומר:

"שוד העתיקות מתקיים באיזורים מאוד מוגדרים. לשודדים יש סדרי עדיפויות. הם לא לוקחים כל מה שיש. השוד מתרכז בעיקר ביהודה ושומרון, וכמעט אינו קיים בשאר חלקי הארץ. האיזורים האלה קטנים ותחומים וניתנים לפיקוח. לדעתי אפשר בהחלט להקדים את השודדים. מה שקורה עכשיו הוא בלבול מסויים בין שני התחומים – סחר עתיקות ושוד עתיקות. אלה שהגו את רעיון החוק החדש, אינם מבדילים, לדעתי, בין תחום אחד לשני. בקריאה ראשונה החוק נשמע נהדר. לא יהיה סחר בעתיקות, ייפסק השוד. זה בדיוק העניין, לדעתי. אלה שעוסקים בסחר עתיקות לא רק שימשיכו למכור – אלא אף יקבלו הרבה יותר כסף מאשר עכשיו".

המוזיאונים ומוסדות המחקר בארץ משלמים למי שמביא להם עתיקות, מעט – ולאט. הרבה יותר משתלם למכור את הסחורה בחו"ל, שם יש לה שוק והמחירים גבוהים. השאלה הבסיסית היא האם צריך לכבוש עתיקות ולא לבדוק את מקורן ולכבד שיושארו בארץ, או האם לשווק לחלוטין את האפיק הזה ולנטוע אותו תחת לשווקי העולם.

"על ישראלי, האוצרת הראשית של מוזיאון ברונפמן למקרא ולעתיקות במוזיאון ישראל, מתנגדת לחוק, אבל בטונים יותר נמוכים: "השודדים מחפשים בעיקר במערות קבורה, שם קל להשיג את החפצים, ויש לפיכאזים שוק טוב", היא אומרת. "אבל הארכיאולוגים אינם מודרכים לחפור קברים בודדים, הם מעדיפים לחפור עיר שלמה. זה נותן להם תמונה טובה של התקופה. וזה יותר נקי. מבחינה מדעית, במערות קבורה נהוג לקבור במת ובמות מגמים [illegible]

במשך כל תקופה. ולכן התמונה המדעית המתקבלת מחפירה כזו פחות ברורה. כדי לפתור חלקית את בעיית שוד־העתיקות היה צריך לכוון את המשאבים לחפירות יזומות בקברים, ולהוציא משם בצורה מסודרת ומדעית מה שאפשר".

מומחים לעניין אמרו לנו כי בתשעים אחוזים מהנזקים שנגרמים לאתרים נגרמים במהלך עבודות פיתוח, ולא בתוצאה משוד־עתיקות. "מה הם נזקי השוד לעומת נזקי עבודות הפיתוח", אומר פרופסור דן ברג, ראש המדור לארכיאולוגיה קלאסית באוניברסיטה העברית ויו"ר החברה הנומיסמטית (לחקר מטבעות) בישראל. "איפה כל בתי הקברות עליהם נבנו שיכונים? איפה כל הפסיפסים שהבולדוזרים עלו עליהם?"

עכלן־גושן, שבקש לשמור על עילום שמו, אמר לנו: "בלי להזכיר את שמי, אני מוכן לספר שאנחנו לא מחויבים להשקיע אם במהלך עבודת פיתוח מתגלה משהו. זה גורם לנזקים אדירים. קודם כל מקפיאים את העבודה לתשעים יום, עד שהביורוקרטיה זזה. אז מדוע שנדווח? עולים על זה עם בולדוזר, וגמרנו".

והשופט עצוני אומר: "קל מאוד לחוקק חוקים חדשים. אבל אזות מין חוק זה שאי־אפשר לקיים אותו. צריך שלא יהיה חוק מאשר שיהיה, ויעברו עליו".

אחת הסיבות שהניעו את אנף העתיקות להציע את התיקון לחוק, היתה העובדה שבכל שנה מוצאים מן הארץ על־ידי תיירים ואספנים כמאת־אלף חפצים המוגדרים כעתיקות.

מול טענה זו של האגף, הקונים מתמצצים מצחוק. "אם זה היה נכון", אומר דויטש, "מזמן הייתי מיליונר. את הפריטים הרציניים באמת, התיירים אינם קונים. וסוחרים שיש אצלם עתיקה חשובה, דואגים לידע את הגופים המתאימים. יש בזה הרבה כבוד וגאווה מקצועית כששמם מתפרסם בעיתונים מדעיים. רובם לא יהיו מוכנים לוותר על כך, אפילו במחיר הפסד כספי".

"אם לא יהיו סוחרי עתיקות", אומר שרגא קידר, יו"ר אמותת הסוחרים, "זה לא אומר שלא יהיה שוד עתיקות. השודדים לא יתעסקו עם הדברים הקטנים, הם יחפשו רק דברים גדולים, ויבריחו אותם לחו"ל. את החפצים הקטנים הם ישמידו. מי שיפסיד יהיה רק המדע".

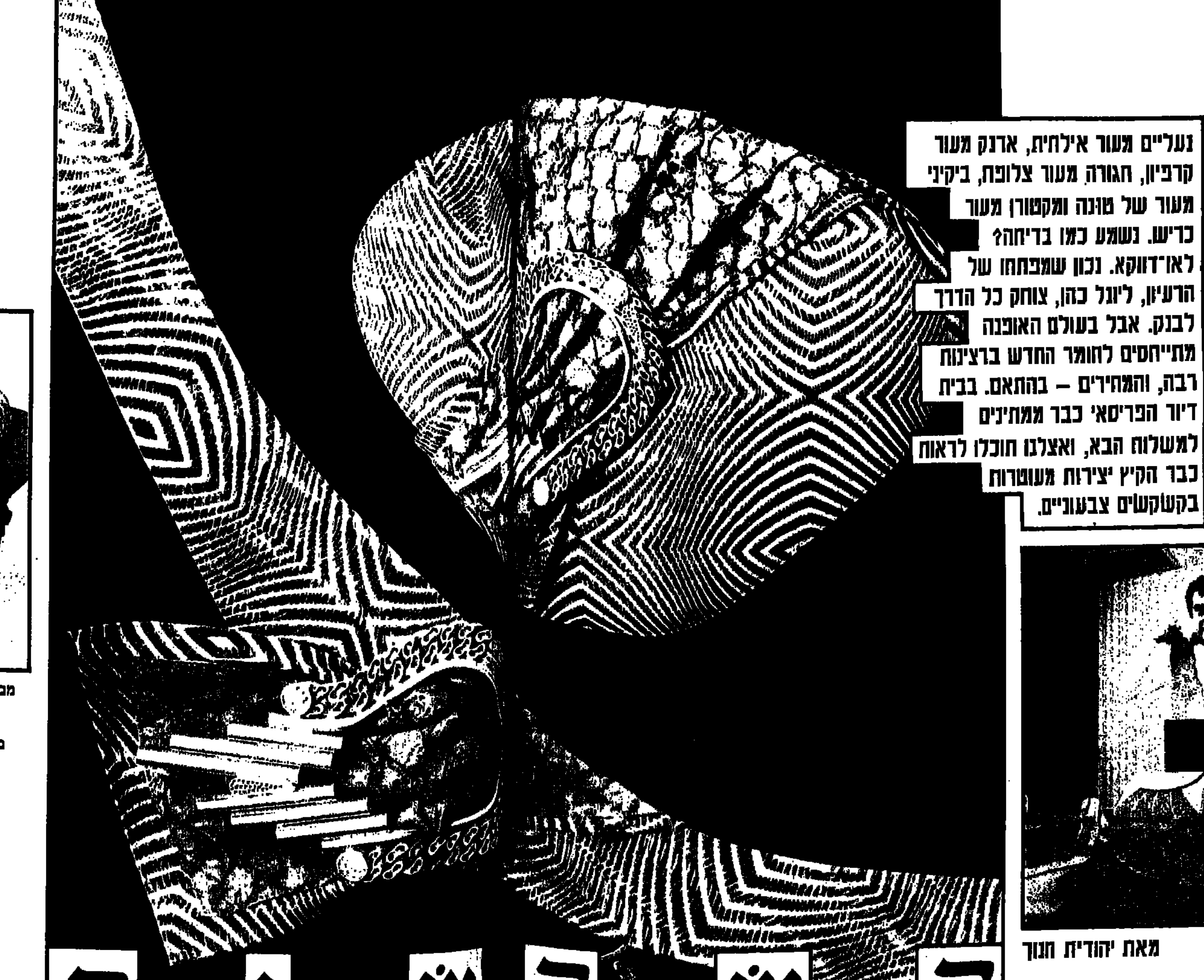
"אין טעם ללכת עם הראש בקיר", אומרת על ישראלי. "רוב המוזיאונים הגדולים בארץ מתבססים על תרומות של אספנים, שבקושי של דבר תמיד מגיעות אל הציבור. בלא התרומות הללו במעט שלא היינו קיימים".

ולראיה: אוסף המטבעות של האוניברסיטה העברית – תרומה של אוזוסקין אוסף נרות החרס – מתנת מגריס שערשלזינגר. אוסף כלי הזכוכית של מוזיאון ישראל היה שייך לאליהו דובקין. אוסף החותמות – לפרופסור אברהם רייפנברג. אוסף המטבעות – למאיר רוזנברג, וזו רשימה חלקית בלבד.

גם טדי קולק, האספן, הבטיח למוזיאון ישראל שלושים פריטים מאוספו הפרטי, לפני מותו.

שני דברים אומרים לנו מביני דבר, ישארו מעל סנוך השעה אם החוק אכן יעבור בכנסת: שוד העתיקות – ואנף העתיקות, הסוחרים והאספנים [illegible]

מאיר בן־דב, אוצר מוזיאון הארץ: [illegible]

נעליים מעור אילתית, ארנק מעור קרפיון, חגורה מעור צלופח, ביקיני מעור של טונה ומקטורן מעור כריש. נשמע כמו בדיחה? לאו־דווקא. נכון שממציאו של הרעיון, ליונל כהן, צוחק כל הדרך לבנק. אבל בעולם האופנה מתייחסים לחומר החדש ברצינות רבה, והמחירים – בהתאם. בבית דיור הפריסאי כבר ממתינים למשלוח הבא, ואצלנו תוכלו לראות כבר הקיץ יצירות מעוטרות בקשקשים צבעוניים.

מאת יהודית חנוך

ק ש ק ש י ם

מבט לסתיו־חורף 88"־87'. שילוב עור דג במערכת של חצאית, מקטורן, נעליים וחגורה.
עיצוב: אילנה כרמלי ל"ראש אינדיאני".
מימין: ליונל כהן במשרדו עם הלהיטים החדשים – חגורות וארנקים מעור דג, שבארה"ב נמכרים בכמה מאות דולרים הפריט.

מה תגידו אם מחר יציעו לכם נעליים מעור אילתית, ארנק מעור קרפיון וחגורה מעור צלופח? ואולי הייתם מעדיפים אותם מעור של טונה? לא, זה אינו תסריט דימיוני. עור דג הוא הדבר הכי חדש באופנה. רק לפני שנה ערך הופעת־בכורה, ותוך זמן קצר נהפך ללהיט. ולמרות שהוא יקר יותר מעורות כבשים וגדיים – אף אחד לא מסתכל על תווית המחיר. אצל כריסטיאן דיור, למשל, לא שאלו כמה זה עולה, רק ביקשו לדעת מתי אפשר לספק אותו. גם בארץ כבר התלבשו עליו כמה יצרנים, ובקרוב נראה אותו אצלנו.

לא מכבר הקדיש ה"ניוזוויק" לעור הדג ולאיש שמייצר אותו עמוד שלם. גם ה"גלוב אנד מייל", ה"אלברטה ריפורט" ועתונים אחרים מתפעלים מהאיש ומהתהליך המאפשר לייצר עור יפהפה ממשהו שעד להמצאת התהליך הזה היה מושלך כפסולת.

איך עושים עור מקשקשי דגים? "הרבה אנשים ניסו לעשות זאת במשך מאות ואולי ואלפי שנים", אומר ליונל כהן, שה"ניוזוויק" קרא לו "מלך עור הדג". "אני עליתי על הדרך הנכונה די במקרה, אחרי חיפושים רבים והשקעה של מאות אלפי דולרים".

כהן (47), ממוצע קומה, עור פנים שחום, מפרצים בצדעים, נראה יותר כבחור ישיבה מאשר כאיש עסקים בינלאומי. לא מכבר ביקר בארץ ובדרך לחופשה באילת עבר גם במרכז כדי לראות אם גם כאן יש קונים לעור הדגים. הוא מצליחן שעשה את כספו בעסקי נפט, אבל מוכר בארצו, קנדה, כמי שמוכן תמיד לנסות עסקים חדשים ולא שגרתיים.

"כשמישהו אומר 'אי־אפשר לעשות את זה' – הוא מתכוון לומר שהוא לא יכול לעשות את זה", אומר כהן. "אבל זה לא אומר שאני לא יכול". הוא לא המציא את התהליך שהופך קשקשי דגים לעורות עדינים ויפים, אבל כשבאו אליו הממציאים – התלהב ואמר "קניתי". ההתלהבות הזו עלתה לו עד עכשיו שלושה מליון דולר בהשקעות לפיתוח המוצר.

"זה חלום של כל איש עסקים", אומר כהן בהתלהבות של מי שגילה אוצר בים. "יש פה מוצר עם ביקוש אדיר והיצע בלתי־מוגבל. מספר הלטאות, הנחשים והתמסחים בעולם מוגבל – אבל דגים יש בלי סוף. עד עכשיו זרקו את העור ויצרו בעייה אקולוגית. עכשיו עושים ממנו מוצרי יוקרה".

הוא מוציא מתיק עורות יפהפיים: עור אילתית עם רמז של קשקשים עדינים, צבוע בוורוד מהמם, ועור קרפיון צבוע בכחול מבריק שעשו ממנו חגורה עם קשקשים בולטים, כמו בטבע. תהליך הייצור מעדן את העורות וצובע אותם בצבעים יפהפיים. כהן כבר מדמיין לעצמו איך ייראו ביקיני מעור של טונה ומקטורן מעור כריש.

מי שחושב שליונל כהן הוא תמהוני שמחפש את הדרך הקשה לעשות כסף, טועה. הוא נולד בעיר קטנה בקנדה, ובמשך עשרים שנה עבר בחברה המשפחתית שעסקה בנכסי דלא ניידי. המשפחה היתה מרוצה מהשקעות במגרשים ובבתים, אבל ליונל שכנע אותם שיש עסקים הרבה יותר מעניינים ומכניסים. הוא השקיע בנפט וגז והיום חברת "טורוור אנרג'י" שווה הרבה מליוני דולרים.

"ניוזוויק" מספר עליו שיש לו כספת מלאה במטילי זהב על כל צרה שלא תבוא, אבל אצל כהן המליונים לא בולטים כלל. הוא לבוש בבגדים פשוטים, ואין עליו אפילו סמל מעמד קטן. רק הנעליים, מעור דג, עלו ארבע־מאות דולר.

"הרבה אנשים פונים אלי עם הצעות לפיתוח חידושים ופטנטים. צריך הרבה סבלנות, כי יש בעולם הרבה נודניקים, אבל אני מדבר עם כל אחד אישית כי אינני רוצה לחזור על שגיאת חיי. בשנת 1960 פנה אלי איש אחד, אמר לי שיש לו המצאה שתחליף את הרוכסן וביקש ממני להשקיע בהמצאתו כסף. אמרתי לו ששום דבר לא יחליף את הרוכסן, ודחיתי אותו. למוצר שהציע לי קוראים 'וולקרו', אלה הפסים הנדבקים שמשתמשים בהם במאה מוצרים. מי שהשקיע בהמצאה הזו עשה מאות מליונים. מאז אני פתוח להצעות".

אנשים שעוסקים באופנה וקלטו את הפוטנציאל של החומר החדש קונים את עור הדג בהתלהבות. מוד פריזון, פריסאית, מעצבת נעליים ואביזרים שנותנת את הטון בתחום זה, ביקשה בלעדיות. אצל ג'יוואנשי כבר הציגו בגדים מעור דג לחורף הבא.

גם יצרנים ישראלים התלהבו. עודד גרא עיצב ל"פרוות שרף" מעיל ממינק שחור מקושט בעור דג חרב שחור, ומעיל משועל אדום עם רצועות מעור אילתית. "פנארי" מחיפה יעשו חגורות. בילי היימן, יצרנית בגדי עור מאילת, מקשטת את הבגדים שלה בטלאי עור דג. מי שיוריד את העור הזה אל העם יהיה "ראש אינדיאני", שמקשט בו מכנסי ג'ינס וגם מייצר ממנו נעליים שיוצעו למכירה כבר בימים הקרובים.

"ישראל היא 'דג קטן' כשוק פוטנציאלי לעורות הללו", אומר ליונל כהן, "אבל כיהודי, חשוב לי לפתח את הנושא גם בארץ. אני רוצה שאנשים ייצרו מהעורות האלה דברים יפים ויייצאו אותם לחו"ל. קריאה ייצאה בשנה האחרונה ארנקים בחמישים מליון דולר, אז מדוע שישראל לא תצטרף למה שהולך להיות להיט כבר בתחילת המירוץ?"

הרזיה עם "מרזית"® תדהים אותך בתוצאותיה

בלעדי למרזי מורית

"זה קרה כל כך מהר וקל — גם אני נדהמתי מהתוצאות. הכרס היורדים וכל ריכוזי השומן נעלמו ב־50 יום. כמו חלום! היום, בהופעות על הבמה, אני נע בקלות — עם המון ביטחון... והקהל — גם הוא נדהם — לא מאמין שאני זה אני. "דורון! איפה הכרס?" הם שואלים... נהניתי מהתכנית האישית בשילוב עם הכמוסות והמשקה ב"מרזית"®, שהותאמה לסדר יומי המיוחד — בפיקוח רפואי. נהניתי מצוות היועצות המקצועי, והחשוב מכל, נהניתי להצליח — ללא תרופות — לאחר כל הניסיונות הרבים שנכשלו.

עכשיו, אין לי ספק! יש רק דרך אחת להרזיה בריאה וסילוק השומנים — מרזי מורית."

דורון כהן
רח' אוצר הצמחים 6 הרצליה

דורון כהן בן ה־45 הינו זמר מפורסם בלהקת החקים. קולו המיוחד ושיריו הפכו כבר לנכס בישראל ובאירופה.
בחודש פברואר 87 הצטרף דורון לשיטת "מרזית"® של מרזי מורית במשקל 103 ק"ג, לאחר כל ניסיונות ההרזיה שלו נכשלו. כעבור 50 ימי...

דורון לפני ההרזיה — 103 ק"ג

דורון כהן
זמר בלהקת השחקים
הפחית 27 ק"ג ב־50 יום
בשיטת "מרזית"®
"והקהל — גם הוא נדהם — לא מאמין שאני זה אני..."

אחרי 20 ימי הרזיה — 90 ק"ג

אחרי 30 ימי הרזיה — 85 ק"ג

מ־103 ק"ג ל־76 ק"ג
ב־50 יום — בפיקוח רפואי

דורון, לאחר 50 ימי ההרזיה — 76 ק"ג: "נהניתי מהתכנית האישית בשילוב הכמוסות והמשקה ב"מרזית"® — שהותאמו לסדר יומי המיוחד".

תוכנית ההרזיה בביתך תוך 48 שעות

שירות מיוחד להרשמה מיידית
למענך, שירות מיוחד של "מרזי מורית". ניתן למסור פרטים אישיים, לצוות היועצות, לצורך מילוי שאלון ההרשמה, באמצעות הטלפון, בכל יום, בין השעות 08:00-16:00.
תוך 48 שעות, תגיע לביתך תכנית ההרזיה האישית שלך, ומיד תוכל להתחיל לרזות.

הרזיה עם "מרזית"® בנוסחה בלעדית ללא תרופות

חינם — 24 שעות ביממה
גם בלילות ובשבתות
02-663125 ,02-630423
או בתלוש

מרזי מורית בע"מ
רח' אלפסי 30, ת.ד. 4456
ירושלים, 91043
נא שילחו לביתי - חינם: חומר הסבר מפורט לשיטה + הסבר לכמוסות ולמשקה ב"מרזית" + הסבר לתכשירים הבלעדיים לריכוזי השומן + הוכחות מצולמות + שאלון הרשמה מדעי — ללא כל התחייבות.
שם
כתובת

עיסקה טובה בשדרה השמינית

ה קיץ הזה, כך קובעים אנשי ענף הנסיעות, ארה"ב היא היעד המועדף של הנוסע והמטייל הישראלי. הטיולים המאורגנים לשם מתמלאים במהירות, ולשירותם של רבבות הישראלים שיפקדו הקיץ את ארה"ב, נקדיש כמה ממדורינו הקרובים.

נפתח במסעדת "קיפי" שבלב הברודווי של ניו־יורק (השדרה השמינית, פינת רחוב 44), וזאת משלוש סיבות: האוכל טוב, הכמויות - בלתי־מוגבלות, והמחיר - מאופק. מסעדה זו, בלב איזור התיאטראות, הוקמה לפני הרבה שנים על־ידי מפיק יהודי בשם קיפניס, וממנו שמה. היא צמודה למלון "מילפורד־פלאזה" (שיהיה משכנם של הנוסעים במסגרת "מועדון מטיילי מעריב" בעת שהותם בניו־יורק).

במדורים הקרובים: כמה המלצות אמריקניות לשירות הישראלי המטייל, שארה"ב אמורה להיות היעד המועדף עליו בקיץ 87'.

"קיפי" היא מסעדה הדורה למדי, עם שולחנות מחופים במפות כתולות, מלצרים הלבושים לפי כל כללי הטקס, כלי אוכל והגשה המעוררים תחושת יוקרה. הכתלים מכוסים בציורים של כלי שייט למיניהם. האורות עמומים. האוירה חרישית, מכובדת. אתה יכול להכנס ל"קיפי" בצהריים ותמורת מחיר אחיד של 10 דולר להנות ממזנון חופשי.

מדי יום מתחלף המיבחר במזנון הארוך הניצב בטבור המסעדה, והוא מכיל סלטים שונים, מנות ראשונות קרות ומנות עיקריות חמות, וכמובן מנות קינוח. המיבחר גדול וגם הזולל הישראלי המצטיין לא יוכל להקיף את כולו בארוחה אחת.

בצהרי יום ביקורנו ב"קיפי" כללה פריסת המנות הראשונות מיבחר גדול של סלטים טריים, כמה סלטים על בסיס בצקי, כבד קצוץ, סלט ביצים, צנצנות עם רטבים שונים כדי לצקת מהם לפי טעמך על הירקות שאתה נוטל. כצד ניצבו סלסלות עם פרוסות לחם צרפתי ועם לחמניות טריות.

בנינו לעצמנו צלחת ציורית מכל אשר בחרנו וחזרנו לשולחננו. הסלטים כולם היו טעימים. הצטיין סלט דגים על בסיס של שבלולי פאסטה.

אל המנות העיקריות ניגשנו פעמיים. בסיבוב הראשון קיבלנו, לפי בחירתנו, נתח כבש ופרוסת בשר בקר העוטפת מחית של תרד אפוי. בסיבוב השני נטלנו מעט ספאגטי וכדורי בשר. אלה גם אלה היו טעימים.

אל המנות העיקריות נילוו תפודים קטנים אפויים ותרמילי שעועית ירוקה דקיקה, שנאפו בחמאה. ממיבחר מנות הקינוח נטלנו סלט פירות טריים, כמה תופינים זעירים וחריץ גבינה קטן עם פכסם. תה וקפה, הכלולים בעיסקת עשרה הדולרים, הביא המלצר לשולחננו.

חטיף

בשר לבן עם אספרגוס ופטריות יער (צילום: גלי שטל באדיבות הוצאת "מודן")

מאכלים ופתגמים, לא כשר

ב מסעדתו "יוניני" שבשדרות רוטשילד בתל־אביב, כשמלצריו ההיאטנאמים מנחיתים על שולחננו מאכלים סיניים שבסיסם דווקא בשר, מציג בפנינו אחרונו בעל הצמה והמסעדה את ספרו השני — "הבישול הסיני", לא כשר.

הראשון, כזכור, היה כשר למהדרין וכל מה שחששת שם ולא מצאת — תמצא עכשיו בשני. דומה שזהו ספר הבישול הראשון בארץ המעז לציין במפורש שמתכונו אינם...

מאויל

סלאן میں اوقات

מה שיותר עמוק, יותר ירוק

(המשך מעמוד 42)

את הסחורה מספקים לו "דילרים" שהוא עובד איתם מבית־לחם, ירושלים וגם מחוץ־לארץ – וזאת כשמדובר בעתיקות שנחשפו בארץ.... "אני נותן לדילרים שלי רשימות עם הדברים שמעניינים אותי, והם מספקים לי", אומר הכט, שלאחרונה תרם את האוסף שלו, הרולל בשלושת־אלפים פריטים, לאוניברסיטת חיפה שהקימה את "מוזיאון הכט". מאוסף מטבעות, וכוכיות ופסלים.

כיצד בדיוק הוא מקבל את הסחורה?

על כך לא מדברים: "זה לא חוקי, את יודעת. והנדים ההיסטוריים החשובים באמת מסופקים לשוק באופן לא חוקי".

לא רק הוא אינו חפץ להרחיב את הדיבור על דרכי השגת החפצים העתיקים. גם אספנים וסוחרים אחרים עימם דיברנו מסרבים לשתף פעולה: "אנחנו לחוצים בזמן האחרון", הם אומרים, "יושבים לנו על הגב. יותר טוב לא לדבר".

עמוס קלונר, ארכיאולוג מחוז שפלת והר יהודה מאגף העתיקות, מסכים שקיים עתה לחץ על הסוחרים, והוא אפילו מרוצה ממנו: "בזמן האחרון הסוחרים והדילרים לחוצים. אנחנו נושפים להם בעורף. לכן כל המסחר הוריד פרופיל, ומנסה להתקיים בשקט. רוב הסחורה הנמצאת בשוק מגיעה אליו מחופרים בלתי־חוקיים. הכל נעשה בהסתר, כבר לא בראש חוצות, עיסקות נקשרות מתחת לשולחן. גם אם לכאורה הכל רשום – עדיין קיים שטח־פעולה רחב מספיק שבו אפשר להתחכם. הרבה מאוד עתיקות מוברחות מהארץ לחו"ל. היום אפשר בקלות לרכוש עתיקות מארץ־ישראל בלונדון, ציריך וניו־יורק. איש לא בודק. למרות שהחוק אוסר להוציא עתיקות מן הארץ מבלי שרוות עליהן לאגף העתיקות, איש אינו מתייחס לכך ברצינות. המדינה אינה מטפלת בעבריינים, וכולם מצפצפים על החוק. לכן חשוב מאוד, לדעתי, לאסור בכלל את הסחר בעתיקות, ובכך לצמצם עד כמה שאפשר את השוד, המסחר הבלתי־חוקי וההברחות לחו"ל".

המצדדים והמתנגדים לחוק המוצע, שכבר הונח על שולחנו של השר יצחק נבון לאחר שהוכן ע"י משפטני משרד החינוך, מתחלקים לשני מחנות ברורים. סוחרים, אספנים ואוצרי מוזיאונים – נגד החוק. ארכיאולוגים ואנשי אגף העתיקות – בעדו. כולם אגב, מדברים בשם טובת המדינה.

רופסור דוד אוסישקין מאוניברסיטת תל־אביב, נכדו של אוסישקין הידוע, הוא חסיד נלהב של החוק. "שוד העתיקות גורם להרס עצום. מערות קבורה כמו גם תילים שלמים נהרסים כליל", הוא אומר, "מאתיים ארכיאולוגים חתמו על עצומה בעד החוק. אבל הסחורים והאספנים הם קבוצת לחץ גדולה וחזקה".

גם ד"ר אהרון קמפינסקי מאוניברסיטת תל־אביב חושב שלאספנים יש "לובי" חזק. כמה וכמה אנשי ציבור ידועי־שם בארץ הם גם אספני־עתיקות. פרופסורים באוניברסיטאות קשורים לאספנים, ומייעצים לסוחרים. "זה לא כשר, לא מוסרי, וגובל בניצול לרעה של תפקיד ציבורי", הוא אומר. "שר החינוך השתכנע שחוק כזה הוא הכרח המציאות, ואז באה אליו נציגות של סוחרים ואספנים ושיכנעו אותו לחשוב גם על הצד השני. במועצה הארכיאולוגית יושבים אינטרסנטים: טדי קולק – אספן בעצמו, השופט עציוני – גם כן אספן, ראובן הכט מחיפה – אספן ידוע. גם גאנדי הוא אספן, למרות שהוא מנהל מוזיאון. לא פלא שהם מתנגדים לחוק. הוא יפגע בהם ישירות".

ד"ר ראובן הכט, כאמור, לוחם נגד יוזמות חדשות בשטח. הוא נגד תיקון החוק: "אני מתנגד לאיסור על מיסחר בעתיקות. זה יזיק למוזיאונים, ויזיק למחקר המדעי. בעתיד, אם יתקבל התיקון, לא יהיה אפשר עוד לתרום למוזיאונים. העתיקות יוברחו מכאן ללבנון ומשם לפאריס או לארה"ב. אוצרות יקרים מעברה יאבדו לישראל לתמיד".

"עם כל הכבוד לראובן הכט", אומר עוזי דהרי מאגף העתיקות, "עברו הימים של המאה הקודמת בהם רק לעשירים היו אוספים פרטיים. היום, העתיקות של א"י הן רכוש המדינה, לא רכוש פרטי. כשם כבוד המדינה וחוקיה הן אינן יכולות להיות הפקר. אני יודע שבעלי השררה נגדנו, ויש להם הרבה כוח והשפעה".

ועוד מספרים הארכיאולוגים על צלמית נדירה שנמצאה בתל בית מירסים שליד מושב אמציה, ונעלמה להם מתחת לאף. "אנחנו יודעים שהיא הסתובבה בשוק, ולבסוף נמכרה באלפי דולרים. לא יודעים בדיוק היכן ולמי".

סיפור אחר מסתובב סביב חירבת ועקוקה, שריד לתקופה ההלניסטית, שנשדדה כמעט כולה. עמוס קלונר בא לשטח אחרי ש"ביקרו" בו השודדים, ועשה מה שמכונה "חפירת הצלה". לבסוף הצליח להוציא משם שברי חרסים בלבד. לא מזמן הראה לו אחד האוצרים במוזיאון ישראל אוסף שלם שנרכש על־ידי המוזיאון בדרך לא חוקית. כמו ב"פזל", הביא עמוס מהבית את השברים מהתל, והתאימם לאלה של המוזיאון. הם התאימו בול.

המלחמה בתיקון לחוק, שהתחילה בשקט, צוברת בזמן האחרון תאוצה. ככל הנראה ההכרעה הסופית תיפול עוד השנה. כן או לא סחר בעתיקות. כל מחנה מקווה שינצח. כל מחנה אוסף אסמכתות המצדיקות את טיעוניו.

המצודדים מביאים דוגמאות מארצות השכנות, כאלה שאסרו את הסחר – והשוד פסק שם כמעט לחלוטין. "ירדן היא לא בדיוק מדינה ברברית", אומר עוזי דהרי, "וגם איטליה, יוון ומצרים נחשבות מדינות מתוקנות מבחינה זו. עוכרה שרק אצלנו ובלבנון עדיין מותר לסחור בעתיקות".

"חזרתי עכשיו מתורכיה", אומר פרופסור אוסישקין, "שם – כל תייר שנכנס למדינה ממלא טופס, עליו כתוב באותיות קידוש לבנה – אסור להוציא עתיקות, העבריינים יענשו. כל מזוודה שיוצאת מתורכיה עוברת שיקוף רנטגן. הם בהחלט מתייחסים לעתיקות שלהם כאל נכס לאומי. חבל שאצלנו זה לא כך".

אביבה מץ

אין שלווה

(המשך מעמוד 30)

הסרט הראשון ששיחק בו, "מסע אלונקות", צולם מלא כאילו דירה ברב הזה. בוקר אחד היה גידי צריך לנשק על המיטה את ג'יטה מונטה, ואחר־כך, בחדר אחר, ללכת לפרידה את צווארה של יעל פרל. צנוע, לא שהוא ביופיו, או אפילו בוסרי במראה שלו, עבר מאשה לאשה. הוא היה קצין ישראלי שהנשים כרוכות אחריו, לא ההיפך. קשה היה להאמין שמההתנהגות האותית שלו מול המצלמה ייצא מאהב. אבל יצא.

על קיר הפסאז' שבקירבתו הוא מתגורר יש כתובות ענקיות, רועדות בתרסיס שחור: "גידי גוב המסגע", כתוב שם, וגם "גידי גוב המהמם". על הכתובות, כנות שנתיים, ניכרים נסיונות כושלים של מחיקה כסיד.

גוב: "אין אהבה בתקליט. יש תשוקה, אבל לא אמיתית. אתה הרי לא ממש תשוקה ללוליטה. אני דווקא לא בעד קטינות לא מנוסות. השיר דיבר אלי מכיוון של נאבוקוב, במובן הספרותי. גבר ישראלי ממוצע נוגס והולך, עד היום הישראלים לא יודעים איזה יין טוב. אני לא מזלזל בהם, הם יכשו ביצות ונלחמו, לא היה להם זמן לטעום יין".

כך הגענו שוב אל הגבריות. כל הזמן, כמו בתקליט, סבבנו בלי נחמה על מעגל האהבה־התשוקה־גבר־ישראלי. "מה זה, גבריין" אמר גוב, "גבר בעיני זה לעשות רוח, לבוא, להגיד, אה, אה, אח, אני יודע מה לעשות! אני רואה בדמיוני כל מיני אנשים שרויים שנראים כמו סאם שאפארד. אבל גם הם שחקו קלנוע בסופו של דבר. אחרי עשרים וחמש שנים יתגלה שהוא עשה מסאג'ים לחבר שלו בבריכה".

הוא לא יעשה מסאג'ים לאף אחד. אפילו לא אם מדובר בעיסוי תמים. גוב לא ממהר לבטוח בקולגות שלו. "הייתי מסתפק בשניים, שלושה ידידים יציבים. חברות זה דבר שנותן כוח. לא משנה המין. זה יכול להיות גם עם אשה. אתה יודע שאתה יכול להרים טלפון. עכשיו אני בסביבות השניים. חוץ מאשתי. קשה יותר להתיידד עם מישהו מהמקצוע. יש מתחים. כי מה זה חברות? בהתחלה זה כמו רומן, רק בלי יחסי מין. מאושרים לטלפן אחד לשני. יש איזו עליזות קטנה בחיים. זה לא עולה כסף. אבל בעיות מקצועיות מרחיקות".

"עם צער", הוא אומר, "אני מסתדר מצויין. בזה אני מנוסה".

זה התחיל בשאבא שלך ניפטר? בן כמה היית?

"הייתי בן שבע. כן, אני חושב שזה התחיל אז. יש בתקליט שיר געגועים לחבר שנהרג במלחמה. עלי מוהר כתב אותו לזכר בחור שנפל בהתשה, בתעלה. אני לא חושב שיש הבדל בין הצער של עלי לצער שלי על מות אבא. גם יורם של עלי לא מת לגמרי, הוא חי במות. זה עצוב שהוא איננו. מתגעגעים".

לפני כמה שבועות התראיינה ציפה גוב, אמא שלו, באריכות, במוסף הזה. היא דיברה גם על מה שהוא לא מפרט בו. אבא שלה. אפשר היה לשער שגידי חש התכווצות פנימית למיקרא החשיפה הלא מקובלת הזאת. לא היה קשה לו?

"לא קשה לי עם שום דבר שנעשה ביושר. ככה אמא שלי מדברת. הראיון שיקף אותה. ככה אני רואה אותה. כשגמרתי לקרוא, אמרתי: זה בסדר. יש לך אמא לא רעה".

על עטיפת התקליט מובעת תודה לפסי, ג'נו וענת. פסי היא אשתו של לואי להב. ג'נו נשואה לטכנאי ההקלטות יעקב מורנו. ענת היא אשתו של גידי. יש לו גם שני ילדים, דניאל בת שמונה, יותם בן שש. "נעלמנו מהבית. היינו נכנסים לאולפן ועובדים עד שמישהו מתמוטט. בשבע בבוקר היינו מגיעים הביתה. אם היה כוח נתנו נשיקה לילדים והלכנו לישון. הנשים ניהלו לבד את הבית במשך חודשים, חיו לבד. אשתו של מורנו טילפנה פעם בשתיים בלילה שהילד התעורר עם חום. מה אפשר לעשות? הוא מוכרח להמשיך לעבוד. היא הסתדרה בלעדיו. הקשרים נהפכו לטלפוניים. לא רצינו כלום, רק לישון. הודינו לנשים על זה שלא גירשו אותנו מהבית ולא צעקו: איזה חרה של מקצוע".

עכשיו חזר אל מה שהוא קורא "הפינוק שלי". תוכנית הנוער הטלוויזיונית "זהו זה". הוא מעריך את מאמציהם של הקולגות שלו, מוני מושונוב ורב גליקמן, שתיפקדו גם במקומו במשך שלושת חודשי ההקלטות שלו. הוא אומר "אני מתרגש", כשהוא חושב על התקליט המגיע עכשיו לחנויות. אתה רואה את הלב הגולי מפמפם במהירות מאחורי אי־ההבעה שלו. הוא פוחד ומתרגש והוגה ברעיון הרחוק של מופע יחיד.

גוב חי בשלום יחסי עם העובדה שאינו יוצר. "הייתי מאושר להיות הוגה רעות עם מוח היסטרי. אבל אני די מוגבל. הלוואי שהייתי יכול לכתוב בעצמי".

וכנית שאתה משתתף בתוכנית טלוויזיה שמציעה לך להגשים משאלה, מה אתה מבקש?

"הייתי רוצה להיות נהג באיזה מירוץ מדברי. בראקאר, למשל".

ולנצח?

"לאאא. לא איכפת לי מזה. רק שיתנו לי אוטו ולשורה ארוך ויותר?

"הייתי רוצה שתהיה לי שלווה. ואין לי".

תלמה אדמון

חיים ואוהבים

המסיבה אצל השכנים

תמונת פתיחה מסרטו הפחות מצליח והלא־כל־כך ידוע של וודי אלן, "אבק כוכבים" (Stardust Memories):

הוא יושב רומס בקרון רכבת. כל האנשים המאכלסים את המושבים נראים כה אומללים, עגומים, מדוכאים – שבא לך לבכות. המצלמה מתעכבת ממושכות על הפרצופים – כל אחד מכוער יותר מחברו. מן הקרון העומד במסילה השכנה מציצות יפהפיות לעברו של וודי אלן. אחת שולחת לעברו נשיקה. מישהי שותה שם שמפניה. אווירה של חינגה.

אלן מנסה לפרוץ ולצאת מקרון האומללים. הדלת נעולה. לשווא. הקרון מתחיל לנסוע. בייאושו הוא הולם בדלת, אך אין פותח. הוא נותר תקוע שם, בתוך האומללות. בעיניו המבט הידוע בשם "כל הטוב קורה אצל האחרים, ורק אצלי שממה. מדוע דווקא אני תקוע תמיד במקום הלא־נכון".

לפעמים אתם מוצאים את עצמכם תקועים במין קרון של אומללים, בעוד שאצל השכנים נערכת המסיבה האמיתית ואין לכם יכולת לעבור אליה. למה? מפני שאתם קשורים בצורה זו או אחרת אל האומללות שלכם / מפני שלא נעים לכם לעזוב / מפני שזוהי תובתכם.

ולפעמים נדמה לכם כי חרף הבדיקות וההתלבטויות המוקדמות שלכם – בחרתם לנסוע למקום הלא נכון, לבקר בהצגה הלא נכונה, לעמוד בתור שאינו זז, לבחור בבן־הזוג הלא מתאים, לקנות את הדירה הפחות מוצלחת בשוק. ואילו האחרים מיטיבים תמיד לעשות את הבחירה הנכונה. כך, מכל מקום, הם מספרים.

ועל כך היתה דודה סוניה, דודתי החכמה, אומרת: "תגידו גם אתם..."

תיבת דואר / הבית שלי הופצץ באמת

ברצוני להתייחס לכתבתך "ימים רחוקים" (מטוסשבוע 8.5.87):

"חוויה" אמיתית של בית שנהרס בהפצצה עברה עלי בילדותי, בפברואר 1948, כאשר הופצץ רחוב בן־יהודה בירושלים; אמנם הייתי ילדה רק בת שש, אבל הזכרונות מלווים אותי עד היום.

לימים, כאשר כבר הקמתי משפחה משלי, ובטלוויזיה הקרינו את תוצאות ההרס מפיגוע חבלני של בית משפחה בחיפה, ישבתי והזלתי דמעות לנוכח ההריסות, כאשר "לול" של תינוק ואי־אילו צעצועים בצבצו מתוך ההריסות. בנס לא היו נפגעים בנפש באותו פיגוע, אך קשה היה לי להסביר למשפחתי את פשר התרגשותי, כיוון שהיה נדמה לי שאני חוזרת שנים לאחור ומרגישה שוב על בשרי מצב זה, כאשר משפחה נותרת לפתע חסרת כל, ללא גג לראשה ובדרך־כלל גם פגועה גופנית.

לפני 39 שנים לא היתה כל קרן לנזקי פעולות איבה, ואמי נאלצה להיאבק לבדה על שיקום מחדש של הבית (אבי ז"ל היה אז פצוע קשה ו"מנוטרל" בבית החולים הדסה שעל הר הצופים), כשהיא מטופלת בשתי ילדות קטנות, והייבת לדאוג גם לפרנסת המשפחה, תוך מגורים חליפיים בחצי חדר אצל דודה.

מכאן תביני בוודאי את הדחף שלי להגיב על כתבתך.

דבורה כהן
אשקלון

האות השביעית

אבי אמר לי פעם, במסגרת החינוך לנקיון הפה: אל תגידי "יקה פוץ". זו מלה גסה מאוד, כאילו אמרת "יקה זרג" (ואז שאלתי מה זה).

והנה היום כותבים בעתון "יקה פוץ" כדי להוסיף צבע לכתבה וכדי להיראות פחות מכופתרים.

מלה הנגזרת מן האות השביעית היתה פעם מלה שמשמיעים בלחישה, ולאחריה מצחקקים. היום יש לה כבר לגיטימציה מלאה בתקשורת הכתובה, שלא לדבר על עולם הבר והבמה.

אבל אני – בכל פעם שאני מַשָּׁה ומתרגלת את האות השביעית בשפתי המרובדת – אני חשה (עדיין) רגע של אי־נוחות, כאילו קיבלתי נקע בפה. האם זה אי־פעם יעבור לי?

לפצח את הקוד

ב"סופר" שלנו יש בעצם הכל. ואת אומרת, כל מה שכלול בסל המזונות הדי צנוע שלנו. ויש בו גם שלטון האשה. קוראים לה חנה והיא המנהלת של המרכול הגדול בשכונתנו ואני מעריצה אותה על כך שהיא שומרת על שפיות דעתה ולא מתמוטטת פעמיים ביום.

למה? כי מאז הונהגה שיטת ה"קודים" במקום המחירים – מה שמשגע לנו, לצרכנים, את השכל – מפציצים אותה הקופאים/יות אחת לשלושים שניות בזעקה־שאלה: "חנה! חנה! כמה עולה הי־־־ז", ולחנה יש כנראה תוכנה שלמה של מחירים במוח, והיא זוכרת אלפי פריטים. וכך, כל מי שמגיע ל"סופר" שלנו שומע את ה"חנה־חנה" מרגע היכנסו עד רגע עוזבו את המקום.

אז כמו שאמרתי, יש לנו ב"סופר" הכל, גם מדפים מסודרים וגם מרחב וגם תור כרוני ליד הקופה. וישנה, כמובן, גם שיטת פיתוי לקונה התמים הנכנס לקנות "רק ביצים" ויוצא עם 17 פריטים לא־לעניין שקרצו לו בדרך. אולי לכן אנחנו לפעמים בוגדים בחנה וקופצים למכולת. שם, בתוך הבלגן, הדוחק, המיכחר הדל, עם החנווני המיוזע בעל אלף הזוועות – אנחנו קונים בדיוק מה שביקשנו, ללא תוספות. במכולת אנחנו לא מסתבכים עם קודים. אנחנו יודעים בדיוק מה עולה כמה. זאת ועוד: במכולת אנחנו עושים מיני־תרגיל כחוזרה לימי הילדות. אמנם זה לא בדיוק מבצע "שורשים", אבל גם זה ייחשב למשהו...

אין לנו מכולת מסויימת לשם אנחנו קופצים בדרך מן העבודה הביתה כדי לבגוד בחנה. יש לנו כמה. ודווקא באיזורי רווחה. החנוונים שם, למרבית ההפתעה, אינם דוברי אידיש במבטא פולני, אלא עברית שורשית או עברית־ערבית. ובכל פעם כשעלינו לשלם בעבור הקניה אנחנו נדהמים מן הסכום הקטן: משהו בסביבות 15 – לא 150 – שקלים, שהוא סך הכל שפולטת הקופה הסופר"ית שהזינו אותה בקודים מסתוריים.

ולאחר תרגילי הנוסטלגיה הללו אנחנו חוזרים אל חנה לקניה הרצינית באמת, והיא, בעלת עיני הנץ, שואלת בחביבות: איפה הייתם בשבוע האחרון?

וכי מה נאמר להז הרי לא היא אשמה. השיטה אשמה. החזירו לנו את המחירים – ונחזורה אל המרכול הממוזג שלנו.

וודי אלן. תמיד בקרון האומללים. אם החגיגות מתנהלות גם בלעדיכם, זיכרו את דברי חדודה סוניה.

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 12 ל־19 ביוני

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
השבוע תצטרכו להיזהר בשימוש בכרטיס אשראי. אתם עלולים לאבד אותו או להשתמש בו שלא כהלכה. בכלל, בכל הקשור לבנקים יש לנהוג זהירות. בימים אלה תצליחו להשלים פרוייקט בעבודה, ותוכלו ליהנות מאמי נוח.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
אתם נוטים לעשות מהומה רבה על לא מאומה. מצב־רוח רומנטי השורה עליכם עתה מבטיח לכם רגעים מהנים בחברת מישהו אהוב. זה זמן טוב לבילויים בחוץ. הימנעו מהתנהגות מנדנדת, ואל תדחו הצעת עזרה.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
אתם מצליחים מאוד עכשיו בתחום העבודה, ותהיו מרוצים מאוד מהישגיכם. בשעות הבוקר תזדקקו לטאקט בחיכוך עם חבר לעבודה, ויתכן שתיאלצו לעבוד שעות נוספות. שימרו על בריאותכם, ואל תתרגזו.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
נטייתכם אמורה לכרוך עסקים עם בילויים אולי לא תתקיים, אך אין מה להצטער; יישאר לכם יותר זמן למגעים רומנטיים. היצירתיות שלכם במיטבה בימים אלה. דעו נטייה למתוח ביקורת ונטיה לבזבזנות.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
נושא ונשיא עלול לעלות במגעים עם בני משפחה, בעיקר הפתעותיים. חלקכם ירגישו צורך לעשות שיפוצים בבית, או לקנות משהו חדש. עשו את העבודה המוטלת עליכם בלי להתחכך עם הסובבים אתכם.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
התחום היצירתי מודגש עתה במיוחד. אתם נוטים לשירה, לשוקה ולכתיבת מכתבי אהבה. אין טעם להיקלע לסכסוכים אידאולוגיים. בימים אלה יש לשקול היטב החלטות בעניני כספים ועסקים.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
בימים אלה יש לשמור על סודיות בכל הקשור לעסקות כספיות. זהרו שינויים בלשתם. תוכלו ללמוד הרבה מעוצמות כוח התבוננות שלכם. השבוע אתם נוטים לשבת הוצאה לבילויים – הימנעו מהפרזה.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
השבוע כדאי מאוד להסתמך על האינטואיציה, שתוביל אתכם למקום הנכון בזמן הנכון. בערבים רצוי לשים את הדגש על פגישות עם חברים, או יציאה למקום בילוי. נסו לרסן נטייה לשפוך שמן על מדורת מריבה.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
תמרונים ופעילויות שמאחורי הקלעים יועילו לכם השבוע בתחום הקריירה. זה זמן טוב להכנות ולמחקר, לא לפעולה עצמה. אתם זקוקים עכשיו למנות זמן גם לעצמכם. כדאי בהחלט להטות אוזן לעצה של חבר טוב.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
בתחום החברתי העניינים אינם ברורים; אתם נוטים להתווכח, ולא בדיוק יודעים לנמק את טיעוניכם. בתחום העיסקי, כדאי לשים את הדגש על הנימוס ועל גינונים חברתיים. המומלדיות שלכם במיטבה.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
התפתחויות שמאחורי הקלעים חשובות עתה לקריירה. יש לשמור על פרופיל נמוך, ויחד עם זאת להשגיח על המתרחש מסביב בשבע עיניים. השיפוט שלכם אינו במיטבו עכשיו, ואין טעם להיכנס לוויכוחים מיותרים.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
השבוע תגיעו להסכם עם שותף. אתם מתעניינים עכשיו בלימוד דברים יוצאי־דופן, כגון פאראפסיכולוגיה. זה הזמן להתחיל לתכנן טיול או מסע. תקבלו עצה נבונה בענייני עסקים, וכדאי בהחלט לפעול לפיה.

פנטהאוז
יגאל לב

הזר המקנא לאשתו

המלים צורבות בו כשוטים של אש. דברי נשיא המדינה ביום הזכרון. "היום הזה יתאחד העם וידאב, לב אחד, עם המשפחות השכולות". קשה לו להבין איך ביום שכזה הוא מתהלך תפוס חצויה. דווקא ביום הזיכרון היה מבקש להיות אחד מכולם, אבל דווקא בו שב והולם בו לא הכאב הכללי, אלא כאב אחר, כאב שביום כזה אי אפשר אפילו לדבר עליו – כאב הקנאה במת. כאב על כך שאשתו, אלמנת מלחמה לשעבר, הופכת את יום הזכרון ליום המקודש לבעלה שנפל כגיבור במלחמת יום הכיפורים.

שהי מלחמה שלעולם לא ינצח בה. בעיניו, ימי הזכרון כאילו באים כדי להרגיש את הכשלון שלו ואת נצחון המת. יום הזכרון תמיד מריץ אותו מבולבל אל הפנטהאוז של אורי, שם הוא יושב, לוגם, שותק או מדבר בנסיון להתחלק עד התכר בתחושה הזו של נגידה בוכדו של ארם שנפל בקרב.

איתן שירת בצנחנים ולאחר מכן עבר ליחידה של אורי. שתקן. יפה־תואר. צבר, קיבוצניק שעזב את קיבוצו ובעיר הקים מפעל מצליח לרהיטים. נשוי לאלמנת מלחמה בת קיבוצו. מעין חטיבה שלמה שאי אפשר לחדור מבעדה. כמעט הסטריאוטיפ הצברי בהתגלמותו.

העובדה שנערות אהבו את איתן הוסיפה לתדמיתו כמצליחן. היחס האדיש שלו אליהן קשר סביבו הילה של מנצח. אורי היה מוקסם מהמשחק הקר והמפוכח של איתן עם הנערות שהקיפו אותו. מצד אחר היה מחור, חייכן, לכל אחת מהן היתה שמורה אצלו המלה הנכונה, אבל רק כלפי חוץ. אף אחת מהן לא הצליחה לחדור את המעגל הפנימי שלו. האשה האחת שאהב היתה בת קיבוצו, אשתו של בן המשק שנפל בקרב על חציית תעלת־סואץ.

אורי אפילו לא ניסה לנפץ את הסטריאוטיפ. היה לו נוח לראות את איתן כמצליחן בטוח בעצמו. העובדה שביסס את עצמו מבחינה כלכלית, הוליד שלושה ילדים נאים וחי בהרמוניה חמה עם אשתו, רק הוסיפה לתדמית. במשך שנות ידידותם איתן החל להיחשף בפניו, לאט־לאט. ודווקא בחשיפה הזו גילה אורי דמות מרתקת ואנושית יותר.

החשיפה החלה לילה אחד באוהל קטן בסיני. כאשר אורי, בן השכונות, הציג את קנאתו בקיבוצניק הבטוח, השלם, חייך איתן, ואמר: "אתה לא בן קיבוץ, לכן לא תוכל להבין. תמיד הייתי דווקא היפוכו של הקיבוצניק. דעת הקהל הקיבוצית תמיד יצרה אצלי מין התנגדות. אהוד, בן כיתתי, הוא שגילם את דמות 'הקיבוצניק המושלם' כפי שאתה רואה אותו. הילד הטוב. הממושמע".

"כאשר אני עישנתי סיגריות, הוא נזף בי בזעם. כאשר ניסיתי לשתות משקאות חריפים הוא נשאר 'טהור'. כאשר ניסיתי להתחמק מהעבודה הוא היה לוקח על עצמו את משמרת היום הארוך בקציר. כאשר זרקו אותי מהלימודים, הוא הציג שלל ציונים מבריקים. כאשר ברחתי לשחק כדורגל הוא ירד למרתף המוסיקה לשמוע קונצרטים. בקיצור – הוא באמת היה תמצית החלום של התנועה הקיבוצית. נער מושלם, טהור, חזק".

"כשהלכנו לצנחנים, הוא תמיד היה הראשון, בכל דבר. ואני הייתי משתין במכנסיים מפחד כאשר שכבנו על משטח האספלט ממתינים למטוסים הממריאים...".

לקח לאורי זמן רב לשנות את דעתו על איתן, לנפץ את הסטריאוטיפ הזה שבסתר ליבו קינא בו. אורי, כמו שגליה אמרה, מעולם לא השתחרר מתחושת נער השכונות המקנא במי שקיבל את הכל כמובן מאליו. ואיתן היה דוגמה מצויינת לכך.

לאחר שאיתן עצמו ניפץ את המיתוס, יכול היה אורי להתקרב אליו יותר, ולהבין את סיפור אהבתו לעפרה, בת המשק שאהבה לא אותו אלא את אהוד, משום שהיתה מושלמת, חזקה וטהורה כמוהו.

"אתה רואה, אני לוזר מקצועי", אמר איתן לאורי. "הפסדתי את הקיבוץ, והפסדתי את אהבתה של עפרה. יצאתי מהקיבוץ עם תחושה שאני צריך להתחיל את הכל מבראשית. שאין לי ברירה. שאף אחד לא יעזור לי. בעצם אני התחלתי בדיוק כמוך, ותפסיק לפנק את עצמך ברחמים עצמיים".

יום הזכרון שלפני יום העצמאות תמיד מניס את איתן מביתו אל הפנטהאוז של אורי. זהו יום חשבון שבו איתן חש שהוא אינו מצליח להיות אחד מכולם. אותה תחושה שליוותה אותו אז בקיבוץ.

"הקיבוץ דומה למעגל. לא לשורה. מעגל סגור. אם אתה יוצא ממנו – אתה לא יכול לחזור ולחדור אל תוכו אפילו אתה חי שם. ואני יצאתי. למרות שתמיד רציתי להיות שייך למעגל".

בתוך תוכו הבין איתן כי גם אהבתו לעפרה היתה חלק מהרצון להיות שייך למעגל. עפרה היתה שייכת. בשר מבשרו של הקיבוץ. נושאת את סמל השלמות. אבל הוא הפסיד במאבק הזה. אולי לכן עזב.

ואז באה מלחמת יום כיפור בא נפל אהוד.

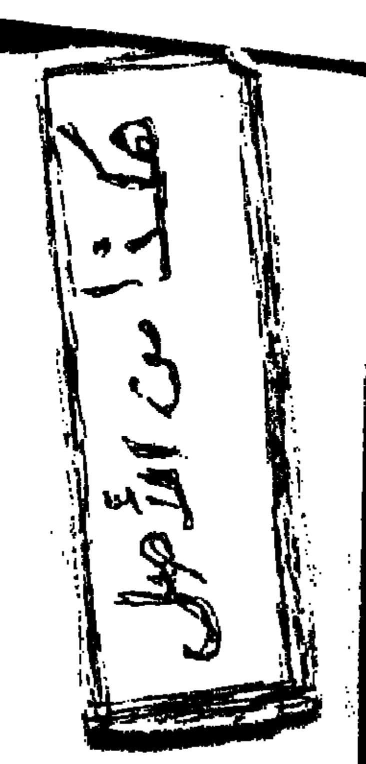
שלוש שנים עמסה עפרה על כתפיה את האלמנות כגלימה שאי אפשר להתיר את קשריה.

"הם היו נשואים רק שלוש שנים", אמר איתן, יושב מכונס בתוך עצמו בפנטהאוז של אורי, לוגם מהוויסקי כדי למהר ולהשתכר, להעביר את יום הזכרון הזה בקהות חושים. "רק שלוש שנים ביחד, ומתוך השלוש השנים האלה שנתיים היא למדה בירושלים והם נפגשו רק בסופי שבוע. הם לא הספיקו לריב, לא הספיקו לטפח מיאוס או שעמום. לכן – כאשר נפל – נהפך אהוד למיתוס, ואני נאלצתי להילחם לא רק באהוד בן הקיבוץ שלי, המושלם, אלא גם באהוד גיבור המלחמה".

ביום הזכרון קשה לאיתן להרגיש את עצמו כחלק מכולנו. עפרה היא חלק. הכאב שלה הוא חלק. איתן חש קנאה עמוקה צורבת מבפנים. הוא מתאר זאת במלים סתמיות: "הוא קבור בבית הקברות של הקיבוץ. בצפון. ואנחנו גרים בתל־אביב. היא נוסעת לקיבוץ – ואני מאבד אותה, אני בעצם מאבד אותה כבר ימים רבים לפני יום הזכרון. כבר אז היא מתעטפת באיזה שריון של אבל שאיני יכול לגעת בו. נשארת לי רק הקינאה. בפעם הראשונה עוד ניסיתי לעלות איתה על קברו. אבל ההרגשה הזאת, להיות שם עם בני המשפחה שלו, את זה אני לא יכול לשאת. לכן אני נשאר בתל־אביב".

הצפירה. עומדים דום על המרפסת הניבטת אל תל־אביב שקפאה פתאום. כאילו היכתה הצפירה בהלם עם שלם שעומד דכון ראש לצד מכוניות פתוחות דלתות, על מפתני הבתים, ברחובות, באמצע הדרך. עם שלם מקשיב לצפירה הזועקת העולה מעלה־מעלה.

אורי התבונן באיתן שעמד מתוח, מרכין את ראשו, נושא על כתפיו את תחושת הקנאה הקשה מכל – הקינאה במתים שתמיד מנצחים את החיים.

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 5.6.52 – 12.6.52. הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

בעת שהחליפו כספם...

זה מסתפק בנשיקה פחות עשרה אתון!

וזה שמח ב־90 האתון שקיבל

טלאל מסרב להיכנס לבית חולי־רוח

מצב העצבים של המלך טלאל הוחמר במידה ניכרת, אולם הוא מסרב להיבדק ע"י הרופאים, תחילה ברבת־עמון ועכשיו באירופה – גילה שגריר עיראק עבדול אילת, בהודעתו לעתונאים עם שובו לבגדד מביקור בירדן.
כיון שטלאל סירב להיבדק ע"י רופאים ברבת־עמון, נאלצה ממשלת עבר־הירדן לשלוח אותו לאירופה, אך גם כאן סירב המלך להיבדק ע"י רופאים. ראש ממשלת הירדן אמר, שהחוקים הצרפתיים אינם יכולים להכריח איש חולה להיכנס לבית־חולים, לכן אין המלך נמצא בסנטוריום.

הבנקים נפתחו – הכסף החדש הופיע

בשעות הצהרים, דקות מספר אחרי 12, נפתחו היום הבנקים שהיו סגורים בשעות הבוקר והתחילו בהחלפת הכסף הישן תמורת שטרות כסף חדשים בפיחות 10 אחוזים.
בדרך־כלל מתנהלת החלפת הכסף בסדר ובשקט וללא השהיות מיותרות ליד האשנבים.

התורים הראשונים שהזדנבו בשערי הבנקים עוד לפני שעת הפתיחה לא היו המוניים ובין שעה 1 ל־2 כבר הצטמקו ברוב המקומות עד כדי כמה עשרות אנשים.

שטרות בני לירה וחצי לירה מוחלפים בקופות מיוחדות שהוקמו לכך ברוב הבנקים, בין רגע. השטרות הגדולים יותר, בני 5 ו־10 לירות מוחלפים באופן ממוצע תוך 7 דקות הדרושות גם להוצאת הקבלה הזמנית על 10 אחוזים המורדים מכל סכום לטובת מלווה העובה.

כ־1200 שוטרים מזויינים בתת־מקלעים ועשרות מכוניות גוייסו להעברת הכסף החדש ממחלקת התוצאה של הבנק הלאומי לישראל בת"א, שהחלה הבוקר.

משמרות משטרה מוגברים מזויינים בסטנים הופקדו עוד בשעות הלילה סביב הבנין הראשי של הבנק הלאומי לישראל בת"א בקרן הרחובות הרצל ויהודה הלוי, בו שוכנת מחלקת ההוצאה.

שר המשטרה מר בכור שטרית הגיעה בשעה 9 בבוקר למשרדי הבנק כדי לפקח באופן אישי על פעולות השירה והבטחון.

כסף חדש הוטס לאילת

פעולה מיוחדת במינה כשטף החלפת הכסף בוצעה הבוקר. טוס של חברת "ארקיע" ובו שני פקידי בנק הפועלים ואתם 25 אלף ל"י כסף חדש, המריא מלוד לאילת, כדי לאפשר לתושבי אילת להחליף את הכסף.
באילת אין עדיין כל בנק והמנית הקאשונה של אגף העריה בעניין החלפת הכסף היתה אל הבנק הלאומי לישראל, אך מאחר שתתעורר קשיים, התנדב בנק הפועלים לבצע את ההחלפה באילת. אל 2 פקידי הבנק נילוה נציג אגף הערכה וסמל משטרה מזויין, שוטרים של משטרת ישראל יקבלו את שני המטוס בבואו לאילת.

שטרי הכסף הישראליים החדשים

הצד החזיתי של השטר עם כתובת עברית בלבד.

התחבורה תקוצץ מ־15.6

הוראות לצמצום התחבורה הציבורית, החל מיום א׳ ה־15 ביוני, ניתנו הבוקר ע"י המפקח על התעבורה מר בר.
חברת "אשד" נדרשה להפעיל החל מה־15 ביוני רק 35 אוטובוסים ישירים ו־25 מאספים בקו ת"א־חיפה ו־35 אוטובוסים בקו ת"א־ירושלים (כיום מופעלים בקוים אלה 55 אוטובוסים ישירים). "אשד" צריך לעבד לוח זמנים קבוע ולהפסיק את התחבורה בכל קו במשך 3 שעות ביום, בשעות תנועת הרכבות.
בחיפה תיפסק התנועה בשעה 11 בערב. האוטובוסים לשכונות הקרובות לת"א – גבעת־עליה, חולון, בת־ים – יצאו עד 11 בערב. לראשון־לציון, כפר סבא, הרצליה, רחובות וכו׳ יצאו אוטובוסים עד 9 בערב. בתנועה בסביבות חיפה לא יחול שינוי.

מי יוגבל ומי לא

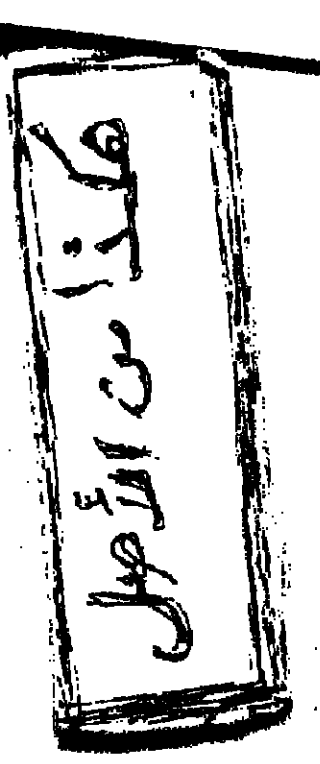
על 13 שרי הממשלה ועל שרות הנסיעות של הממשלה לא יחולו הגבלות התחבורה. לעומת זאת יחולו הגבלות אלה – על פקידי הממשלה בעלי מכוניות גם אם הם "פקידים נדרשים".
ההגבלות לא יחולו על שירותים חיוניים כמו משטרה, מכבי אש, בתי־חולים ורופאים – אבל יחולו על חברי הכנסת בעלי המכוניות.
"יום הפסק התנועה" באמצע השבוע ייחשב מ־2 בלילה עד 2 בלילה למחרת, כלומר 24 שעות אולם ביחס לשבת: מכניסת השבת עד צאתה.

אוסטריה מפגינה אנטישמיות

ממשלת אוסטריה הפגינה בגלוי אנטישמיות במכתבה הרשמי אל הנציב העליון ואלטר דונל.
באגרת הובאה תלונה, שאין הנציבות העליונה מאשרת ללא תנאי את החוק האוסטרי לחנינת פושעי המלחמה הנאציים האוסטריים. ממשלת אוסטריה טוענת, שעמדה זו של נציגי אמריקה נגרמה ע"י השפעתם של "מהגרים", ז.א. יהודים אוסטרים לשעבר, שבינתיים קיבלו אזרחות אמריקנית ומועסקים בלשכת הנציבות העליונה.

מערכת קלקיליה – בתיאור ערבי

בשעת חילופי היריות באזור הגבול שותקו החיים בקלקיליה לחלוטין והתושבים לא העזו לצאת מפתח ביתם. הלימודים בבתי־הספר נפסקו – מספרים העתונים הערביים.
"פלשתין" ו"אדיפאע" טוענים כי צ.ה.ל. המטיר על קלקיליה אש ממכונות יריה מטיפוס וויקרי – "עשרים אלף כדורים לכל דקה".

את
העיתון לאשה המודרנית
יוני 87

אתה לגברים
ציפור לילדים

תחקיר: אהבה
נשים בצה״ל
ראיון מיוחד:
מרגרט דיראס
רפואה: הניתוח
הסודי ביותר
אופנה: קצר
וצמוד במילא
עיצוב: טלפון
הכנסה:

הופיע! ★ הופיע! ★ הופיע!